

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
Національний університет кораблебудування імені
адмірала Макарова
Навчально-науковий педагогічний інститут імені В.О. Сухомлинського

Кафедра початкової освіти

«Допущений до захисту»

Завідувач кафедри Якименко С.І.

«01» листопада 2025р.

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

на здобуття ступеня вищої освіти «магістр»

зі спеціальності 013 Початкова освіта

на тему:

**«ФОРМУВАННЯ МЕДІАГРАМОТНОСТІ ЗДОБУВАЧІВ
ПОЧАТКОВОЇ ОСВІТИ В ПРОЦЕСІ МОВНО-ЛІТЕРАТУРНОЇ
ОСВІТИ»**

Виконала: студентка 6871 мз групи

(підпис)

Томіліна І.І

Керівник роботи:

докторка педагогічних наук,
професорка

(підпис)

Якименко С.І.

Миколаїв 2025 р.

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
Національний університет кораблебудування імені адмірала Макарова
Навчально-науковий педагогічний інститут імені В.О. Сухомлинського

Кафедра початкової освіти

Спеціальність 013 Початкова освіта
Освітня програма «Початкова освіта»

«ЗАТВЕРДЖУЮ»

Гарант освітньої програми
Тимченко А.А.

 (підпис)
« 25 » вересня 2024 р.

**ЗАВДАННЯ
НА КВАЛІФІКАЦІЙНУ РОБОТУ**

на здобуття ступеня вищої освіти «магістр»

Студенту Томіліній Інні Ігорівні

1. Тема роботи: «Формування медіаграмотності здобувачів початкової освіти в процесі мовно-літературної освіти»

Керівник роботи *д.п.н., професорка Якименко С.І.*

Затверджені наказом ректора №1383-уч. від «26» листопада 2025 року

2. Термін подання роботи: до 01.12.2025 р.

3. Вихідні дані по роботі: фахова література, довідники, матеріали конференцій, репозитарій університету.

4. Перелік питань, що належать до розробки (найменування розділів)

Розділ 1. Теоретичні засади формування медіаграмотності в початковій школі

Розділ 2. Експериментальне дослідження формування медіаграмотності здобувачів початкової освіти засобами мовно-літературної освіти

5. Перелік презентаційних матеріалів виконаний в програмі Power Point загальною кількістю 14 слайдів.

6. Консультанти розділів роботи

Розділ	Прізвище, ініціали та посада консультанта	Підпис, дата	
		завдання видав	завдання прийняв
Вступ	Якименко С.І.	25.09.2024 р.	15.10.2024 р.
Розділ І	Якименко С.І.	16.10. 2024 р.	25.12.2024 р.
Розділ ІІ	Якименко С.І.	03.01.2025 р.	10.06.2025 р.
Висновки	Якименко С.І.	01.09.2025 р.	01.11.2025.р.

7. Дата видачі завдання: 25.09.2024 р.

КАЛЕНДАРНИЙ ПЛАН

№	Назва етапів роботи	Терміни виконання етапів роботи	Примітка
1	Вивчення літературних джерел з предмету дослідження	Вересень 2024	Виконано
2	Складання розгорнутого плану магістерської роботи та ознайомлення керівника з планом кваліфікаційної роботи	Вересень 2024	Виконано
3	Написання розділу 1	Вересень 2024	Виконано
4	Написання розділу 2	Жовтень 2024	Виконано
5	Оформлення магістерської роботи	Грудень 2025	Виконано
6	Передача магістерської роботи рецензенту для рецензування	Грудень 2025	Виконано
7	Передача магістерської роботи науковому керівникові для написання відгуку	Грудень 2025	Виконано
8	Попередній захист магістерської роботи	01.12.2025	Виконано
9	Захист магістерської роботи	12.12.2025	Виконано

Студент
(підпис)

Томіліна І.І.

Керівник роботи
(підпис)

Якименко С.І.

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ФОРМУВАННЯ МЕДІАГРАМОТНОСТІ У ЗДОБУВАЧІВ ПОЧАТКОВОЇ ОСВІТИ ЗАСОБАМИ МОВНО-ЛІТЕРАТУРНОЇ ОСВІТИ.....	
12	
1.1. Сутність поняття «медіаграмотність» та її структура у науковій літературі.....	12
1.2. Нормативна база та психолого-педагогічні основи медіаосвіти у початковій школі.....	28
1.3. Можливості мовно-літературної освіти для формування медіаграмотності.....	40
Висновки до першого розділу.....	57
РОЗДІЛ 2. ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНА ПЕРЕВІРКА МЕТОДИКИ ФОРМУВАННЯ МЕДІАГРАМОТНОСТІ У ЗДОБУВАЧІВ ПОЧАТКОВОЇ ОСВІТИ У ПРОЦЕСІ МОВНО-ЛІТЕРАТУРНОГО НАВЧАННЯ.....	
59	
2.1. Організація і проведення педагогічного експерименту.....	59
2.2. Узагальнення результатів дослідження щодо ефективності педагогічних умов формування медіаграмотності молодших школярів у процесі вивчення мовно-літературних предметів.....	94
2.3. Аналіз результатів формувального етапу педагогічного експерименту.....	103
Висновки до другого розділу.....	112
ВИСНОВКИ.....	115
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	117
ДОДАТКИ.....	128

Анотація

Томіліна І.І. Формування медіаграмотності здобувачів початкової освіти в процесі мовно-літературної освіти. Кваліфікаційна робота зі спеціальності 013 «Початкова освіта», освітньої програми «Початкова освіта». Миколаїв: НУК ім. адм. Макарова, 2025. 149 сторінок.

Мета дослідження полягає у теоретичному обґрунтуванні та експериментальній перевірці можливостей мовно-літературної освіти щодо формування медіаграмотності здобувачів початкової освіти. У кваліфікаційній роботі проаналізовано сутність поняття «медіаграмотність» та його структуру, висвітлено нормативну й психолого-педагогічну базу медіаосвіти в початковій школі, обґрунтовано потенціал мовно-літературної освітньої галузі для розвитку інформаційно-цифрової та комунікативної компетентностей молодших школярів. Представлено авторську методику формування медіаграмотності на уроках мовно-літературного циклу та результати педагогічного експерименту, який підтвердив ефективність запропонованих педагогічних умов і дидактичних рішень.

Ключові слова: медіаграмотність, медіаосвіта, молодші школярі, мовно-літературна освіта, критичне мислення, інформаційно-цифрова компетентність.

Annotation

Tomilina I.I. Formation of Media Literacy of Primary School Students in the Process of Language and Literature Education. Qualification Thesis in Specialty 013 «Primary Education», Educational Program “Primary Education”. Mykolaiv: Admiral Makarov National University of Shipbuilding, 2025. 122 pages.

The purpose of the research is to theoretically substantiate and experimentally verify the possibilities of language and literature education for developing media literacy among primary school students. The qualification

thesis analyzes the essence and structure of the concept of “media literacy,” outlines the normative and psycho-pedagogical foundations of media education in primary school, and substantiates the potential of the language and literature educational field for developing students’ information-digital and communication competences. The work presents an author-developed methodology for forming media literacy during language and literature lessons and the results of a pedagogical experiment confirming the effectiveness of the proposed pedagogical conditions and didactic solutions.

Keywords: media literacy, media education, primary school students, language and literature education, critical thinking, information-digital competence.

ВСТУП

Актуальність теми. Стрімка інформатизація суспільства, зростання ролі цифрових технологій та глобальних медіаплатформ зумовлюють докорінні зміни в освітньому середовищі початкової школи. Сучасна дитина з перших років життя занурена у медіапростір, у якому поєднуються як цінні освітні ресурси, так і маніпулятивний, фейковий, травмувальний контент. За цих умов одним із ключових завдань Нової української школи є формування в молодших школярів здатності критично працювати з інформацією, безпечно користуватися медіа, усвідомлено сприймати й інтерпретувати медіаповідомлення. Саме тому проблема формування медіаграмотності здобувачів початкової освіти набуває особливої актуальності.

Мовно-літературна освітня галузь у структурі Державного стандарту початкової освіти розглядається як провідний засіб розвитку комунікативної, читацької, культурної та інформаційно-цифрової компетентностей. Робота з різними видами текстів, інтерпретація художніх і публіцистичних творів, створення власних усних і письмових висловлювань відкриває широкі можливості для інтеграції елементів медіаосвіти: навчання аналізу медіатекстів, розпізнавання маніпуляцій, зіставлення різних джерел інформації, створення простих медіапродуктів (презентацій, плакатів, буктрейлерів, міні-блогів тощо).

Важливість формування медіаграмотності підкреслюється в низці міжнародних та вітчизняних документів: «Рекомендаціях Європейського парламенту та Ради Європи щодо формування ключових компетентностей», Концепції «Нова українська школа», Державному стандарті початкової освіти, Законі України «Про освіту», Концепції впровадження медіаосвіти в Україні (2010), де медіаінформаційну грамотність визначено як складову інформаційно-цифрової компетентності та необхідну умову успішної соціалізації особистості в демократичному суспільстві.

Науковий інтерес до проблеми медіаграмотності й медіаосвіти зростає як у зарубіжній, так і у вітчизняній педагогіці. Теоретико-методологічні засади медіаосвіти розкрито в працях К. Безелгета, Д. Букінгема, Л. Мастермана, К. Тайнер, Дж. Поттера, А. Сілверблетта, Дж. Пундженте та ін. Питання розвитку медіаграмотності, медіаінформаційної грамотності, медіакультури у вітчизняному освітньому просторі досліджують В. Іванов, Л. Найдьонова, О. Волошенюк, Г. Онкович, Н. Морзе, С. Литвинова, Г. Пометун, І. Драновська та інші. Науковці наголошують, що медіаграмотність є однією з ключових компетентностей ХХІ століття, а медіаосвіта має впроваджуватися як наскрізний компонент усіх освітніх галузей, починаючи з початкової школи.

Особливе значення формування медіаграмотності має саме в молодшому шкільному віці, коли відбувається інтенсивний розвиток мислення, уваги, пам'яті, уяви, закладаються основи ціннісних орієнтацій, формуються перші уявлення про соціальні норми та моделі поведінки. Учитель початкової школи, який працює з дітьми «цифрового покоління», покликаний не лише навчати технічних прийомів роботи з цифровими пристроями, а й допомагати школярам усвідомлено сприймати медіаконтент, розрізняти інформацію та дезінформацію, розуміти наслідки власної активності в інтернет-просторі.

Теоретичний аналіз наукових джерел засвідчує наявність значної кількості праць, присвячених визначенню сутності медіаграмотності, окресленню її структури та компонентного складу, обґрунтуванню загальних підходів до організації медіаосвіти. Водночас питання цілеспрямованого формування медіаграмотності здобувачів початкової освіти саме у процесі мовно-літературної освіти розроблено недостатньо; бракує апробованих методик, системи вправ і завдань, адаптованих до вікових особливостей молодших школярів і реальних умов функціонування Нової української школи.

Результати теоретичного аналізу проблеми, суперечність між потребою формування медіаграмотності молодших школярів і недостатнім рівнем методичного забезпечення цього процесу у мовно-літературній освітній галузі, а також об'єктивна необхідність розвитку початкової освіти згідно з Концепцією Нової української школи зумовили вибір теми дослідження: «Формування медіаграмотності здобувачів початкової освіти в процесі мовно-літературної освіти».

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Наукове дослідження виконано в межах наукової теми кафедри початкової освіти Навчально-наукового педагогічного інституту імені В. О. Сухомлинського Національного університету кораблебудування імені адмірала Макарова «Теоретико-методичні засади наступності в освітньому процесі дошкільної та початкової освіти» (0124U001819).

Об'єкт дослідження – процес формування медіаграмотності здобувачів початкової освіти.

Предмет дослідження – методика формування медіаграмотності здобувачів початкової освіти у процесі мовно-літературної освіти.

Мета дослідження: теоретично обґрунтувати та експериментально перевірити можливості мовно-літературної освіти щодо формування медіаграмотності молодших школярів і розробити методику її реалізації в освітньому процесі початкової школи.

Для досягнення поставленої мети визначено такі **завдання дослідження:**

1. Здійснити аналіз наукової літератури щодо сутності поняття «медіаграмотність», його структури та компонентів, а також з'ясувати співвідношення понять «медіаграмотність», «медіаосвіта», «медіакомпетентність», «медіакультура».
2. Дослідити нормативно-правову, психолого-педагогічну та методичну базу впровадження медіаосвіти в початковій школі.

3. Виявити потенціал мовно-літературної освітньої галузі у формуванні медіаграмотності здобувачів початкової освіти.

4. Розробити й апробувати методику формування медіаграмотності молодших школярів на уроках мовно-літературного циклу.

5. Провести педагогічний експеримент з перевірки ефективності запропонованих педагогічних умов та проаналізувати його результати.

Для розв'язання поставлених завдань використано комплекс **методів дослідження:**

- теоретичні (аналіз, синтез, порівняння, класифікація, узагальнення)
- для вивчення стану розробленості проблеми в науковій літературі, уточнення понятійно-термінологічного апарату, обґрунтування структури медіаграмотності та можливостей мовно-літературної освіти щодо її формування;

- емпіричні (педагогічне спостереження, анкетування, бесіди, аналіз продуктів діяльності учнів, діагностичні методики) – для вивчення вихідного рівня сформованості медіаграмотності молодших школярів, виявлення труднощів і потреб учасників освітнього процесу;

- педагогічний експеримент (констатувальний, формувальний, контрольний) – для перевірки ефективності запропонованої методики формування медіаграмотності здобувачів початкової освіти в процесі мовно-літературного навчання;

- методи математичної статистики – для кількісної та якісної обробки результатів експерименту й перевірки їхньої надійності.

Експериментальна база дослідження. Педагогічний експеримент проводився на базі Миколаївської гімназії № 50 ім. Г. Л. Дівіної Миколаївської міської ради Миколаївської області. У дослідженні брали участь учні 3–4 класів (усього 29 здобувачів початкової освіти), яких було поділено на експериментальну та контрольну групи.

Організація експерименту здійснювалася у три етапи. На першому, констатувальному, було проаналізовано наукові джерела з проблеми формування медіаграмотності в початковій школі, вивчено стан розробленості питання в практиці мовно-літературної освіти, здійснено діагностику вихідного рівня медіаграмотності молодших школярів. Другий, формувальний етап, передбачав упровадження запропонованої методики формування медіаграмотності у процесі вивчення мовно-літературних предметів, систематичне застосування спеціально розроблених вправ і завдань медіаосвітнього спрямування. На третьому, контрольному етапі, здійснювалася повторна діагностика рівнів медіаграмотності учнів, аналіз і узагальнення отриманих результатів, формулювання висновків щодо ефективності методики.

Наукова новизна одержаних результатів полягає в тому, що:

- уточнено зміст поняття «медіаграмотність здобувачів початкової освіти» у контексті вимог Нової української школи;
- визначено й теоретично обґрунтовано структуру медіаграмотності молодших школярів (когнітивний, критичний, ціннісно-мотиваційний, діяльнісно-творчий компоненти);
- конкретизовано можливості мовно-літературної освіти щодо формування медіаграмотності;
- розроблено критерії, показники та рівні сформованості медіаграмотності здобувачів початкової освіти;
- обґрунтовано й експериментально перевірено методику формування медіаграмотності на уроках мовно-літературного циклу в початковій школі.

Практичне значення дослідження полягає в тому, що розроблена методика формування медіаграмотності здобувачів початкової освіти в процесі мовно-літературної освіти може бути використана вчителями початкових класів, методистами закладів післядипломної педагогічної освіти, а також у процесі професійної підготовки студентів педагогічних

спеціальностей. Створені діагностичні матеріали, система вправ і завдань, фрагменти уроків і розробки занять можуть бути впроваджені в освітню практику як у традиційній, так і в дистанційній чи змішаній формах навчання.

Апробація результатів дослідження здійснювалася на всеукраїнських та міжнародних науково-практичних конференціях, педагогічних семінарах, магістерських читаннях у 2024–2025 рр.; основні положення роботи висвітлено в публікаціях автора у фахових виданнях та методичних збірниках.

X Міжнародної науково-практичної Інтернет-конференції «Актуальні проблеми формування творчої особистості педагога в контексті наступності дошкільної та початкової освіти» (26-27 березня 2025 року, м.Вінниця); Початкова освіта: сучасні перспективи розвитку: матеріали з проблем початкової освіти, вищої освіти і науки (м. Миколаїв, Україна, 2025 року); Всеукраїнської науково-практичної конференції з міжнародною участю «Педагогічна спадщина Василя Сухомлинського в контексті професійної освіти: Міждисциплінарний вимір» (16-17 жовтня 2025 року м. Миколаїв).

Структура роботи. Магістерська кваліфікаційна робота складається зі вступу, двох розділів, висновків до кожного розділу, загальних висновків, списку використаних джерел та додатків. Повний обсяг роботи становить 149 сторінок, із них 116 сторінок основного тексту; робота містить 14 рисунків, 17 таблиць.

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ФОРМУВАННЯ МЕДІАГРАМОТНОСТІ У ЗДОБУВАЧІВ ПОЧАТКОВОЇ ОСВІТИ ЗАСОБАМИ МОВНО-ЛІТЕРАТУРНОЇ ОСВІТИ

1.1. Сутність поняття «медіаграмотність» та її структура у науковій літературі

Людство постійно еволюціонує, а темпи змін невпинно зростають. Здатність адаптуватися до цих змін є важливою як для окремої особистості, так і для цілої країни, адже вона визначає успішність у сучасному світі.

Наш час називають інформаційною добою. Йдеться не лише про те, що значна частина національного багатства сучасних країн формується в галузі інформаційних технологій. Людина сьогодення не може успішно існувати, залишаючись осторонь інформаційних потоків. Проте основна проблема полягає не в доступі до інформації, а в умінні визначити, яка з них є дійсно потрібною. Надлишок інформації створює ризик дезорієнтації й втрати критичного сприйняття. Додаткову загрозу становить поширення неправдивих даних. Нерідко сучасні медіа нехтують перевіркою достовірності матеріалів, застосовуючи маніпулятивні методи для формування позитивного іміджу замовника або дискредитації конкурентів.

Особливу увагу варто приділяти інформаційній безпеці дітей. Через відсутність достатнього життєвого досвіду вони часто схильні безкритично наслідувати привабливі образи, які транслиують медіа.

Проте уникати інформаційного середовища або ізолюватися від нього — не вихід. У сучасному світі це просто неможливо. Необхідно навчитися ефективно працювати з інформацією.

У сучасному інформаційному суспільстві медіаграмотність розглядається як одна з ключових компетентностей людини XXI століття. Це поняття активно досліджується в галузі педагогіки, психології, медіаосвіти, інформатики та соціології. Як зазначає О. Ф. Бондар, медіаграмотність — це «здатність людини орієнтуватися в інформаційному

потоці, критично сприймати інформацію та відповідально її використовувати» [7, с. 7].

На думку С. Г. Литвинової, медіаграмотність – це «сукупність навичок, що забезпечують розуміння, критичне осмислення і створення повідомлень у різних формах (текст, звук, відео, графіка), а також безпечне та етичне використання інформації» [4, с. 12].

У міжнародному науковому дискурсі поняття медіаграмотності часто трактується як здатність особи використовувати, аналізувати, оцінювати та поширювати інформацію в різноманітних формах (Р. Кьюбі [101], О.Федоров [78] та ін.). На думку А. Сілверблетта та інших дослідників, до основних складників медіаграмотності належать: розвиток критичного мислення, що дозволяє формувати незалежні судження щодо медіаконтенту; розуміння природи масової комунікації; усвідомлення впливу медіа на особистість і суспільство; здатність до аналізу й обговорення медіатекстів; сприйняття медіаконтенту як культурного «тексту», що допомагає зрозуміти як сучасну культуру, так і самого себе; уміння отримувати задоволення від перегляду, а також оцінювати медіапродукти; здатність відповідально й ефективно створювати власні медіатексти [110, с. 2–3].

Серед ключових принципів медіаграмотності, запропонованих Дж. Пунгенте (J. Pungente), варто виділити: ідею медіа як сконструйованої реальності; інтерпретацію медіاپовідомлень через призму національного, гендерного, соціального й культурного досвіду реципієнта; транслявання медіа певної ідеології та системи цінностей; виконання соціальних і політичних функцій [107].

Британська дослідниця Джейн Браун (Jane D. Brown) вважає, що поняття «медіаграмотність» може мати різні значення залежно від професійної сфери. У класичному розумінні воно означало здатність людини аналізувати, оцінювати та створювати якісні тексти, зокрема в літературному контексті. Проте вже у другій половині XX століття зміст

поняття зазнав трансформації — медіаграмотність почала охоплювати вміння працювати не лише з друкованими джерелами, а й із кіно, радіо, телебаченням та Інтернетом. Вона стала ключовою навичкою для орієнтації у складному медіапросторі.

Канадський науковець Джон Пандженте (John J. Pungente) [107], президент Канадської асоціації медіаосвітніх організацій, сформулював вісім основних принципів медіаграмотності, які допомагають глибше зрозуміти природу сучасних медіапродуктів:

1. Медіапродукти є сконструйованою реальністю. Вони не відображають об'єктивну дійсність, а подають певну інтерпретацію, зібрану відповідно до задуму авторів.

2. Медіа формують уявлення про реальність. Значною мірою сприйняття навколишнього світу людьми базується на інформації, отриманій із медіа. Ця інформація створюється з урахуванням визначених комунікативних цілей.

3. Отримувачі медіаповідомлень по-різному інтерпретують зміст. Сприйняття інформації залежить від особистого досвіду, цінностей, національних традицій, соціокультурного контексту та інших індивідуальних чинників.

4. Медіа мають комерційну підтримку. Більшість медіапроектів є бізнесом, що прагне прибутку. За їхнім змістом стоять економічні інтереси власників, які впливають на тематику, стиль і навіть подачу інформації.

5. Кожне повідомлення несе певну ідеологію. Усі медіапродукти — це, у певному сенсі, пропагування цінностей, моделей поведінки, стилю життя. Через них формуються споживацькі смаки, світоглядні уявлення та суспільні норми.

6. Медіа виконують соціально-політичні функції. Вони впливають на суспільну думку, електоральні вподобання та політичні процеси. Мас-медіа здатні стимулювати соціальні зміни, зокрема через висвітлення міжнародних подій.

7. Форма подачі залежить від типу медіа. Одна й та сама подія може бути інтерпретована по-різному залежно від медіаканалу. Це відкриває можливості для критичного порівняння та формування незалежної позиції аудиторії.

8. Кожен медіаресурс має власну естетичну форму. Подача контенту здійснюється в певному стилі, який несе як інформаційне, так і естетичне навантаження, що впливає на сприйняття глядача чи читача.

Хоча ідеї Пандженте є вагомим внеском у розвиток медіаосвіти, деякі з них, як зауважують критики, можуть створити перебільшене уявлення про всесильність медіа. Тим не менш, запропоновані принципи залишаються основою сучасного розуміння [107].

У міжнародному науковому дискурсі поняття медіаграмотності часто трактується як здатність особи використовувати, аналізувати, оцінювати та поширювати інформацію в різноманітних формах (Р. Кьюбі [102], О.Федоров [78] та ін.). На думку А. Сілверблетта та інших дослідників, до основних складників медіаграмотності належать: розвиток критичного мислення, що дозволяє формувати незалежні судження щодо медіаконтенту; розуміння природи масової комунікації; усвідомлення впливу медіа на особистість і суспільство; здатність до аналізу й обговорення медіатекстів; сприйняття медіаконтенту як культурного «тексту», що допомагає зрозуміти як сучасну культуру, так і самого себе; уміння отримувати задоволення від перегляду, а також оцінювати медіапродукти; здатність відповідально й ефективно створювати власні медіатексти [110, с. 2–3].

Серед ключових принципів медіаграмотності, запропонованих Дж. Пунгенте (J. Pungente), варто виділити: ідею медіа як сконструйованої реальності; інтерпретацію медіаповідомлень через призму національного, гендерного, соціального й культурного досвіду реципієнта; транслявання медіа певної ідеології та системи цінностей; виконання соціальних і політичних функцій [107].

Дослідники справедливо наголошують, що медіаграмотність є складовою медіакультури. Вона охоплює не лише технічні навички користування інформаційно-комунікаційними технологіями, а й уміння самовираження, комунікації через медіа, свідоме й критичне сприйняття контенту, здатність відрізнити реальність від її віртуальних проєкцій, а також розуміння механізмів влади, міфів і систем контролю, які медіа можуть репрезентувати.

Останніми роками в науковий обіг активно вводиться ширше поняття — медіаінформаційна грамотність (МІГ, *media and informational literacy – MIL*), що об'єднує концепти медіаграмотності та інформаційної грамотності. Згідно з *Концепцією впровадження медіаосвіти в Україні*, МІГ — це інтегрований набір знань, умінь та ставлень, необхідних сучасній людині для повноцінного життя й професійної діяльності. Вона охоплює всі форми засобів масової інформації, а також інші джерела інформації, зокрема бібліотеки, архіви, музеї, інтернет — незалежно від використовуваних технологій. МІГ сприяє утвердженню свободи вираження поглядів, забезпеченню рівного доступу до інформації та знань, а також формуванню демократичної, відкритої та плюралістичної медіа-інформаційної екосистеми [7].

Водночас у зарубіжній педагогіці виокремлено напрями вивчення медіа, які розробили британські науковці Дж. Боукер, А. Гарт, Д. Букінгем та Дж. Сефтон-Грін. Серед них:

- *агенції медіа* — аналіз цілей, ролей і функцій творців медіапродуктів;
- *категорії медіа* — вивчення жанрово-типологічних особливостей;
- *технології медіа* — розгляд способів створення медіатекстів;
- *мови медіа* — аналіз вербальних, візуальних, аудіальних засобів подачі;
- *репрезентації медіа* — дослідження форм зображення дійсності у ЗМІ;

- *аудиторії медіа* — вивчення характеристик медіаотримувачів та особливостей сприйняття [9; 10; 11].

У практиці зарубіжної медіаосвіти застосовуються різноманітні підходи до навчання:

- *deskриптивний* (опис дійових осіб, подій);
- *особистісний* (рефлексія емоцій і асоціацій, викликаних медіа);
- *аналітичний* (аналіз структури, змісту, мовних особливостей);
- *класифікаційний* (визначення історичного або жанрового контексту);
- *пояснювальний* (формування узагальнених суджень);
- *оцінний* (висловлення суб'єктивної оцінки на основі етичних, естетичних чи логічних критеріїв) [12, с. 36].

Дослідники справедливо наголошують, що медіаграмотність є складовою медіакультури. Вона охоплює не лише технічні навички користування інформаційно-комунікаційними технологіями, а й уміння самовираження, комунікації через медіа, свідоме й критичне сприйняття контенту, здатність відрізнити реальність від її віртуальних проєкцій, а також розуміння механізмів влади, міфів і систем контролю, які медіа можуть репрезентувати.

Останніми роками в науковий обіг активно вводиться ширше поняття — медіаінформаційна грамотність (МІГ, *media and informational literacy – MIL*), що об'єднує концепти медіаграмотності та інформаційної грамотності. Згідно з *Концепцією впровадження медіаосвіти в Україні*, МІГ — це інтегрований набір знань, умінь та ставлень, необхідних сучасній людині для повноцінного життя й професійної діяльності. Вона охоплює всі форми засобів масової інформації, а також інші джерела інформації, зокрема бібліотеки, архіви, музеї, інтернет — незалежно від використовуваних технологій. МІГ сприяє утвердженню свободи вираження поглядів, забезпеченню рівного доступу до інформації та знань, а також формуванню демократичної, відкритої та плюралістичної медіа-інформаційної екосистеми [5].

Водночас у зарубіжній педагогіці виокремлено напрями вивчення медіа, які розробили британські науковці Дж. Боукер, А. Гарт, Д. Букінгем та Дж. Сефтон-Грін. Серед них:

- *агенції медіа* — аналіз цілей, ролей і функцій творців медіапродуктів;
- *категорії медіа* — вивчення жанрово-типологічних особливостей;
- *технології медіа* — розгляд способів створення медіатекстів;
- *мови медіа* — аналіз вербальних, візуальних, аудіальних засобів подачі;
- *репрезентації медіа* — дослідження форм зображення дійсності у ЗМІ;
- *аудиторії медіа* — вивчення характеристик медіаотримувачів та особливостей сприйняття [90].

У практиці зарубіжної медіаосвіти застосовуються різноманітні підходи до навчання:

- *deskриптивний* (опис дійових осіб, подій);
- *особистісний* (рефлексія емоцій і асоціацій, викликаних медіа);
- *аналітичний* (аналіз структури, змісту, мовних особливостей);
- *класифікаційний* (визначення історичного або жанрового контексту);
- *пояснювальний* (формування узагальнених суджень);
- *оцінний* (висловлення суб'єктивної оцінки на основі етичних, естетичних чи логічних критеріїв) [90, с. 36].

Більшість дослідників погоджуються, що медіаграмотність включає такі основні компоненти:

- когнітивний – уміння шукати, відбирати, аналізувати інформацію;
- критичний – здатність виявляти маніпуляції, фейки, пропаганду;
- творчий – уміння створювати власні медіатексти;
- етичний – дотримання норм спілкування, авторських прав, відповідального користування контентом;

- технічний – володіння інструментами цифрової комунікації.

За твердженням Т. Прокопенко, медіаграмотність є складовою частиною інформаційної компетентності, проте має більш виражений соціокультурний та критичний характер. Дослідниця вказує: «Інформаційна грамотність зосереджується на пошуку, зберіганні та передачі інформації, тоді як медіаграмотність — на її смислового аналізі, інтерпретації та впливі на особистість» [67, с. 34].

Українські науковці також наголошують на важливості впровадження медіаосвіти в освітній процес ще з початкової школи. Так, Н. В. Морзе підкреслює: «Формування медіаграмотності має відбуватися не окремим курсом, а як наскрізна компетентність, що пронизує усі освітні галузі» [53, с. 15].

Американський дослідник Р. К'юбі трактує медіаграмотність як здатність використовувати, аналізувати, оцінювати й поширювати інформацію у різних формах. Це визначення збігається з думкою багатьох інших учених, які розглядають медіаграмотність як набір умінь, сформованих у процесі навчання, що дозволяють ефективно аналізувати та оцінювати медіаконтент [101].

Згідно з Дж. Поттером, медіаграмотність — це здатність людини контролювати власне сприйняття медіа та спосіб їх використання. Люди з розвинутою медіаграмотністю краще орієнтуються в інформаційному середовищі, ефективніше знаходять необхідні дані й здатні захищатися від дезінформації [106].

На нашу думку, більш точне й змістовне визначення поняття «медіаграмотність» подає американський дослідник Джеймс Поттер. На його переконання, медіаграмотність — це здатність особистості контролювати процес споживання медіаінформації. Людина, що володіє цими навичками, краще орієнтується в медіасередовищі, ефективніше знаходить потрібну інформацію та здатна уникати впливу повідомлень, які

можуть завдати шкоди. Поттер порівнює шкідливий медіаконтент із «забрудненою чи отруєною водою або їжею» [106, с. 245уув].

У свою чергу, канадський науковець Джон Пандженте окреслив вісім принципів медіаграмотності, які сприяють глибшому розумінню медіатекстів. У підручнику *«Медіаосвіта та медіаграмотність»* ці принципи формулюються таким чином:

1. Медіапродукт є сконструйованою реальністю. Він не відображає дійсність у повному обсязі, а репрезентує її фрагменти, сформовані відповідно до авторського задуму та цілей. Медіаграмотність дозволяє критично осмислювати такі повідомлення та розуміти механізми їх формування.

2. Медіа формують уявлення про реальність. Споживачі медіа сприймають події й явища світу через призму інформації, яку їм подають. Автори медіаконтенту, маючи певні цілі, впливають на те, як формується уявлення про реальність.

3. Інтерпретація повідомлень залежить від аудиторії. Кожна людина сприймає зміст медіаповідомлення крізь призму власного досвіду, цінностей, потреб, культурного та соціального контексту, національних і гендерних особливостей.

4. Медіа мають комерційну природу. Виробництво медіаконтенту — це бізнес, спрямований на отримання прибутку. Медіаграмотна особа повинна розуміти це як один із чинників впливу на зміст повідомлень.

5. Медіаповідомлення завжди транслиують певні цінності та ідеологію. Кожен медіапродукт містить, відкрито або приховано, установку на певний стиль життя, формує уявлення про норми, «ідеальну» реальність, споживацькі смаки тощо.

6. Медіа виконують соціальні та політичні функції. Через інформацію вони впливають на громадську думку, поведінку, а також слугують засобом регулювання соціальних процесів.

7. Форма подачі інформації залежить від типу медіа. Одна й та сама подія може бути представлена по-різному залежно від медіаканалу, що дає змогу аудиторії формувати критичну позицію на основі порівняння джерел.

8. Кожне медіа має власну естетичну форму. Візуальне, звукове чи текстове оформлення є важливою частиною сприйняття, що також викликає емоційний відгук і може впливати на розуміння змісту.

Загалом, медіаграмотність як соціальне й освітнє явище активно розвивається та набуває все більшої актуальності. Проте, як зазначає Дж. Поттер, у світі спостерігається тенденція до фрагментарного, локалізованого розуміння медіаграмотності, що ускладнює створення єдиної теоретичної рамки для цього феномену [106].

Вчений також визначає кілька рівнів формування медіаграмотної особистості :

1. Усвідомлення базових понять — розуміння, що інформаційні події не завжди пов'язані особисто з реципієнтом.

2. Опанування медіамови — здатність ідентифікувати мовні, звукові та лексичні особливості повідомлень.

3. Розмежування вигадки та реальності — критичне ставлення до рекламних та художніх повідомлень.

4. Формування скептицизму — вміння виявляти маніпулятивні та недостовірні повідомлення.

5. Мотивація до пошуку інформації — здатність формувати запити, визначати критерії якості та цінності інформації.

6. Аналіз форм подання контенту — вивчення, як саме представлена інформація впливає на сприйняття.

7. Критичне осмислення — здатність глибоко аналізувати контекст, розрізняти способи подачі однакової теми різними ЗМІ.

8. Усвідомлення прихованого змісту — розуміння того, як медіа можуть впливати на громадську думку через закладені ідеологеми чи соціальні наративи.

Таким чином, медіаграмотність — це не лише технічна навичка користування медіа, а багатовимірна компетентність, що поєднує критичне мислення, культурну чутливість і здатність до усвідомленого інформаційного вибору.

Відповідно до європейських стандартів медіаграмотності, Л. Найдьонова виділяє три основні компоненти: технічний, комунікативний та когнітивний [36].

1. Технічний компонент охоплює взаємодію людини з різними видами медіа — пресою, радіо, телебаченням, інтернетом. Він включає навички користування засобами масової інформації на базовому рівні.

2. Комунікативний компонент стосується комунікаційних зв'язків, які індивід встановлює за допомогою ЗМІ, зокрема — соціальних контактів і громадської участі. Він охоплює три ключові сфери:

- Соціальні зв'язки передбачають уміння налагоджувати й підтримувати контакт із людьми, створюючи спільноти та соціальні мережі. На початковому рівні це включає здатність розуміти повідомлення в медіа та створювати власні, публікуючи їх у відповідних цифрових середовищах.

- Громадянська активність проявляється у використанні ЗМІ для взаємодії з державними інституціями, участі в громадському житті, створенні громадських організацій, що вимагає вищого рівня медіакомпетентності.

- Створення медіапродукції — це здатність індивіда або групи до творчого продукування контенту. Така діяльність вимагає креативного мислення і розуміння способів подачі нової інформації.

3. Когнітивний компонент стосується критичного сприйняття інформації, вміння аналізувати зміст повідомлень та особливості функціонування медіа.

У межах цього компонента важливими є такі когнітивні вміння:

- Інтерпретація медіаконтенту — розуміння смислу повідомлень незалежно від їх формату (аудіовізуального, інтерактивного тощо) за допомогою сформованих когнітивних механізмів.
- Класифікація медіатекстів — уміння визначати правдивість чи фейковість інформації, що сприяє її правильному використанню.
- Оцінка контенту — аналіз змісту повідомлень на предмет достовірності, актуальності та відповідності ціннісним орієнтирам аудиторії.
- Критичне мислення щодо медіаконтексту — здатність аналізувати медіасистему загалом, її зв'язок із намірами користувача, знання конвенцій і норм, що регулюють медіапроцеси. Це забезпечує активну участь особи у функціонуванні медіапростору та вимагає спеціальної підготовки.

Важливо, що в сучасній педагогіці розрізняють медіаграмотність і медіаосвіту: перша є результатом, а друга — процесом. «Медіаосвіта — це процес навчання, який формує медіаграмотність», — пояснює І. І. Драновська [16, с. 19].

Український дослідник Валерій Федорович Іванов визначає медіаграмотність як сукупність мотивів, знань, умінь і можливостей, які забезпечують ефективне добування, використання, критичне осмислення, оцінювання, створення та передавання медіатекстів різних форм і жанрів. Крім того, медіаграмотна особа повинна розуміти складні процеси функціонування медіа у суспільному контексті [24, с. 348].

У науковій літературі поряд із поняттями «інформаційна» та «медійна грамотність» часто вживаються терміни «компетенція» або «компетентність». Зокрема, інформаційна або медійна компетенція розглядається як складник загальної підготовки особистості.

Компетентність визначається як система особистісних якостей здобувача початкової освіти — ціннісно-смыслових орієнтацій, знань, умінь, навичок, здібностей, — що формуються на основі його досвіду та виявляються в значущих для нього соціальних ситуаціях [18, с. 153].

У цьому контексті медіакомпетентність трактується як показник рівня медіакультури, що передбачає:

- розуміння соціокультурного, економічного й політичного контексту функціонування ЗМІ;
- здатність особистості до усвідомленої взаємодії з медіа, передавання медіакультурних цінностей, орієнтацію на певні смаки та стандарти;
- участь у створенні нових елементів сучасної медіакультури;
- формування активної громадянської позиції [18].

Водночас, інші автори визначають медіакомпетентність як здатність сприймати, створювати і передавати повідомлення з урахуванням технічних та медіатехнологічних особливостей. Цей тип компетентності базується на критичному мисленні та передбачає ведення діалогу в умовах медіатизованого середовища [18, с. 430].

Варто зазначити, що в сучасному науковому дискурсі не існує єдиного, загальновизнаного визначення поняття «медіаграмотність». Так, у трактуванні О. Антонової, медіаграмотність розглядається як невід’ємна складова медіакультури, що включає вміння ефективно користуватися інформаційно-комунікаційними технологіями, комунікувати та самовиражатися за допомогою різноманітних медіазасобів, здійснювати пошук необхідної інформації, свідомо її сприймати й критично інтерпретувати. Окремо підкреслюється важливість здатності розмежовувати реальний і віртуальний простори, усвідомлювати, яким чином медіа конструюють образ дійсності, а також аналізувати механізми впливу й форми контролю, що реалізуються через масові комунікації [1, с. 4–5].

У ширшому контексті дослідниця також акцентує на тому, що медіаграмотність охоплює здатність особистості використовувати, оцінювати, критично осмислювати, створювати та передавати повідомлення в різних формах із застосуванням доступних медіазасобів. Такий підхід сприяє формуванню критичного мислення як ключового елементу компетентнісного підходу в освіті [4, с. 93].

Схожого бачення дотримуються й українські дослідниці Л. Іваненко та Н. Баришовець, які визначають медіаграмотність як сукупність знань, мотивацій, умінь і можливостей, що забезпечують людині здатність свідомо обирати, аналізувати, створювати та поширювати медіатексти різних жанрів і форматів. При цьому центральним елементом медіаграмотності виступає критичне мислення, а сама вона безпосередньо пов'язана з розумінням особливостей функціонування медіа у суспільному контексті [28].

На думку української дослідниці Л. Найдьонової, медіаграмотність може розглядатися як система медіакомпетентностей, що формується у процесі навчання та самоосвітньої діяльності. Ці компетентності є результатом як цілеспрямованої медіаосвіти, так і самостійної роботи з медіаінформацією, і потребують постійного оновлення відповідно до змін у сучасному інформаційному середовищі [36].

Подібного підходу дотримуються також В. Ф. Іванов та Н. В. Корнієнко, які наголошують, що медіаграмотність є результатом системного впровадження медіаосвіти, а її зміст охоплює мотиви, знання, уміння, навички та здібності особистості, що забезпечують здатність здійснювати добір, використання, критичний аналіз, оцінювання, створення та трансляцію медіатекстів різних типів. Крім того, медіаграмотна особа повинна бути спроможною усвідомлювати й аналізувати механізми функціонування медіа у соціокультурному, економічному та політичному контекстах сучасного суспільства.

У науковій літературі термін «медіаграмотність» часто розглядають як поєднання понять «критичне бачення» та «візуальна грамотність». До певної міри синонімами цього поняття також виступають терміни «технологічна грамотність», «інформаційна грамотність», «комп'ютерна грамотність» тощо [24, с. 10]. Згідно з позицією канадського дослідника Кріса Ворснопа, медіаграмотність є результатом процесу медіаосвіти, тобто глибшого знайомства з медіа через їх вивчення. Відтак, чим активніше людина опановує медіа (у тому числі за допомогою самих медіазасобів), тим вищий рівень її медіаграмотності. У такому підході медіаграмотність розглядається як здатність аналізувати, інтерпретувати, створювати та експериментувати з медіатекстами [18, с. 10].

На сьогодні не існує єдиного загальноприйнятого визначення поняття «медіаграмотність». Так, О. Антонова трактує її як компонент медіакультури, що включає вміння користуватися інформаційно-комунікаційними технологіями, самовиражатися та взаємодіяти через різні медіа, ефективно шукати інформацію, осмислено її сприймати, критично оцінювати, розрізняти реальність і її віртуальну проекцію, розуміти механізми впливу та типи контролю, які формуються медіа [1, с. 4–5]. Водночас вона підкреслює, що медіаграмотність — це й уміння використовувати, оцінювати, критично аналізувати, створювати й поширювати повідомлення у різних форматах через доступні медіаканали задля розвитку критичного мислення [1, с. 93].

На думку Л. Іваненко та Н. Баришовець, медіаграмотність — це сукупність знань, мотивації, умінь і можливостей, зокрема критичного мислення, які забезпечують здатність до вибору, створення, використання та передачі різноманітних медіатекстів. Вона тісно пов'язана з аналізом функціонування медіа в суспільстві [28].

І. Остапйовська розглядає медіаграмотність як систему медіакомпетентностей, які формуються у процесі навчання та самоосвіти, потребуючи постійного оновлення й удосконалення [60].

Аналогічного підходу дотримуються В. Іванов і О. Волошенюк, які визначають медіаграмотність як результат медіаосвіти, що включає комплекс мотивацій, знань, умінь і навичок, необхідних для критичного аналізу, створення, оцінювання та, за потреби, поширення медіатекстів різних форм і жанрів, а також для глибшого розуміння функціонування медіа в сучасному соціокультурному контексті [25, с. 10].

Медіаграмотність – складова медіакультури, яка стосується вміння користуватися інформаційно-комунікативною технікою, виражати себе і спілкуватися за допомогою медіазасобів, успішно здобувати необхідну інформацію, свідомо сприймати і критично тлумачити інформацію, отриману з різних медіа, відділяти реальність від її віртуальної симуляції, тобто розуміти реальність, сконструйовану медіаджерелами, осмислювати владні стосунки, міфи і типи контролю, які вони культивують.

Таким чином, поняття «медіаграмотність» охоплює широкий спектр умінь і знань, необхідних дитині для безпечного та усвідомленого функціонування в інформаційному середовищі. Її формування є важливим завданням сучасної школи, зокрема в умовах впровадження Концепції Нової української школи, де ключовим акцентом є розвиток критичного мислення, креативності та здатності до самовираження.

Медіаграмотність сьогодні виступає важливою складовою сучасної інформаційної культури. Її інтеграція в загальну систему освіти, розвиток програм медіаосвіти для дорослих, а також формування критичного мислення у широких верствах населення — усе це значно підвищує стійкість суспільства до інформаційних загроз. Лише суспільство, що володіє належним рівнем медіаграмотності, здатне ефективно протистояти дезінформації та маніпуляціям, розвиваючи при цьому здоровий скептицизм і відповідальне ставлення до споживання та поширення інформації [11, с. 38].

Отже, медіаграмотність є ключовим інструментом протидії інформаційним ризикам. Вона дозволяє людині самостійно аналізувати

достовірність інформації, знижує ризики маніпулятивного впливу та сприяє формуванню інформаційно безпечного середовища. Підвищення рівня медіаграмотності населення — важливе завдання, що сприятиме розвитку критичного мислення, покращенню якості суспільної комунікації й загальної інформаційної стійкості.

1.2. Нормативна база та психолого-педагогічні основи медіаосвіти у початковій школі

Прийняття Закону України «Про освіту» та впровадження Концепції «Нова українська школа» (НУШ) зумовили зміну підходів до визначення результатів навчання в початковій школі. Основним акцентом сучасного освітнього процесу в 1–4 класах стало формування ключових і предметних компетентностей, що розглядаються як основа особистісного розвитку молодших школярів та їхньої підготовки до життя в умовах цифрового суспільства.

Відповідно до Державного стандарту початкової освіти, серед освітніх галузей виокремлено інформатичну, яка має на меті розвиток інформаційно-комунікаційної компетентності та пов'язаних із нею вмінь. Йдеться про формування здатності до розв'язання навчальних і життєвих завдань із використанням цифрових пристроїв, інформаційно-комунікаційних технологій (ІКТ) та критичного мислення. Зазначені вміння сприяють особистісному зростанню, творчому самовираженню здобувачів початкової освіти, підвищенню їхньої активної участі в суспільному житті, а також формуванню етичних і безпечних моделей поведінки в цифровому середовищі.

Інші освітні галузі також інтегрують медіаосвітній компонент. Зокрема:

- Мовно-літературна галузь передбачає розвиток умінь створювати прості медіатексти, що відповідають конкретній

комунікативній меті, аналізувати їхній зміст та адекватно використовувати мовні засоби;

- Природнича галузь спрямована на розвиток інформаційно-пошукових навичок, зокрема вміння добирати, структурувати й представляти інформацію про навколишній світ із використанням технічних засобів. Здобувачі початкової освіти опановують різні форми подання даних — схеми, діаграми, графіки, презентації, мультимедійні повідомлення тощо.

Нині володіння медіаграмотністю розглядається як одна з ключових умов якісної початкової освіти. Це зумовлено не лише внутрішніми реформами, а й глобальними викликами сучасності: інтеграцією української системи освіти до європейського освітнього простору, широким використанням дистанційних і змішаних форм навчання, зростанням ролі медіапродукції у педагогічному процесі, а також активізацією інформаційного спілкування в повсякденному житті дітей. Усе це актуалізує потребу у формуванні у здобувачів початкової освіти здатності усвідомлено працювати з інформацією, критично її осмислювати та відповідально користуватися засобами масової інформації та цифровими технологіями.

Формування медіаграмотності в початковій школі є надзвичайно актуальним у контексті модернізації української освіти, впровадження принципів Нової української школи та викликів інформаційного суспільства. Нормативно-правові документи останніх років засвідчують стратегічний курс держави на розвиток критичного мислення, інформаційної грамотності та цифрових компетентностей як ключових складників особистісного розвитку здобувача освіти.

Починаючи з 1 вересня 2018 року, в Україні діє оновлений Державний стандарт початкової освіти, в якому серед обов'язкових результатів навчання передбачено формування у здобувачів початкової освіти навичок сприйняття, аналізу, інтерпретації та критичної оцінки

інформації, у тому числі представленої в різних типах медіатекстів. Це положення реалізується через зміст мовно-літературної освітньої галузі, де особлива увага приділяється роботі з текстами, створенню власних висловлювань та розвитку навичок комунікації в інформаційному просторі.

Медіаосвіта як освітній напрям набуває особливої значущості з огляду на соціальний запит на підвищення рівня інформаційної безпеки, розвиток критичного мислення у дітей та протидію маніпулятивним впливам, особливо в умовах інформаційної війни, що супроводжує гібридний збройний конфлікт на сході України. У такому контексті вчитель початкової школи має бути не лише носієм академічних знань, а й фахівцем, обізнаним у сфері інформаційної безпеки, цифрової культури та психолого-педагогічних засад соціалізації дитини в медіапросторі.

Потужним імпульсом для розвитку медіаосвіти в Україні стало створення у 2006 році лабораторії психології масової комунікації та медіаосвіти в структурі Інституту соціальної та політичної психології НАПН України. Саме завдяки діяльності цієї наукової установи було розроблено низку фундаментальних документів, зокрема Концепцію впровадження медіаосвіти в Україні, схвалену постановою Президії НАПН України від 20 травня 2010 року (протокол № 1-7/6-150). У Концепції медіаосвіта трактується як частина загальної освіти, що має забезпечити формування критичного ставлення до інформаційного контенту, розвиток умінь аналізувати, інтерпретувати, створювати й поширювати медіаповідомлення.

Документ базується на аналізі стану медіакультури в Україні та узагальненні міжнародного досвіду, зокрема:

- Паризької програми-рекомендацій ЮНЕСКО з медіаосвіти (2007),
- Резолюції Європарламенту щодо медіаграмотності у цифрову епоху (2008),
- Феської декларації ЮНЕСКО з медіаінформаційної грамотності (2011),

- Паризької декларації ЮНЕСКО з медіаінформаційної грамотності в цифрову епоху (2014).

У 2011–2016 роках в Україні проводився всеукраїнський експеримент з упровадження медіаосвіти, у межах якого було апробовано вітчизняну модель медіаосвіти в загальноосвітніх навчальних закладах. Досвід цього експерименту виявив низку методичних і дидактичних проблем, що потребували подальшого наукового осмислення та адаптації до вікових і психофізіологічних особливостей молодших школярів.

Згідно із Законом України «Про освіту» (2017), до переліку ключових компетентностей входить інформаційно-цифрова компетентність, що передбачає «впевнене, критичне та відповідальне використання інформаційно-комунікаційних технологій» [20]. У Законі «Про повну загальну середню освіту» (2020) окреслено, що освітній процес має сприяти формуванню здатності у здобувачів початкової освіти критично сприймати інформацію з різних джерел, включаючи медіа [21].

Значення медіаосвіти підкреслюється і в Наказі МОН № 1222 від 20.10.2010, яким затверджено Концепцію впровадження медіаосвіти в Україні. Документ визначає інтегративний підхід до впровадження медіаосвіти: не як окремого предмета, а як наскрізної складової різних освітніх галузей, особливо мовно-літературної, де здобувачі початкової освіти вчаться читати, осмислювати, аналізувати і створювати повідомлення.

У Державному стандарті початкової освіти (2018), хоча медіаосвіта й не виділена окремим розділом, однак її зміст інтегрується в інформаційно-комунікаційну компетентність, яка передбачає:

- використання цифрових пристроїв і сервісів,
- добір, аналіз і критичне оцінювання інформації,
- дотримання етичних норм онлайн-спілкування.

У мовно-літературній галузі це реалізується через роботу з різними типами текстів, створення власних висловлювань та розвиток комунікативних навичок в усній і писемній формі.

Психолого-педагогічні засади впровадження медіаосвіти в початковій школі потребують урахування вікових та когнітивних особливостей молодших школярів. Як зауважує В. Г. Барановська, на цьому етапі здобувачі початкової освіти лише формують базові схеми сприйняття інформації, а тому схильні беззастережно довіряти медіа, тоді як критичне мислення перебуває на початковому рівні розвитку [3, с. 27]. У зв'язку з цим особливої ваги набуває цілеспрямована педагогічна робота щодо розвитку навичок критичного осмислення медіаінформації.

І. Є. Соколова підкреслює, що на початковому рівні важливо не лише навчити дітей «читати» інформаційні повідомлення, але й формувати звичку ставити запитання, сумніватися, зіставляти нову інформацію з власним досвідом [73, с. 45].

Медіаосвіта в початковій школі спирається не лише на нормативно-правову базу, а й на глибоке розуміння психолого-педагогічних засад, які визначають можливості, потреби й особливості дітей молодшого шкільного віку у процесі формування медіаграмотності.

Особливості сприймання медіа молодшими школярами. У цьому віці здобувачі початкової освіти лише починають формувати когнітивні схеми, що відповідають за сприйняття, аналіз та інтерпретацію інформації. Як зазначає В. Г. Барановська, діти молодшого шкільного віку мають підвищену довіру до медіа, оскільки ще не володіють достатньо розвиненим критичним мисленням [3, с. 27]. Це зумовлює необхідність поступового розвитку здатності ставити запитання, сумніватися, перевіряти джерела та зіставляти інформацію з особистим досвідом.

Психологи відзначають, що діти цього віку краще засвоюють знання через емоційно забарвлений досвід, образне мислення, ігрову діяльність та діяльнісні форми навчання. У зв'язку з цим Л. В. Купрійчук наголошує, що

формування медіаграмотності має відбуватися через емоційно-практичну взаємодію з інформацією, включаючи створення власного контенту, участь в обговореннях та рефлексії [39, с. 60].

Розвиток медіаграмотності у початковій школі повинен базуватися на комплексному педагогічному підході, що передбачає інтеграцію медіаосвітніх елементів у вже наявні предмети, зокрема мовно-літературну, громадянську, інформатичну та мистецьку освітні галузі.

Як підкреслює І. Є. Соколова, на першому етапі навчання важливо не лише навчити дитину споживати інформацію, а й формувати навички її осмислення, задавання запитань, критичного порівняння та оцінювання [73, с. 45].

Педагогічна діяльність у межах медіаосвіти має відповідати таким умовам:

- застосування інтерактивних методів (групові дискусії, рольові ігри, колективні проєкти);
- використання наочного і візуального матеріалу (відео, інфографіки, анімації);
- створення мотивуючого й безпечного освітнього середовища;
- розвиток комунікативних і соціальних навичок через взаємодію в цифровому середовищі.

Учитель початкової школи відіграє ключову роль у впровадженні медіаосвіти, оскільки саме він є посередником між дитиною і сучасним інформаційним простором. Від його професійної медіакомпетентності, рівня обізнаності з інструментами критичного аналізу медіа та педагогічної гнучкості залежить ефективність навчального процесу.

Формування у педагогів усвідомлення важливості медіаосвіти та здатності передавати відповідні навички молодшим школярам — одна з першочергових умов якісного оновлення змісту сучасної початкової освіти.

Навчання медіаграмотності відбувається на перетині різних освітніх галузей — педагогіки, психології, інформаційних технологій, філології,

мистецтва, соціальних наук тощо. Така міждисциплінарність зумовлює варіативність підходів до медіаосвіти залежно від мети навчання, віку здобувачів початкової освіти і контексту. Важливий внесок у формування педагогічної стратегії розвитку медіаграмотності зробила ЮНЕСКО, яка у 2012 році окреслила ключові аспекти організації навчання у сфері медіа- та інформаційної грамотності, що залишаються актуальними й донині.

Один із важливих напрямів розвитку медіаграмотності полягає у формуванні естетичного сприйняття, творчого самовираження та здатності до інтерпретації медіаконтенту. Учень вчиться створювати власні медіатексти, будувати сюжетні лінії, співвідносити особистий досвід із досвідом персонажів, висловлювати емоції за допомогою слів, образів, символів. Таким чином медіа стають не лише інструментом споживання інформації, а й засобом самовираження, креативної взаємодії зі світом.

Водночас важливо закладати основи авторського права, формувати повагу до творців контенту та виховувати відповідальне ставлення до інформаційної діяльності.

Формування комунікативних умінь через медіа є ще одним важливим компонентом медіаосвіти. У процесі інтерактивного навчання здобувачі початкової освіти вчаться обмінюватися думками, аргументовано висловлювати припущення, брати участь у колективних дискусіях і працювати в групі. Завдяки цьому діти поступово засвоюють принципи свободи слова, вчаться відрізняти приватний і публічний медіапростір, розуміють важливість толерантного спілкування та поваги до різних точок зору.

Одним із базових умінь медіаграмотної особистості є здатність аналізувати зміст повідомлень, відрізняти факти від суджень, розпізнавати маніпулятивні елементи та стереотипи. Під керівництвом учителя здобувачі початкової освіти вчаться інтерпретувати медіаконтент, оцінювати достовірність і цілі повідомлень, визначати їхню цільову аудиторію, ідеологічне або комерційне забарвлення. Уже на початковому

рівні важливо, щоб діти ставили запитання до інформації, розуміли, що кожне медіаповідомлення є результатом певного вибору авторів і може сприйматися по-різному.

Цей аспект охоплює здатність усвідомлювати інформаційні потреби, добирати відповідні джерела, здійснювати пошук інформації з використанням різних стратегій і критично оцінювати знайдені матеріали. Здобувачі початкової освіти мають навчитися варіювати пошукові запити, порівнювати інформацію з кількох джерел, визначати їхню надійність, цінність і релевантність. Особливо важливо — усвідомлювати мету пошуку та відповідально використовувати знайдену інформацію у власній діяльності.

Таким чином, ефективне впровадження медіаосвіти в початковій школі потребує інноваційних педагогічних підходів, які поєднують креативність, інтерактивність, критичне мислення та інформаційно-аналітичну діяльність. Завдання вчителя полягає у створенні таких умов навчання, які б забезпечували всебічний розвиток медіаграмотної особистості, здатної не лише споживати, а й відповідально створювати та трансформувати медіаінформацію відповідно до викликів сучасного суспільства.

Слід наголосити, що оволодіння медіакомпетентністю є не лише освітнім, а й культурологічним викликом сучасності. В умовах розвитку інформаційного суспільства, особливо на тлі збройної агресії Російської Федерації проти України, актуалізується потреба у формуванні високого рівня медіакультури, що забезпечує здатність особистості критично сприймати інформацію, розуміти контексти її поширення та усвідомлювати роль медіа в суспільному житті.

Згідно з позицією українських науковців, медіакультура розглядається як система потреб, ціннісних орієнтацій, знань, умінь, навичок та інших соціальних характеристик, які формуються і розвиваються в процесі постійної взаємодії з медіасередовищем. Основною

метою цієї взаємодії є отримання, осмислення та критична інтерпретація соціально значущої інформації через засоби масової комунікації.

Медіакультура особистості тісно пов'язана з іншими складовими культурного розвитку. Вона є компонентом інформаційної культури, яка, у свою чергу, входить до складу комунікативної культури, що становить органічну частину загальної культури індивіда.

Ефективність формування медіаграмотності також залежить від організації освітнього середовища, що відповідає психофізіологічним потребам молодших школярів. Доцільним є використання ігрових технологій, візуальних засобів, інтерактивних методів навчання, колективного обговорення, роботи з відеоконтентом тощо. Як зазначає Л.В.Купрійчук, «формування медіаграмотності у молодших школярів повинно ґрунтуватися на емоційно забарвленому, практично орієнтованому досвіді, який сприяє глибшому осмисленню отриманої інформації» [40, с. 60].

На нашу думку, медіаосвіта молодших школярів охоплює систему знань, умінь і навичок, спрямованих на опанування медіапродуктів у межах адаптованих або модифікованих освітніх програм. Її метою є не лише розвиток інформаційно-комунікаційної компетентності, а й виховання демократичних переконань та морально-етичних цінностей у процесі взаємодії з мас-медіа.

У цьому контексті медіаграмотність розглядається як результат реалізації медіаосвітніх завдань, що виявляється у здатності особистості:

- критично сприймати та інтерпретувати інформацію, отриману з різних джерел;
- перевіряти її достовірність, зіставляючи з іншими фактами та досвідом;
- усвідомлено оцінювати, використовувати і створювати медіаконтент у різних формах і форматах відповідно до комунікативної ситуації.

У межах основного етапу навчання в початковій школі передбачено поступове формування уявлень про медіа та медіаграмотність, що реалізується через ознайомлення здобувачів початкової освіти із ключовими поняттями, видами медіа та елементами їх впливу.

Зміст навчання охоплює такі компоненти:

- Загальні уявлення про медіа: визначення медіа, медіаграмотності, поняття мети та цільової аудиторії медіаповідомлень;
- Оцінювання інформації: розвиток умінь зіставляти інформацію з різних джерел, розрізняти правдиву та неправдиву інформацію, розуміти емоційно-ціннісне навантаження медіатекстів;
- Візуальні медіа: ознайомлення з паперовими та електронними книгами, інтернет-ресурсами для дітей (наприклад, сайти дитячих журналів), газетами та журналами як засобами масової інформації. Аналіз елементів форми: кольору, шрифту, фотографії тощо;
- Аудіальні медіа: знайомство з радіо, аудіокнижками, онлайн-радіо, а також засобами впливу на слухачів — інтонацією, тембром, звуковими ефектами, музичним супроводом;
- Аудіовізуальні медіа: вивчення телебачення як масового медіа, видів телевізійних програм (новини, розважальні шоу, дитячі передачі, просвітницькі тощо), мультфільмів. Акцент робиться на рухомі візуальні образи та звукові засоби впливу;
- Інтернет і цифрові ресурси: огляд дитячих веб-сайтів, комп'ютерних ігор, створених на основі дитячих книжок, фільмів тощо;
- Реклама і маніпуляція в медіа: формування початкових уявлень про рекламу в різних формах (друкованій, радіо-, теле- та онлайн-рекламі), ознайомлення з поняттям маніпуляції як способу прихованого впливу на споживача інформації.

У такий спосіб у початковій школі закладається фундамент медіаграмотності, що включає не лише знання й базові навички аналізу, а й ціннісні орієнтири та культуру взаємодії з медіа. Рекомендовано залучати

здобувачів початкової освіти до створення простих медіапродуктів (світлин, фотоколажів, коротких відео, усних повідомлень) з урахуванням принципів етичної та відповідальної медіакомунікації.

Отже формування медіаграмотності – це складний процес, який, безперечно, має свої особливості і залежить від багатьох факторів та умов. Відповідно до поглядів Дж. Поттера формування медіаграмотності базується на трьох компонентах: досвід взаємодії з медіапростором; практичне використання наявних знань та умінь щодо роботи з медіаінформацією; прагнення до самоосвіти [106, с. 324]. На нашу думку, виділені Дж. Поттером компоненти не вичерпують всіх особливостей формування медіаграмотності, тому нами було виділено психолого-педагогічні та методичні аспекти даного процесу. Вважаємо, що формування медіаграмотності буде ефективним за умови врахування таких аспектів: -відповідність віковим та індивідуальним особливостям; -поетапності роботи над формуванням медіаграмотності; -впровадження спеціальних вправ та завдань щодо формування медіаграмотності на уроках української мови.

1.3. Можливості мовно-літературної освіти для формування медіаграмотності

Медіаграмотність як концепт сьогодні набуває особливого значення в повсякденному житті кожної людини. Інформаційне середовище України перенасичене фейками, дезінформацією та інформаційними викривленнями, які виступають ключовими інструментами гібридної війни, що її веде Російська Федерація проти України. У таких умовах перед освітянами постають складні завдання щодо впровадження ефективних інструментів медіаосвіти, які б сприяли підготовці здобувачів початкової освіти до усвідомленого сприйняття інформації та протидії інформаційним загрозам.

В умовах сьогодення, коли засоби масової інформації охоплюють усі сфери життя суспільства, важко уявити повсякденне існування дорослої людини чи дитини без гаджетів, ноутбуків, планшетів та доступу до Інтернету. Саме тому надзвичайно актуальним стає формування медіаграмотності вже в молодшому шкільному віці.

Згідно з вимогами Державного стандарту базової і повної загальної середньої освіти, одним із головних завдань мовно-літературної освітньої галузі є розвиток комунікативних умінь здобувачів початкової освіти, зокрема здатності доречно й осмислено використовувати мовні засоби в різних життєвих ситуаціях і сферах спілкування.

У Концепції Нової української школи інформаційно-цифрова компетентність визначена однією з десяти ключових. Вона передбачає впевнене й водночас критичне використання інформаційно-комунікаційних технологій для пошуку, аналізу, створення та обміну інформацією. До її складових належать медіаграмотність, основи програмування, алгоритмічне мислення, вміння працювати з базами даних, навички безпечного поводження в Інтернеті, знання основ кібербезпеки, а також ознайомлення з етичними аспектами використання інформації — зокрема авторським правом та інтелектуальною власністю [35].

Важливим кроком у цьому напрямі стало ухвалення «Концепції впровадження медіаосвіти в Україні» (2010 р.), у якій уперше на державному рівні було введено поняття «медіаграмотність». Головною метою документа є створення продуктивної системи медіаосвіти, здатної забезпечити комплексну підготовку здобувачів початкової освіти до безпечної, усвідомленої та ефективної взаємодії з медіаконтентом. Концепція акцентує на розвитку у здобувачів початкової освіти умінь критично осмислювати отриману інформацію, а також застосовувати її відповідно до комунікативної ситуації [36].

Метою освітнього процесу у початковій школі є не лише засвоєння здобувачами початкової освіти теоретичних знань із різних освітніх

галузей, а й формування мотивації до навчання, розвитку навичок самоосвіти й самореалізації. Учитель у цьому контексті відіграє провідну роль — він має інтелектуально збагачувати здобувача початкової освіти, формувати його критичне мислення та виступати взірцем професійної і комунікативної культури.

Основною ціллю навчання медіаграмотності в початковій школі є формування **медіакомпетентної особистості**, здатної:

- розуміти, аналізувати та критично оцінювати зміст медіапродуктів;
- усвідомлено використовувати медіа як у навчальному процесі, так і під час дозвілля;
- створювати власний авторський контент;
- здійснювати самопрезентацію в медіасередовищі та взаємодіяти з іншими його користувачами;
- об'єктивно оцінювати результати власної медіаактивності.

Державний стандарт початкової освіти в межах мовно-літературної освітньої галузі визначає такі очікувані результати навчання молодших школярів:

- здійснювати вербальну взаємодію з оточенням у різних комунікативних ситуаціях, застосовуючи отриману інформацію для досягнення особистих цілей;
- усвідомлено сприймати, критично аналізувати та логічно інтерпретувати різноманітні тексти, використовуючи їх для збагачення власного досвіду;
- висловлювати власні думки, почуття та позицію у письмовій і онлайн формі, дотримуючись норм сучасної української мови [15].

Мовно-літературна освіта в початковій школі є надзвичайно важливим інструментом формування медіаграмотності у здобувачів початкової освіти. Вона формує не лише мовні та комунікативні компетентності, а й навички критичного читання, аналізу змісту, інтерпретації текстів, що є фундаментом для подальшого розвитку медіаусвідомлення.

У межах мовно-літературної галузі молодші школярі вчаться працювати з різними видами текстів – художніми, інформаційними, інструктивними, а в рамках інтеграційного підходу – й з елементами масової інформації. Як зазначає Г. О. Пометун, «основи критичного ставлення до інформації можуть і повинні формуватися на уроках читання, літератури, мови – саме там, де дитина вчиться розуміти текст» [65, с. 15].

Ключовими можливостями мовно-літературної освіти для розвитку медіаграмотності є:

1. Критичне читання та осмислення текстів.

У процесі читання художніх та інформаційних текстів здобувачі початкової освіти мають змогу тренувати вміння виявляти головну думку, визначати достовірність інформації, виявляти емоційне забарвлення. Як зазначає Л. І. Мацько, «літературні твори містять не лише художню, а й ідеологічну інформацію, тому завдання педагога – допомогти здобувачеві початкової освіти осмислено її прочитати» [45, с. 27].

2. Аналіз структури й функції тексту.

Уроки української мови передбачають роботу з різними видами текстів (опис, розповідь, роздум), що дозволяє здобувачам початкової освіти розрізняти наміри автора, розпізнавати маніпулятивні елементи, перебільшення, перебіг подій. Це особливо актуально при роботі з рекламними або інформаційними повідомленнями.

3. Розвиток мовленнєвої активності через створення текстів

Створення власних висловлювань (усних чи письмових) сприяє розвитку не лише грамотності, а й відповідального ставлення до інформації. Як наголошує Т. П. Щербань, «навчання письму є ефективним засобом формування навички чітко формулювати думку, аргументувати та виявляти логічні зв'язки» [86, с. 41].

4. Робота з нестандартними текстами та джерелами

У межах інтегрованих курсів (наприклад, «Я досліджую світ») вчителі мають змогу залучати до аналізу інші типи текстів: пости з

соцмереж, короткі новини, повідомлення, оголошення. Це сприяє розумінню інформаційного простору, у якому живе дитина.

5. Формування читацької компетентності як основи медіаграмотності.

Читання з розумінням, уміння ставити запитання до тексту, оцінювати позицію автора та зіставляти інформацію з власним досвідом — усе це прямо пов'язано з медіаграмотністю. Як зазначає Н. Ф. Баранова, «здатність осмислено читати є початковим рівнем медіаусвідомлення, без якого неможливо сформувати критичного користувача інформації» [2, с. 33].

У сучасному світі, який дедалі більше характеризується інформатизацією всіх сфер життя, виникає нагальна потреба навчити дітей критично сприймати інформацію. У Типовій освітній програмі за редакцією О. Савченко змістова лінія **«Досліджуємо медіа»** спрямована на формування у здобувачів початкової освіти умінь інтерпретувати, аналізувати й критично оцінювати інформацію з медіатекстів, а також застосовувати її у процесі створення власних медіапродуктів [76].

В інших галузях освіти також наголошується на важливості пошуку, аналізу й оцінки інформації, дотриманні етичних, міжкультурних і правових норм взаємодії в інформаційному просторі [76]. Якщо раніше медіаграмотність розглядалася як бажаний, але не обов'язковий елемент, то новий Державний стандарт початкової освіти описує її як один із ключових результатів навчання, без якого сучасний учень не може бути повноцінно освіченою особистістю [15].

У сучасному інформаційному середовищі діти змалку активно використовують гаджети, комп'ютери й інші цифрові пристрої, однак контент, який вони споживають, не завжди є достовірним або безпечним. У цьому контексті першочергове завдання вчителя — не заборонити вплив ЗМІ, а трансформувати його на користь дитини. Використовуючи інтерес у здобувачів початкової освіти до цифрових технологій, педагог може

інтегрувати медіа в навчальний процес, перетворюючи гаджети на інструменти пізнання, а не лише розваги.

Сучасні діти швидше засвоюють роботу з технікою, ніж класичні навички читання чи письма. Тому використання інформаційно-комунікаційних технологій (ІКТ) у навчанні не лише сприяє розвитку медіаграмотності, а й підвищує мотивацію до навчання, зберігає інтерес до читання та самовираження. ЗМІ, які подають інформацію у зручному для дитини форматі, стають ефективним засобом пізнання світу.

Важливою особливістю педагогічного підходу до формування медіаграмотності є рівноправність учасників освітнього процесу. Учитель не просто навчає, а створює умови для критичного осмислення інформації, допомагає здобувачам початкової освіти сформувати власну позицію. Таким чином, навчання медіаграмотності — це не передача готових знань, а спільна діяльність учителя й здобувача початкової освіти у розумінні сучасного інформаційного простору.

Одним із провідних підходів до реалізації медіаосвіти в початковій школі є комплексна інтеграція двох складників:

1. **Використання медіа** — застосування різноманітних медіапродуктів (текстових, екранних, аудіовізуальних) як навчального матеріалу.
2. **Осмислення змісту** — постановка цілей, завдань, формування висновків та результатів взаємодії з медіа.

Метою медіаосвіти є підготовка молодших школярів до життя в умовах цифрової інформаційної реальності. Це включає:

- здатність до критичного сприйняття та аналізу інформації;
- виховання медіакультури й відповідального ставлення до споживання інформації;
- розуміння впливу медіа на психічне та психологічне здоров'я.

За Л. Баженовою, робота з медіа в початкових класах охоплює чотири ключові види діяльності [47]:

1. Формування навичок сприйняття медіапродуктів;
2. Аналіз змісту, інтерпретація побаченого та почутого;
3. Усвідомлення засобів комунікації, мови та виразних засобів;
4. Створення власних медіапродуктів у процесі творчої діяльності.

У процесі формування медіаграмотності здобувачів початкової освіти на уроках мовно-літературної освітньої галузі доцільно виокремити три основні напрями роботи з медіа:

1. Використання медіапродуктів для розвитку мовленнєвої діяльності передбачає:

- прослуховування аудіозаписів для розвитку слухових навичок;
- використання візуальних медіа (книг, журналів, газет) для вдосконалення навичок читання;
- написання оповідань, описів, есе на основі візуальних матеріалів (фотографій, малюнків, ілюстрацій);
- перегляд мультфільмів чи фільмів для стимулювання розвитку усного й писемного мовлення.

2. Дослідження медіатексту передбачає:

- сприйняття, аналіз і інтерпретацію простих медіапродуктів;
- визначення цільової аудиторії та призначення медіатексту;
- аналіз змісту, раціональності викладених подій і висловлювань;
- огляд елементів медіаформи (голос, музика, фон, шум, кольори, спецефекти тощо);
- формулювання особистих вражень, оцінка представлених цінностей, а також зміна власного погляду під впливом медіаконтенту.

3. Створення простих медіапродуктів включає:

- створення й демонстрацію простих аудіо- та візуальних медіапродуктів (новинні оголошення, стінгазети, листівки, комікси, колажі, книжки-саморобки);

- організацію вистав, інтерв'ю, відеопрезентацій чи інших форм аудіовізуальних матеріалів;
- врахування мети створення продукту та цільової аудиторії;
- активну участь учителя як наставника в процесі реалізації творчих проєктів.

Для ефективного формування медіаграмотності у здобувачів початкової освіти необхідно створити відповідні **педагогічні умови**, зокрема:

1. **Поступове формування компонентів медіаграмотності**, що відповідає віковим особливостям дітей.
2. **Інтеграція медіатекстів у зміст мовно-літературних уроків**, зокрема шляхом розробки спеціальних вправ і завдань.
3. **Використання технології BYOD** (*Bring Your Own Device*) — навчання із застосуванням власних цифрових пристроїв здобувачів початкової освіти (смартфонів, планшетів).
4. **Формування медіаграмотності вчителів**, що є необхідною умовою якісної реалізації медіаосвіти (див. рис. 1.1).

Рис. 1.1. Педагогічні умови формування медіаграмотності здобувачів початкової освіти

Формування медіаграмотності в умовах інтенсивного розвитку всіх сфер суспільного життя, зокрема освіти, є безперервним і взаємопов'язаним процесом, який проходить через низку послідовних

стадій. У науково-методичній літературі виділяють чотири основні етапи становлення медіаграмотності в молодших школярів: мотиваційний, теоретичний, практичний та творчий.

- **Мотиваційний етап** спрямований на формування у здобувачів початкової освіти позитивного ставлення до медіаосвіти та усвідомлення її важливості.
- **Теоретичний етап** передбачає ознайомлення із базовими поняттями, принципами медіаграмотності та набуття знань про інформаційний простір.
- **Практичний етап** орієнтований на розвиток навичок аналізу та інтерпретації медіатекстів, уміння користуватися медіа в повсякденному та навчальному житті.
- **Творчий етап** реалізується через створення здобувачами початкової освіти власних медіапродуктів з урахуванням цільової аудиторії, мети та етичних принципів.

Відповідно до Державного стандарту початкової освіти та Типових освітніх програм, мовно-літературна галузь містить змістову лінію «Досліджуємо медіа», яка спрямована на розвиток у здобувачів початкової освіти здатності до критичного аналізу, інтерпретації та оцінки інформації з медіатекстів, а також на формування навичок створення власних простих медіапродуктів [15].

З огляду на трансформацію освітнього простору в умовах цифровізації, педагогам важливо обирати такі форми і методи навчання, які відповідають вимогам сучасності. Онлайн-модуль для вчителів початкових класів на платформі EDERA, розроблений І. Большаковою, демонструє, що повсякденне сприйняття дітьми медіаконтенту істотно впливає на формування їхньої свідомості. Значна частина інформації, з якою стикаються молодші школярі, має маніпулятивний, емоційно забарвлений або недостовірний характер. У зв'язку з цим одним із ключових завдань сучасної початкової школи стає формування в учнів здатності критично

сприймати, оцінювати та осмислювати медіапродукти, розрізняти достовірні та маніпулятивні повідомлення й усвідомлювати можливі ризики медіавпливів. [7].

Співавтор навчальної програми «**Я у медіапросторі**» В. Іванов відзначає, що на мислення молодших школярів найбільше впливають такі форми медіа, як: картини, мультфільми, комікси, комп'ютерні ігри, реклама, соціальні світлини, відеоблоги, фільми, пісні та відеоролики [47].

У сучасному підході до медіаосвіти акцент робиться не лише на використанні цікавих медіа-форм, а й на їх ефективності як інструментів засвоєння навчального матеріалу. Враховуючи інтерес дітей до цифрового середовища, доцільно застосовувати сучасні методи, що сприятимуть активній участі здобувачів початкової освіти у створенні власних медіатекстів.

Засобами, що сприяють розвитку медіаграмотності, є як **традиційні носії інформації** (друковані видання, радіо, кіно, телебачення), так і **новітні цифрові технології** (Інтернет, мобільні пристрої, комп'ютери). Використання цих ресурсів у поєднанні з методично продуманими завданнями дозволяє зробити уроки не лише цікавими, а й змістовними та практико-орієнтованими.

Професор О. Ісаєва підкреслює важливість інтеграції цифрових ресурсів у навчальний процес з метою формування в школярів стійкої культури читання:

«...з метою формування в школярів культури читання на уроці читання варто використовувати медіатексти. Якщо комп'ютер є тим засобом, який відволікає дітей від книжок, то варто зробити його своїм помічником і соратником для створення мотивації до читання – це анімаційний фільм, відео про книги, інтернет-сайт, який рекламує художню літературу, а також плакати із зображенням знаменитостей» [29].

Такий підхід дає змогу перетворити цифрові технології із загроз для читання на ефективний інструмент мотивації. Здобувачам початкової

освіти, які прагнуть реалізувати себе в інтернет-просторі, необхідно запропонувати шляхи, що спонукають до пізнання й самостійного вибору літературних джерел. Якщо дитина відчуває свободу вибору — між паперовою книжкою та електронною, — вона формує внутрішню мотивацію до читання. Така стратегія сприяє відчуттю самостійності, що є важливим етапом у формуванні читацької самосвідомості.

Одним із ефективних кроків у цьому напрямі є рекомендація здобувачам початкової освіти електронних книжкових ресурсів. До таких варто віднести:

- Літературні онлайн-бібліотеки для дітей;
- Сайти популярних дитячих журналів та газет в Україні;
- Анімаційні платформи, що супроводжують дитячі книги в інтерактивному форматі;
- Освітні відеоблоги про дитячу літературу;
- Інтернет-ресурси, що популяризують читання серед молоді.

Застосування таких медіаресурсів сприяє не лише зацікавленню здобувачів початкової освіти у художній літературі, а й розвитку їхньої медіаграмотності, критичного мислення та інформаційної культури. Учитель, спрямовуючи інтерес здобувача освіти до медіа у конструктивне русло, не обмежує його, а розширює освітній простір дитини до багатовимірного інформаційного середовища.

Щоб зробити уроки української мови та читання цікавими та ефективними, варто створювати для здобувачів початкової освіти сприятливе освітнє середовище, що сприятиме розвитку мотивації до читання. На нашу думку, важливими умовами формування задоволення від процесу читання для молодших школярів є:

- добір літератури відповідно до вікових особливостей дітей;
- надання здобувачам початкової освіти права вибору книги;
- створення в домашньому просторі затишного та привабливого куточка для читання;

- толерантне ставлення до природної активності дітей;
- уважне ставлення до труднощів, що виникають у процесі читання;
- використання альтернативних форматів читання — аудіокниг, електронних видань, інтерактивних ресурсів.

Робота з аудіокнигами є повноцінною формою читання, що має значний розвивальний потенціал. Прослуховування аудіотекстів сприяє розширенню словникового запасу, формуванню правильної вимови, розвитку мовленнєвої компетентності, а також збагаченню уявлень здобувачів початкової освіти про навколишній світ. Читання з використанням електронних пристроїв (планшетів, смартфонів) також є цінним інструментом, адже діти можуть регулювати розмір тексту та ілюстрацій, адаптуючи матеріал під власні потреби. Важливо також звертати увагу на **дитячі часописи**, які часто містять мінімум тексту й максимум зображень, що особливо привабливо для молодших школярів [37].

Однією з ефективних освітніх інновацій, що активно інтегрується в сучасний освітній простір, є технологія **BYOD** (*Bring Your Own Device* – «Принеси свій пристрій із собою»). Уперше цей термін був вжитий Р.Баллагасом у 2005 році. Спочатку концепція застосовувалася в бізнес-середовищі, де роботодавці не лише дозволяли, а й заохочували працівників використовувати власні гаджети (смартфони, ноутбуки, планшети) у службовій діяльності. [88].

У галузі освіти **BYOD** реалізується як стратегія, що дозволяє здобувачам початкової освіти використовувати особисті цифрові пристрої для навчання, фактично відображаючи підхід **«1 учень — 1 комп'ютер»**. Відповідно до цієї моделі, школа не зобов'язана забезпечувати всіх здобувачів початкової освіти технікою — відповідальність за наявність пристроїв покладається на родину.

Для успішного впровадження технології BYOD слід дотримуватися низки важливих умов:

1. У школі має бути запроваджена система **цільового та доцільного використання електронних ресурсів** в освітньому процесі.
2. Усі здобувачі освіти мають бути **рівномірно забезпечені технічними засобами**, щоб не допустити соціальної нерівності [88].

Згідно з дослідженнями ЮНЕСКО, використання медіатехнологій у навчанні дозволяє педагогам ефективніше організовувати час уроку, застосовувати діяльнісний підхід, а також індивідуалізувати навчання. Водночас потрібно враховувати можливі труднощі — зокрема технічні, психологічні та організаційні, — які можуть виникати в процесі застосування BYOD. Ці виклики не мають бути причиною для відмови від впровадження технології, а мають спонукати педагогів до пошуку шляхів подолання перешкод.

Запровадження технології BYOD у закладах освіти супроводжується низкою організаційних, технічних та педагогічних труднощів, пов'язаних із різноманітністю пристроїв, ризиками відволікання здобувачів освіти, питаннями безпеки даних та нерівним доступом до цифрових ресурсів. Для їх подолання пропонується комплекс практичних рішень: розроблення зрозумілих правил користування власними гаджетами на заняттях; використання єдиних освітніх платформ і сервісів, доступних з різних типів пристроїв; забезпечення учнів базовими навичками цифрової безпеки й мережевого етикету; створення альтернативних завдань для тих, хто тимчасово не має доступу до особистого пристрою. Такий підхід дає змогу зменшити ризики й максимально реалізувати дидактичний потенціал моделі BYOD у навчальному процесі.

У сучасних умовах стрімкої інформатизації освіти важливою вимогою до професійної діяльності педагога є формування медіакомпетентності — здатності ефективно використовувати медіа та інформаційно-комунікаційні технології (ІКТ) в освітньому процесі.

Дослідження вітчизняних науковців (зокрема О. Співаковського, О. Барановської, М. Шишкіної та ін.) засвідчують, що сучасний учитель має не лише орієнтуватися в загальних тенденціях цифровізації освіти, а й володіти розвиненою інформаційною культурою, цифровою компетентністю та здатністю формувати ці якості у здобувачів освіти. Наголошується, що ефективне використання цифрових і медійних ресурсів у школі є важливим чинником розвитку критичного мислення, уяви та творчого самовираження учнів [3].

Ключові складові медіаграмотності вчителя.

Для якісної підготовки майбутніх учителів до впровадження медіаосвіти у початковій школі необхідно визначити основні компоненти їхньої медіакомпетентності, зокрема:

1. Термінологічна обізнаність:

- розуміння базових понять медіаосвіти: *агентство, категорія, мова ЗМІ, технологія, аудиторія, репрезентація.*

2. Педагогічне бачення ролі медіа:

- усвідомлення значення та потенціалу сучасних медіатехнологій у навчальному процесі;
- розуміння виховного й розвивального впливу медіа на особистість молодшого школяра.

3. Практичні навички медіазаастосування:

- володіння інструментами створення мультимедійного контенту (презентації, відео, аудіо);
- уміння добирати й застосовувати електронні ресурси відповідно до навчальної мети;
- знання методик інтеграції медіа в уроки української мови, читання, інтегрованих курсів.

4. Критичне мислення й інформаційна аналітика:

- здатність відбирати та аналізувати інформаційні потоки, інтегруючи їх у зміст навчання;

- планування освітніх завдань із врахуванням змісту та типів медіа.

5. **Технічна компетентність:**

- орієнтування в засобах електронного навчання;
- здатність до розробки та використання інтерактивних освітніх матеріалів;
- вміння адаптувати навчальний процес під використання ІКТ та BYOD-технологій.

6. **Медіапсихологічна чутливість:**

- розуміння механізмів сприйняття медіапродуктів дитиною;
- врахування вікових особливостей і рівня розвитку здобувачів початкової освіти при доборі медіаконтенту.

Компетентний сучасний учитель — це не лише носій знань, а й провідник дитини у світ інформації та медіа. Його завдання — сформувати у здобувачів початкової освіти критичне ставлення до контенту, розвинути здатність аналізувати інформацію, використовувати її в освітньому та повсякденному житті. Формування медіаграмотності педагогів має стати пріоритетом у системі педагогічної освіти.

Одним із важливих напрямів професійної підготовки сучасного вчителя є **розвиток практичних навичок роботи з медіаконтентом**. Серед ключових умінь, що формують медіаграмотність педагога, варто виокремити:

- уміння аналізувати текстовий контент засобів масової інформації;
- здатність самостійно створювати різні типи медіатекстів (інформаційні, художні, мультимедійні тощо);
- навички розробки методики проведення занять з використанням технічних засобів навчання;
- вміння готувати навчально-методичні матеріали, відеоролики, конспекти доповідей у цифровому й аналоговому форматах;

- вільне користування електронною поштою (e-mail), освітніми платформами;
- здатність до ведення вебресурсів (сайтів, блогів), участі у віртуальних консультаціях, вебінарах та відеоконференціях.

Формування **медіаграмотності** здобувачів початкової освіти у рамках шкільної освіти передбачає реалізацію концептуального підходу, що ґрунтується на активному використанні **інформаційно-комунікаційних технологій (ІКТ)** в освітньому процесі. Це, своєю чергою, вимагає від педагога таких професійних умінь і знань:

- розуміння психологічних і педагогічних основ інформатизації освіти;
- ефективне використання ІКТ для подання навчального матеріалу та організації пізнавальної діяльності здобувачів початкової освіти у цифровому середовищі;
- вміння змінювати форми інформаційної взаємодії між усіма учасниками освітнього процесу;
- створення умов для впровадження діяльнісного підходу у навчанні;
- застосування актуальних моделей використання ІКТ, що відображають перспективні освітні практики [12].

Отже, **медіаосвіта вчителів початкової школи** виступає важливим чинником підвищення якості не лише початкової, а й загальної середньої освіти. Компетентність у сфері медіа є однією з ключових для сучасного педагога, адже вона забезпечує його **адаптивність до вимог цифрової епохи**, ефективну взаємодію зі здобувачами початкової освіти та постійне професійне зростання.

Медіаграмотність учителя варто розглядати як **цілісне особистісне утворення**, що включає систему знань, практичних умінь, навичок, мотивацій та ціннісних орієнтацій, необхідних для реалізації педагогічної діяльності з використанням медіатехнологій.

Перспективним напрямом подальших досліджень бачимо опис і наукове обґрунтування **освітніх технологій, методик і прийомів**, що дозволяють ефективно формувати медіаграмотність здобувачів початкової освіти, зокрема на уроках **мовно-літературної освітньої галузі**.

Таким чином, мовно-літературна освіта в початковій школі виконує не лише традиційну функцію формування мовної компетентності, а й виступає платформою для виховання критично мислячого, інформаційно обізнаного та соціально активного громадянина. Завдяки інтеграції елементів медіаосвіти вона сприяє розвитку в молодших школярів умінь осмислено сприймати інформацію, аналізувати джерела, виявляти маніпулятивні впливи, зіставляти різні точки зору та робити самостійні висновки.

Потенціал мовно-літературної галузі у формуванні медіаграмотності значно зростає за умов високого рівня методичної підготовки вчителя, його здатності впроваджувати інтерактивні форми роботи, організовувати діяльнісне навчання та створювати ситуації, що спонукають здобувачів початкової освіти до аналізу, інтерпретації й критичного оцінювання інформаційних повідомлень.

Важливою передумовою результативності є використання реальних, наближених до життєвого досвіду дітей інформаційних джерел — шкільних і дитячих газет, навчальних відео, простих інтернет-матеріалів, мультимедійних текстів, рекламних сюжетів, інфографіки. Саме робота з автентичними медіатекстами сприяє формуванню в дітей стійких навичок критичного осмислення, дає змогу бачити інформацію в різних форматах, розуміти особливості подачі змісту та закономірності функціонування медіапростору.

У поєднанні з розвитком комунікативних, читацьких та інформаційно-цифрових умінь, мовно-літературна освіта стає важливим інструментом підготовки молодших школярів до відповідальної поведінки в умовах сучасного інформаційного суспільства, де здатність орієнтуватися

в потоках даних, критично мислити та створювати власні медіапродукти є ключовими складниками успішної соціалізації.

Висновки до першого розділу

На основі аналізу наукових джерел, нормативно-правових документів та психолого-педагогічних підходів можна зробити такі узагальнення:

1. **Медіаграмотність** у сучасному науковому дискурсі розглядається як багатовимірна компетентність, що поєднує когнітивний, критичний, творчий, етичний, технічний та комунікативний компоненти. Вона є складовою частиною медіакультури й інформаційної культури особистості та забезпечує здатність усвідомлено сприймати, аналізувати, оцінювати, створювати й поширювати медіаповідомлення в різних формах.

2. **Єдності у визначенні поняття «медіаграмотність» не існує**, проте більшість дослідників сходяться на тому, що її ядром є критичне мислення, уміння аналізувати природу медіа, розуміти механізми їхнього впливу, розрізняти факти й судження, відокремлювати реальність від її віртуальних проєкцій, усвідомлювати ідеологічні, комерційні та соціально-політичні аспекти медіаконтенту.

3. **Нормативно-правова база України** (Закони України «Про освіту», «Про повну загальну середню освіту», Державний стандарт початкової освіти, Концепція «Нова українська школа», Концепція впровадження медіаосвіти в Україні тощо) визначає формування інформаційно-цифрової компетентності, медіаграмотності та критичного мислення одним із пріоритетних результатів початкової освіти. Медіаосвіта розглядається як інтегрований, наскрізний компонент змісту, а не як окремий предмет.

4. **Психолого-педагогічні особливості молодших школярів** (переважання образного мислення, емоційної сфери, довірливе ставлення до медіа, недостатня сформованість критичного мислення) зумовлюють необхідність поетапного, системного й методично продуманого формування медіаграмотності. Ефективними є ігрові, діяльнісні, інтерактивні форми роботи, опора на емоційно забарвлений досвід та залучення дітей до створення власних простих медіапродуктів.

5. **Мовно-літературна освітня галузь** має значний потенціал для формування медіаграмотності здобувачів початкової освіти. Саме на уроках української мови та читання закладаються основи критичного читання, уміння працювати з різними видами текстів, формулювати власну позицію, інтерпретувати й оцінювати зміст повідомлень, що є фундаментом для подальшого розвитку медіакомпетентності. Змістова лінія «Досліджуємо медіа» забезпечує органічну інтеграцію медіаосвітнього компонента в мовно-літературну освіту.

6. **Медіаграмотність учителя початкової школи** виступає ключовою умовою ефективної реалізації медіаосвіти. Вона передбачає термінологічну обізнаність у галузі медіа, володіння ІКТ та медіатехнологіями, уміння добирати й критично аналізувати медіаконтент, інтегрувати медіа в уроки мовно-літературної галузі, враховувати вікові та психологічні особливості дітей, а також формувати в них безпечні та етичні моделі поведінки в медіапросторі.

7. **Формування медіаграмотності здобувачів початкової освіти** доцільно розглядати як поетапний процес (мотиваційний, теоретичний, практичний, творчий), що реалізується через інтеграцію медіатекстів у зміст навчальних предметів, використання технологій на кшталт BYOD, впровадження спеціальних вправ і завдань медіаосвітнього спрямування. Такий підхід забезпечує становлення медіакомпетентної особистості, здатної протистояти інформаційним ризикам та відповідально взаємодіяти з медіапростором.

Отже, теоретичний аналіз проблеми дає підстави стверджувати, що формування медіаграмотності у здобувачів початкової освіти засобами мовно-літературної галузі є об'єктивно зумовленою вимогою інформаційного суспільства та стратегічним завданням Нової української школи, а також потребує цілісної системи педагогічних умов, що будуть предметом подальшого емпіричного дослідження в наступних розділах.

РОЗДІЛ 2. ФОРМУВАННЯ МЕДІАГРАМОТНОСТІ ЗДОБУВАЧІВ ОСВІТИ ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ ЗАСОБАМИ МОВНО-ЛІТЕРАТУРНОЇ ОСВІТИ (ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНА ЧАСТИНА)

2.1. Організація і проведення педагогічного експерименту

У процесі формування медіаграмотності здобувачів початкової освіти засобами мовно-літературної освіти важливою умовою є організація освітнього процесу таким чином, щоб здобувачі освіти ставали активними учасниками навчання, а не лише пасивними споживачами знань. Педагог має не передавати знання у готовому вигляді, а створювати умови для самостійного їх здобуття, формуючи у здобувачів початкової освіти потребу в аналізі, дослідженні та осмисленні медіаінформації. У цьому контексті доречними є слова Н. Маслової: «Завдання педагога полягає в тому, щоб підвести до дверей, дати ключ і навчити здобувача освіти користуватися цим інструментом. Ніхто, крім самого здобувача початкової освіти, не зможе увійти у світ знання» [44, с. 206].

Серед педагогічних умов, що сприяють розвитку медіаграмотності через роботу з візуальними медіа в 3–4 класах, важливе місце посідає створення педагогічно комфортного освітнього середовища, яке ґрунтується на врахуванні розвивального потенціалу візуального контенту. Таке середовище має не лише забезпечувати безпеку та психологічний комфорт здобувачів початкової освіти, а й стимулювати їхню пізнавальну активність, творчість і комунікацію.

Відповідно до Указу Президента України «Про Національну стратегію розбудови безпечного і здорового освітнього середовища у Новій українській школі» [68], створення безпечного освітнього простору є передумовою для успішного інтелектуального, емоційного, соціального та фізичного розвитку здобувачів освіти, що прямо пов'язано з реалізацією компетентнісного підходу, включаючи розвиток медіаграмотності.

Проектування освітнього середовища у початковій школі як педагогічного простору для реалізації потенціалу візуальних медіа відкриває нові можливості для інтерактивної взаємодії між усіма учасниками освітнього процесу. Урахування різноманітних педагогічних, психологічних, інформаційних і технологічних чинників дає змогу сформувати модель навчального простору, що сприяє розвитку медіакомпетентностей.

Структура педагогічно комфортного освітнього середовища в початкових класах може охоплювати такі компоненти:

- суб'єктний – розвиток пізнавальних інтересів, емоційного інтелекту та культури спілкування через взаємодію з медіаконтентом;
- соціальний – формування первинних умінь критичного аналізу інформації та елементарної цифрової компетентності на рівні репродукції;
- продуктивно-діяльнісний – організація самостійної діяльності здобувачів початкової освіти, що передбачає створення власного медіапродукту (опис, мініпрезентація, відеопояснення тощо);
- просторово-предметний – використання освітнього середовища, збагаченого візуальними матеріалами, інфографікою, електронними ресурсами для розвитку навичок комунікації та кооперації.

Необхідними умовами створення комфортного медіаосвітнього простору також є дружня атмосфера, ситуація успіху, можливість імпровізації, що стимулює особистісне включення здобувачів початкової освіти у навчальну діяльність і сприяє розвитку впевненості у власних силах.

Таким чином, усвідомлене створення педагогічно доцільного середовища в початковій школі є ключовою умовою для ефективної роботи з візуальними медіа в рамках мовно-літературної освіти та важливим чинником формування медіаграмотності здобувачів освіти.

Застосування першої педагогічної умови – проєктування педагогічно комфортного освітнього середовища з урахуванням можливостей візуальних медіа

З метою реалізації першої педагогічної умови формування медіаграмотності – створення педагогічно комфортного освітнього середовища у 3–4 класах на уроках мовно-літературної галузі – доцільним є поєднання змістової, емоційної та просторової складових навчального процесу з використанням візуального медіаконтенту.

Одним із засобів формування такого середовища виступає професійне зростання педагогів, зокрема через організацію семінарів, тренінгів, методичних об'єднань. Наприклад, у межах роботи шкільного методичного об'єднання вчителів початкових класів варто проводити практичні семінари на тему: *«Розвиток вільної творчої активності та формування медіаграмотності через візуальні засоби навчання»*. Такі заходи мають сприяти розумінню важливості організації медіаосвітнього простору, який ґрунтується не лише на педагогічному контролі, а й на включенні здобувачів початкової освіти у процес співтворення контенту та освітнього середовища.

Клас, у якому відсутні дитячі роботи, сімейні проєкти, матеріали з місцевої громади, втрачає свій особистісний сенс для дитини. Простір, створений виключно вчителем і спрямований лише на реалізацію навчальної програми, не відповідає філософії Нової української школи, яка орієнтується на потреби, інтереси, досвід і попередні знання здобувачів освіти. У контексті формування медіаграмотності, здобувачі початкової освіти повинні мати змогу не лише аналізувати візуальні матеріали, а й створювати власні – малюнки, фотоісторії, мініплакати, інфографіку тощо.

Водночас, ефективна робота з візуальними медіа можлива лише за умови створення безпечного, доступного й інклюзивного освітнього простору. Як зазначено в Указі Президента України «Про Національну стратегію розбудови безпечного і здорового освітнього середовища у Новій

українській школі» [68], освітнє середовище повинне відповідати гігієнічним, емоційним, фізичним та психологічним потребам дітей, включаючи дітей з особливими освітніми потребами. Таке середовище створює передумови для формування поваги, довіри, творчості й відкритої комунікації, що є базою для розвитку медіакомпетентностей.

Особливо важливо, щоб у класі був баланс між діяльністю, ініційованою вчителем, і тією, що пропонується самими здобувачами початкової освіти. Діти повинні мати змогу обирати завдання, теми для проєктів, способи візуального вираження. Це сприяє розвитку практичних навичок, зміцненню позитивної самооцінки, усвідомленню відповідальності за інформацію, яку вони створюють і поширюють.

Не менш важливою є роль учителя як моделі відповідальної, етичної, медіаграмотної поведінки. Учитель початкових класів має не лише формувати в здобувачів освіти базові мовні й комунікативні навички, а й:

- поважати індивідуальність кожної дитини;
- демонструвати приклади відкритої, доброзичливої взаємодії;
- створювати атмосферу підтримки, довіри та співпраці;
- дотримуватися чесності, справедливості, послідовності у стосунках;
- спонукати до рефлексії, висловлення власної думки;
- сприяти включенню всіх дітей у спільну навчальну діяльність, незалежно від їхніх особливостей.

Отже, педагогічно комфортне, інклюзивне і безпечне освітнє середовище є основою для ефективного використання візуальних медіа в навчанні мовно-літературної галузі в початкових класах. Воно створює необхідні умови для формування критичного мислення, умінь аналізувати, інтерпретувати та створювати медіаповідомлення, що є складовими медіаграмотності.

Сприйнятливє до дитини освітнє середовище як умова формування медіаграмотності молодших школярів

Сучасна педагогіка розглядає освітнє середовище не лише як фізичний простір, а як систему впливів і взаємодій, які формують особистість дитини, її соціальні, комунікативні та когнітивні компетентності. У контексті формування медіаграмотності у процесі мовно-літературної освіти важливо створити таке середовище, яке заохочує до самовизначення, усвідомленого вибору і активної участі здобувачів початкової освіти у навчанні.

Одним із ключових чинників розвитку самостійності, ініціативності та відповідального ставлення до інформації є можливість вибору, який здобувач початкової освіти здійснює в межах навчального процесу. Це може бути вибір виду завдання, джерела інформації, способу її представлення або форми самовираження — наприклад, створення малюнка, інфографіки, слайд-презентації чи відео. Такі можливості розвивають критичне мислення, комунікативну компетентність і творчу уяву, що є ключовими компонентами медіаграмотності.

Наукові дослідження підтверджують, що інтерес до навчання зростає, коли здобувачі початкової освіти відчувають особисту залученість у процес прийняття рішень. Участь у визначенні підходу до виконання завдання, розподілі ролей у групі чи виборі способу презентації результатів — усе це активізує пізнавальну діяльність і підвищує внутрішню мотивацію до навчання. Таким чином, медіаосвітній компонент стає не лише засобом передачі інформації, а й простором для самореалізації здобувачів початкової освіти.

Створення такого середовища вимагає дотримання низки педагогічних принципів, що є методологічною основою для організації пізнавальної діяльності:

- Принцип активної взаємодії: кожен здобувач початкової освіти має бути включений у процес обговорення, створення, аналізу медіапродуктів. Це сприяє розвитку співпраці та соціальної компетентності.

- Принцип відкритого зворотного зв'язку: вчитель заохочує здобувачів освіти до висловлення думок, вражень, зауважень щодо навчального матеріалу або спільної діяльності. Завдяки цьому формується вміння вести діалог, аргументувати позицію, аналізувати реакції інших.

- Принцип експериментування: здобувачі початкової освіти мають змогу вільно пробувати нові формати роботи з інформацією — створювати постери, мінівідео, комікси, брати участь у дослідженнях. Такий підхід сприяє розвитку гнучкого мислення й ініціативності.

- Принцип довіри: організація простору у формі кола, відкритої дискусії, демократичного спілкування змінює традиційні ролі вчителя й учня, підвищуючи рівень емоційної безпеки та відкритості.

- Принцип рівності позицій: педагог не нав'язує власну думку, а виступає фасилітатором навчального процесу, створюючи умови для самостійного пошуку відповідей. Це сприяє розвитку лідерських якостей, відповідальності та саморефлексії.

Таким чином, ефективне формування медіаграмотності у молодших школярів можливе лише за умови створення відкритого, дитиноцентричного середовища, у якому навчальна діяльність базується на співпраці, довірі, підтримці та врахуванні індивідуального досвіду кожної дитини. Такий підхід відповідає філософії Нової української школи та забезпечує умови для повноцінного включення здобувача початкової освіти у навчальний процес як суб'єкта, а не об'єкта освіти.

Інтерактивне навчання та умови активної роботи з візуальними медіа у початковій школі

Ефективність навчального процесу значною мірою залежить від різноманіття дидактичних методів і прийомів, а також від чітко спроектованого алгоритму засвоєння навчального матеріалу, який забезпечує не лише передачу знань, а й формування компетентностей, зокрема медіаграмотності. Особливу роль у цьому відіграють інтерактивні

методи навчання, що базуються на принципах співробітництва та партнерства між учителем і здобувачами освіти.

Головною ідеєю інтерактивного підходу є спільна діяльність вчителя й здобувачів освіти, спрямована на досягнення особистісного розвитку кожного школяра. Така взаємодія передбачає діалог, співпрацю, залучення кожного учасника освітнього процесу до активного пізнання через досвід. Педагогічне співробітництво, засноване на гуманістичних засадах, мотивації та взаєморозумінні, дає змогу не лише краще засвоїти навчальний матеріал, а й розвивати критичне, логічне і творче мислення, необхідне для формування медіакомпетентностей.

Ідеї співпраці в освіті мають глибоке історичне коріння — ще у 1920-х роках вони активно розвивалися у педагогічній системі С. Френе. Основним принципом його підходу був пріоритет дитячого досвіду та самостійного навчання, а не нав'язування готових знань. Ці ідеї особливо актуальні сьогодні, коли робота з медіа вимагає особистісної активності здобувача початкової освіти, здатності до аналізу, перевірки, інтерпретації та створення інформації [32].

В умовах педагогічно комфортного освітнього середовища, спрямованого на формування медіаграмотності через візуальні медіа, було реалізовано низку чинників, які активізували пізнавальну діяльність здобувачів освіти початкових класів у процесі вивчення предметів мовно-літературної галузі. До таких умов належать:

- налагодження гуманістичних міжособистісних стосунків у класному колективі;
- використання проблемних завдань, що потребують співпраці й колективного пошуку рішень;
- організація групових і колективних форм виховної та навчальної діяльності;
- застосування індивідуальних і парних завдань, які розкривають особистісний потенціал здобувачів освіти ;

- поєднання індивідуальної та групової роботи під час аналізу й створення візуального контенту;
- стимулювання самоорганізації й дослідницько-пошукової активності школярів;
- створення ситуацій успіху, що сприяють розвитку логічного, критичного й творчого мислення;
- впровадження особистісно-орієнтованого підходу, який враховує індивідуальні здібності й інтереси дитини;
- забезпечення зв'язку навчального матеріалу з життям, зокрема через екологічне, соціальне та етичне осмислення медіаконтенту.

Таке освітнє середовище має свою чітку структуру, що забезпечує цілісну реалізацію освітніх завдань:

- Суб'єктний компонент – охоплює суб'єкти освітнього процесу (вчителів, здобувачів освіти, батьків) і їх взаємодію через спільну діяльність, обмін досвідом, використання сучасних освітніх технологій.
- Соціальний компонент – спрямований на формування базових соціальних і комунікативних навичок, розвиток відповідальності, толерантності та вміння працювати в команді.
- Продуктивно-діяльнісний компонент – передбачає залучення здобувачів освіти до самостійного пошуку інформації, осмислення і створення власних медіапродуктів (наприклад, фотоесе, візуальні мініпрезентації, афіші).
- Просторово-предметний компонент – стосується організації фізичного й цифрового середовища, яке забезпечує доступ до візуальних джерел, зручне розташування навчальних матеріалів, відкритість до спілкування.

Таким чином, інтерактивне навчання у поєднанні зі створенням педагогічно комфортного освітнього середовища є необхідною умовою ефективної реалізації завдань формування медіаграмотності в здобувачів освіти початкових класів. Активна співпраця, особистісно орієнтоване

навчання, використання візуального медіаконтенту — усе це сприяє всебічному розвитку дитини як критичного, медіакомпетентного користувача та творця інформації.

Педагогічно комфортне середовище як чинник формування особистості молодшого школяра

Формування особистості відбувається в контексті культурного середовища, яке репрезентує як загальнолюдські, так і локальні цінності, традиції, ідеали, норми поведінки. В умовах початкової школи саме освітнє середовище стає тим простором, де відбувається взаємодія особистостей: учитель формує здобувача початкової освіти, але й сам змінюється у процесі спілкування з ним. Недаремно в педагогіці наголошується: *«особистість виховує особистість»*.

Педагогічно комфортне, екологічно спрямоване освітнє середовище в початкових класах сприяє тому, що кожен його суб'єкт не лише адаптується до нього, а й впливає на зміну ситуації, наповнює її особистим досвідом, знаннями, способами діяльності, формує нові потреби й орієнтири. Саме в такому середовищі найбільш ефективно реалізується формування медіаграмотності як складової особистісного й пізнавального розвитку дитини [50].

Таке середовище виступає умовою розвитку пізнавального інтересу молодших школярів, сприяє становленню їхньої дослідницької активності, відкритості до нового досвіду, зокрема через роботу з візуальними медіа в межах мовно-літературної галузі. Освітній процес тут організований у формі співпраці та співтворчості, де стосунки між здобувачем освіти і вчителем ґрунтуються на довірі, повазі, емоційній підтримці.

З метою реалізації першої педагогічної умови — проектування педагогічно комфортного освітнього середовища з урахуванням можливостей візуальних медіа, були проведені такі формувальні заходи:

- засідання шкільного методичного об'єднання вчителів початкових класів на тему: *«Педагогічно комфортне освітнє середовище та напрямки його створення в початкових класах»*;
- круглий стіл з учителями на тему: *«Активізація мовленнєвої активності молодших школярів»*;
- виховні бесіди зі здобувачами початкової освіти в інтеграції з візуальними медіа: *«Наша мова – різнокольорова»*, *«Корисні та шкідливі мультфільми»*, *«Що таке медіаграмотність?»*.

Проведення зазначених заходів дало змогу створити сприятливе освітнє середовище, в якому візуальні медіа стали не лише дидактичним засобом, а й інструментом особистісного зростання, самовираження та комунікації здобувачів освіти. Це стало основою для розвитку в них емоційного інтелекту, критичного мислення та творчого потенціалу.

Друга педагогічна умова – мотивація молодших школярів до роботи з візуальними медіа через ігрову діяльність

Другим важливим чинником ефективної організації роботи з візуальними медіа у 3–4 класах є мотивація здобувачів освіти через ігрову діяльність. Попри те, що з початком шкільного навчання провідною стає навчальна діяльність, гра продовжує відігравати надзвичайно важливу роль у житті молодших школярів. Саме через гру діти найбільш природно пізнають світ, засвоюють соціальні ролі, вчаться взаємодіяти, розвивають мовлення й уяву [69].

Психологічні дослідження підтверджують, що ігрові елементи у навчальному процесі сприяють зростанню інтересу до навчання, зниженню рівня тривожності, активізації внутрішньої мотивації. У цьому контексті візуальні медіа, зокрема комікси, мультфільми, інтерактивні картинки, стають ефективними інструментами розвитку медіаосвітніх умінь.

Ігровий жанр коміксу, наприклад, відкриває перед дитиною можливість візуально та мовленнєво вибудовувати історію, висловлювати емоції, взаємодіяти з ровесниками, відтворювати реальні або уявні

ситуації. Через роботу з візуальними кадрами та філактерами здобувачі не лише практикують мовлення, а й набувають навичок аналізу та інтерпретації зображень, що є ключовими складовими медіаграмотності.

У процесі мовно-літературної освіти, насиченої візуальною інформацією, використання ігрових прийомів дозволяє перетворити урок на простір дослідження, створення і взаємодії. Це сприяє розвитку не лише предметних компетентностей, а й формує цілісний образ дитини як активного учасника медіапростору, здатного осмислювати інформацію, критично її оцінювати та виражати власну позицію.

Роль ігрової діяльності у формуванні мотивації до роботи з візуальними медіа

Використання гри в навчальному процесі початкової школи є одним із найбільш ефективних способів мотивації до пізнавальної діяльності, зокрема під час роботи з візуальними медіа в межах мовно-літературної освіти. Гра для дитини цього віку залишається провідною діяльністю, навіть попри поступове зростання значення навчання. Тому опора на ігрові механізми значно підвищує залучення здобувачів освіти до освітнього процесу, робить його емоційно привабливим та особистісно значущим.

На відміну від розважальних ігор, навчальні ігри мають чітко окреслену методичну мету, яку педагог повинен завжди усвідомлювати. Водночас ефективність гри як дидактичного інструменту полягає в тому, що її навчальний характер залишається прихованим для здобувачів освіти. Учитель має бути залученим до ігрового процесу разом із дітьми, розділяти їхні емоції, сміх і радість, підкреслюючи тим самим важливість самої гри, а не її навчального підтексту [43].

У разі, якщо дидактична мета буде явно озвучена, гра втратить свій мотивувальний потенціал і перетвориться на звичайну вправу. Для вчителя гра, звичайно, є засобом реалізації навчальної мети, однак для здобувачів освіти вона сприймається як цікава, динамічна діяльність, яка дає змогу

проявити себе, взаємодіяти з ровесниками, використовувати набуті знання у практичному контексті.

Ігрові прийоми особливо ефективні під час роботи з візуальними медіа, оскільки вони:

- стимулюють інтерес до навчального змісту (через загадки, ребуси, візуальні квести);
- сприяють кращому запам'ятовуванню лексичного та граматичного матеріалу (наприклад, у коміксах, картках, інтерактивних вікторинах);
- формують навички інтерпретації візуального тексту (через складання історій за послідовністю зображень, завершення сюжету, створення власних кадрів);
- розвивають мовлення, уяву та комунікативні вміння, що є важливою основою медіаграмотності.

Крім того, гра дозволяє створити умови, наближені до життєвих ситуацій, що сприяє формуванню в здобувачів освіти практичних навичок — розпізнавати інформаційні повідомлення, робити висновки, аналізувати зображення, оцінювати джерела інформації. Ігри можуть використовуватись на будь-якому етапі уроку — для мотивації, закріплення, повторення чи рефлексії — і з будь-якого розділу мовно-літературної програми.

Таким чином, ігрова діяльність є ключовим чинником реалізації другої педагогічної умови — мотивації молодших школярів до активної роботи з візуальними медіа. Вона не лише сприяє ефективному засвоєнню знань, а й забезпечує включення здобувачів освіти у цілісний процес сприйняття, аналізу та створення медіатекстів, формуючи основу для подальшого розвитку медіаграмотності.

Навчальна гра як ефективний інструмент формування пізнавальної мотивації та розвитку медіаграмотності

Зацікавленість здобувачів освіти, позитивний емоційний настрій, радість від навчального процесу створюють умови для глибшого сприйняття й осмислення нового матеріалу. Коли дитині цікаво – вона мотивована, налаштована на співпрацю, активна й уважна, а відтак – краще засвоює лексичні одиниці, граматичні конструкції, математичні поняття, алгоритми розв’язання проблемних ситуацій. Саме тому ігрова діяльність стає невід’ємним компонентом сучасного освітнього процесу в початковій школі.

Навчальні ігри значно збагачують структуру уроку, перетворюючи його на захоплюючий простір пізнання. Вони знижують рівень тривожності, долають психоемоційне напруження, сприяють формуванню атмосфери доброзичливості та рівності, що, у свою чергу, активізує пізнавальну й комунікативну активність молодших школярів. Зокрема, під час роботи з візуальними медіа такі ігри відкривають широкі можливості для розвитку медіаграмотних умінь, як-от: інтерпретація візуального тексту, вміння формулювати повідомлення, розуміти емоції та позицію співрозмовника.

Особливу цінність у цьому контексті мають рольові та сюжетно-рольові ігри, адже вони моделюють реальні або наближені до реальності ситуації спілкування, у яких здобувач початкової освіти виконує певну роль, дотримується заданих умов, взаємодіє з іншими учасниками гри. У процесі такої гри дитина не лише тренує мовлення, а й засвоює соціальні ролі, вчиться працювати в команді, враховувати позицію іншого, аргументовано висловлювати думку, співвідносити свої дії з діями інших – тобто опановує ключові комунікативні та соціальні навички.

Для здобувачів освіти рольова гра – це насамперед захоплива діяльність, яка не асоціюється з традиційним навчанням. Проте саме в цьому прихований її дидактичний потенціал: через гру дитина розвиває самооцінку, набуває впевненості у власних силах, навчається самовираженню. Водночас гра сприяє згуртуванню класного колективу,

активізуючи навіть сором'язливих або невпевнених у собі здобувачів освіти.

Одним із пріоритетних завдань учителя під час організації гри є залучення всіх здобувачів освіти до активної участі, незалежно від їхнього рівня підготовки. Для цього необхідно урізноманітнювати форми й методи навчання, адаптуючи їх до індивідуальних можливостей дітей. Цінним у цьому контексті є використання методу пізнавальних ігор, що передбачає створення ігрових ситуацій із навчальним змістом.

Як зазначає О. Савченко, *«гра – це самостійна діяльність, у якій діти вперше починають спілкуватися з однолітками: їх об'єднують спільна мета, зусилля для її досягнення, інтереси та переживання. Саме тому гра вчить дітей спрямовувати свої дії до певної мети, формує колектив, виховує творчість, взаємодію та організаторські вміння»* [70, с. 83].

Таким чином, навчальна гра – це не лише форма активізації уваги чи емоційна розрядка, а повноцінний педагогічний інструмент, що забезпечує:

- формування мотивації до навчання;
- розвиток мовлення і комунікативних навичок;
- формування соціальної й емоційної компетентності;
- засвоєння основ критичного мислення й елементів медіаграмотності.

Роль ігор у розвитку критичного мислення та формуванні медіаграмотності молодших школярів

Сучасне суспільство потребує особистості, здатної до активної творчої діяльності, критичного аналізу інформації та свідомого прийняття рішень. Виховання таких якостей можливе лише за умови впровадження в освітню практику стратегії розвитку критичного мислення, мета якої полягає у «пробудженні свідомості» – формуванні вміння здобувачів початкової освіти осмислювати навколишню дійсність і знаходити способи розв'язання актуальних проблем. Цей підхід органічно поєднується з

особистісно орієнтованим навчанням і реалізується через активні та інтерактивні педагогічні технології, зокрема навчальні ігри.

Гра має стати невід'ємною частиною кожного уроку, а не формальним доповненням до «основної» частини заняття. Наприклад, на початку уроку вчитель може організувати коло спілкування: діти передають м'яч і по черзі відповідають на запитання. Це не лише створює позитивну емоційну атмосферу, а й непомітно фокусує увагу, налаштовує здобувачів освіти на навчальну діяльність. Подібні ігрові моменти можуть ефективно інтегруватися в усі етапи уроку, роблячи освітній процес динамічним і цікавим.

Основні цілі використання ігор у навчанні:

1. Формування та закріплення навчальних навичок;
2. Розвиток мовленнєвих і комунікативних умінь;
3. Активізація пізнавальної діяльності;
4. Поглиблення психічних процесів (уваги, уяви, пам'яті);
5. Осмислене засвоєння нового матеріалу;
6. Стимулювання інтересу до навчання.

Рольові ігри, зокрема в мовно-літературній галузі, мають низку переваг:

- здобувачі початкової освіти вчаться використовувати мовний матеріал у контексті, наближеному до реального життя;
- відбувається усвідомлене засвоєння граматичних і лексичних одиниць через застосування їх у мовленні;
- ігри сприяють розвитку мовленнєво-розумової активності й формують психологічну готовність до комунікації;
- стимулюють внутрішню мотивацію до навчання – діти охоче беруть участь у рольових діях і зацікавлені в результаті;
- підвищують рівень самостійності – здобувачі освіти самі визначають свою роль у процесі гри, без постійного контролю вчителя;

- створюють дисципліноване й організоване освітнє середовище, у якому навчання асоціюється з радістю пізнання, а не з примусом.

З педагогічної точки зору, рольова гра створює спеціальний навчальний простір, де здобувач початкової освіти отримує можливість «прожити» ситуацію, змодельовати поведінку в різних умовах, знайти рішення певної проблеми. Завдання вчителя – створити значущу ситуацію, визначити ролі та сформулювати пошукові завдання, які спонукатимуть дітей до самостійного мислення та взаємодії.

Під час гри змінюється і роль педагога: від традиційного контролю він переходить до позиції фасилітатора, який лише задає напрям і підтримує здобувачів освіти, не втручаючись у хід гри, щойно розпочалася їхня рольова взаємодія. Це дає змогу розвивати в дітей критичне мислення, медіакомпетентність, соціальну чутливість і комунікативну компетентність – ключові компоненти медіаграмотності.

Таблиця 2.1

Ігрові форми та формування медіаграмотності

Ігрова форма роботи	Освітня мета	Вплив на формування медіаграмотності
Рольова гра	Моделювання реальних ситуацій спілкування, тренування соціальних ролей	Розвиток навичок комунікації, уміння аналізувати поведінку героїв, передбачати наслідки
Сюжетно-рольова гра	Занурення в сюжет для розв'язання проблемної ситуації	Формування критичного мислення, вміння співвідносити власні дії з іншими
Мовленнєва гра (з м'ячем, естафета слів тощо)	Розвиток мовлення, уваги, швидкої реакції	Активізація усного мовлення, розвиток зосередженості, швидкої реакції на інформацію
Комікси як ігровий жанр	Розширення словникового запасу, розвиток емоційного інтелекту	Навчання читання з візуальними підказками, розвиток здатності розпізнавати емоційне забарвлення

Інформаційний квест / вебквест	Формування навичок пошуку, перевірки та критичного аналізу інформації	Навички критичного мислення, уміння відрізняти факти від фейків, формування інформаційної культури

Рольова гра як засіб формування комунікативної та медіаграмотності молодших школярів

Ефективне й природне спілкування здобувачів освіти у процесі рольової гри можливе за умови наявності у них певного мовного запасу – набору завершених фраз, які діти можуть вільно застосовувати у різноманітних ситуаціях. Такий підхід сприяє формуванню комунікативної компетентності, активізує мовлення, знижує тривожність і підвищує впевненість у собі.

Ігрові ситуації умовно поділяють на предметні та сюжетні. Предметні ігри орієнтовані на засвоєння знань про об'єкти, явища, закономірності навколишнього світу, при цьому вони не фокусуються на міжособистісних взаємозв'язках. Натомість сюжетні ігри мають на меті відображення соціальних відносин, комунікативних моделей, емоційного забарвлення мовлення, що є надзвичайно важливим у формуванні медіаграмотної особистості.

Залежно від характеру рольових відносин, сюжетні ігри поділяються на симетричні та асиметричні. У симетричних рольових іграх учасники перебувають у рівнозначних соціальних ролях (наприклад, учень – учень, брат – сестра), що дає змогу відпрацьовувати навички паритетної взаємодії та співпраці. Асиметричні відносини виникають у разі різниці соціальних статусів чи вікових груп (наприклад, учень – учитель), і такі сценарії вимагають від дитини усвідомлення норм поведінки в ієрархічних системах, що також є важливою складовою медіакомпетентності.

Характер емоційного забарвлення гри безпосередньо залежить від ролей, які беруть на себе учасники, і змісту ігрової ситуації. Враховуючи

вікові, психологічні та індивідуальні особливості молодших школярів, сюжетно-рольові ігри можуть бути організовані як індивідуально, так і в малих групах або усього класу.

Особливе місце у навчальному процесі посідає інтеграція візуальних медіа в сюжетно-рольову гру. Під час гри вчитель може супроводжувати мовлення здобувачів освіти демонстрацією на екрані відеофрагментів казок, літературних творів, графічних схем, алгоритмів дій, візуальних підказок до мовних правил. Це сприяє кращому розумінню змісту, закріпленню знань, формуванню візуальної грамотності й уміння інтерпретувати візуальну інформацію – ключових елементів медіаграмотності.

Таким чином, рольова гра – це не лише засіб навчання і соціалізації, а й ефективний інструмент формування емоційної, соціальної та медіакомпетентності. Обираючи певну роль (учителя, батька, водія, казкового персонажа тощо), дитина розвиває образне мислення, навички співпереживання, комунікації, а також здатність відображати світ у символічній формі. Через уявні образи й ігрову діяльність здобувачі початкової освіти отримують можливість не лише висловлювати власні емоції, а й навчатися розуміти інших, будувати ефективну взаємодію, критично осмислювати події та інформаційний контекст.

Творчі завдання як засіб активізації мислення і мовлення молодших школярів у контексті формування медіаграмотності

Ефективне формування медіаграмотності в здобувачів освіти початкових класів нерозривно пов'язане з розвитком їхнього критичного мислення, усного мовлення та творчого потенціалу. У цьому контексті доцільним є застосування системи творчих завдань, які сприяють активізації пізнавальної діяльності та формуванню комунікативної і соціальної компетентностей.

Одним із таких методів є «Крісло автора» – інтерактивна форма роботи, коли здобувач початкової освіти за власним бажанням займає

умовне «місце автора» і розповідає вірш напам'ять, переказує зміст прочитаного твору або характеризує його персонажів. Це не лише формує навички публічного виступу, але й розвиває критичне осмислення прочитаного та вміння інтерпретувати художній текст.

Гра «Карусель» допомагає здобувачам освіти навчитися співпрацювати, обговорюючи важливі теми: *«Що означає бути людиною?»*, *«Де на світі живе доброта?»*, *«Шкідливі та корисні звички»* тощо. Діти мають аргументовано довести свою думку однокласнику, дотримуючись принципів толерантності та поваги до чужої позиції. Така діяльність сприяє формуванню навичок дискусії, критичного оцінювання та активного слухання.

Для розвитку логічного мислення та вміння аналізувати інформацію доцільним є застосування ігрової діяльності, під час якої здобувачі початкової освіти встановлюють причинно-наслідкові зв'язки, аналізують проблеми та роблять висновки. Наприклад, виконуючи творче завдання «Здоровий спосіб життя», діти добирають відповідні ілюстрації, обговорюють ознаки здоров'я і створюють колаж, що поєднує образи, тексти та візуальні медіа.

Інтерактивна гра «Слово за словом» сприяє повторенню та закріпленню вивченого матеріалу. Здобувачі початкової освіти по черзі пригадують ключові слова з попереднього уроку, утворюючи ланцюжок: кожен наступний школяр повторює попередні слова та додає нові. Так можна працювати з темами на кшталт: «Корисні звички», «Ознаки весни», «Ввічливі слова», «Ознаки казки» тощо. Цей метод ефективно розвиває пам'ять, уважність, логічне мислення та вміння слухати одне одного [69, с. 38].

Серед перспективних засобів формування медіаграмотності особливе місце посідає створення лепбуків – інтерактивних тематичних папок з елементами візуалізації та ігровими завданнями. Лепбук стимулює самостійну пізнавальну діяльність, навчає систематизувати інформацію,

сприяє розвитку навичок проєктної роботи. Застосування лепбуків у мовно-літературній освіті дозволяє:

- організовувати навчання в ігровій формі;
- формувати навички добору, структурування та подання інформації;
- розвивати логічне мислення та образне мовлення;
- стимулювати командну роботу та відповідальність;
- підвищувати мотивацію до навчання.

Структура гри як діяльності, відповідно до психолого-педагогічних досліджень, включає кілька етапів:

- цілепокладання – постановка мети й завдань;
- планування – прогнозування подій, дій і результатів;
- реалізація ігрового задуму;
- рефлексія – аналіз отриманих результатів і набутого досвіду.

Мотивація до участі в ігровій діяльності формується за рахунок добровільності, можливості вибору, елементів змагання, що відповідає базовим потребам здобувача початкової освіти у самореалізації, самооцінці та прийнятті.

Таким чином, систематичне застосування творчих завдань, інтерактивних ігор та медіапроєктів у процесі вивчення предметів мовно-літературної галузі сприяє не лише кращому засвоєнню знань, а й формуванню ключових медіакомпетентностей здобувачів освіти : критичного мислення, комунікативності, візуальної та інформаційної грамотності.

Ігрова діяльність у контексті медіаосвіти має чітку структуру реалізації, що складається з трьох основних етапів:

1. Етап підготовки.

- Розробка гри: написання сценарію, укладання плану, формулювання загальної мети та очікуваних результатів, підготовка інструктажу, забезпечення дидактичними та технічними матеріалами.

- Вхід у гру: постановка проблеми, визначення цілей гри, ознайомлення з умовами та правилами, розподіл ролей, формування робочих груп, надання консультацій.

2. Етап проведення.

- Групова робота над завданням: пошук інформації в джерелах, проведення тренінгів, виконання вправ типу «мозковий штурм».

- Міжгрупова взаємодія: презентація результатів роботи, захист ідей, ведення дискусії з дотриманням правил, участь експертів для оцінювання.

3. Етап аналізу та узагальнення

- Проведення рефлексії, аналіз виконаної роботи, обговорення труднощів та досягнень.

- Оцінювання та самооцінка, узагальнення результатів, вироблення рекомендацій щодо вдосконалення діяльності в подальшому.

Прогнозовані результати:

- розвиток суб'єктності молодшого школяра;
- формування навичок саморегуляції та самоуправління власною навчальною діяльністю;
- підвищення рівня мотивації та включення в освітній процес;
- зростання інтересу до візуальних медіа як інструменту пізнання.

Крім того, важливими засобами розширення кругозору, формування емоційного досвіду й візуального мислення є екскурсії (до музеїв, бібліотек, театрів, на підприємства), туристичні походи, спостереження в природі, результатом яких можуть бути творчі продукти: розповіді, есе, сенкани, малюнки, аплікації тощо.

Отже, ігрова діяльність у поєднанні з візуальними медіа сприяє не лише засвоєнню навчального матеріалу, а й розвитку емоційного інтелекту, комунікативних навичок, критичного мислення, створенню ситуації успіху. Успішна реалізація **другої педагогічної умови** – мотивації до роботи з

візуальними медіа в ігровій формі – забезпечує підвищення активності здобувачів освіти, створює позитивний емоційний фон, сприяє формуванню самостійності й відповідальності.

Формування особистісної візуальної медіакультури молодших школярів

Третьою важливою педагогічною умовою є формування в здобувачів освіти початкових класів особистісної візуальної медіакультури – здатності сприймати, інтерпретувати, оцінювати та створювати візуальні повідомлення з урахуванням естетичних, етичних та інформаційних критеріїв.

Формування візуальної медіакультури потребує постійного ознайомлення здобувачів освіти із якісними візуальними зразками, а також організації діяльності з аналізу, порівняння та самостійного створення візуальних продуктів. Як зазначають сучасні дослідники (Л. Масол, Н. Гавриш, С. Кондратенко), сприйняття візуального тісно пов'язане з естетичним досвідом дитини, тому важливо наповнювати навчальне середовище зразками якісних зображень, відео, фотоілюстрацій, схем тощо.

З цією метою доцільно використовувати ресурси типу Pinterest.com – інтерактивної онлайн-платформи для пошуку і збереження тематичних зображень. Учитель може створювати тематичні дошки за різними темами («Образ казкового героя», «Українська мова у візуальних символах», «Пори року очима дітей») і разом із дітьми аналізувати стилістику, зміст і настрій зображень. [43]

Таке використання сучасних медіаінструментів:

- розвиває в здобувачів освіти естетичний смак;
- вчить критично сприймати візуальну інформацію;
- формує навички медіаселекції (відбір якісного контенту);
- активізує емоційно-ціннісне ставлення до інформації.

Доцільно ставити завдання такого типу: «Проаналізуй те, що тобі подобається», «Подумай, на що саме ти звертаєш увагу, коли дивишся на ці картинки» тощо. Такі запитання формують в здобувачів освіти елементи візуального самоспостереження, розвивають навички аналітичного та критичного мислення.

Для візуального збагачення освітнього середовища доцільно використовувати наступні ресурси: designspiration.com – колекції дизайну, фото, типографіки; behance.net – платформа для презентації творчих робіт; dribbble.com – приклади сучасної графіки та UI-дизайну; abduzeedo.com – візуальні інспірації та туторіали; theinspirationgrid.com – тематичні візуальні підбірки для натхнення.

У навчальній практиці активно використовувалися також:

- книги, журнали, книжкові ілюстрації, діафільми;
- інтерактивні вправи (наприклад, зі сторінки бібліотеки «Розвивальний ігротренінг»);
- відео про створення книг, фотографію, селфі, комікси, віммельбухи;
- тематичні бесіди про значення книги, бібліотеки, інформаційного впливу візуального медіа.

Важливо також формувати навички розрізнення реального і візуально сконструйованого, навчаючи здобувачів освіти критично осмислювати побачене. Такі навички розвиваються через:

- обговорення медіатекстів;
- елементи фільманалізу;
- прийоми критичного мислення (порівняння, зіставлення, аналіз епізодів тощо).

Фрагментарний показ екранізацій (до 10 хв.) з подальшим обговоренням за такими напрямками:

- а) режисерське бачення та особливості часу створення фільму;
- б) порівняння із першоджерелом (твір як основа для нової інтерпретації);

- в) образність літературного тексту й засоби кіномистецтва;
- г) ідеї автора та їх переосмислення у візуальному форматі.

Це сприяє:

- формуванню аналітичного мислення;
- розвитку вмінь оцінювати інформацію в різних формах подачі;
- формуванню навичок порівняльного аналізу творів та їх екранізацій.

Приклади завдань для здобувачів освіти 3–4 класів:

1. Намалюй фрагмент із казки чи фільму.
2. Створи вікторину за твором / екранізацією.
3. Напиши сценарій власної казки або сценки.
4. Склади запитання до автора книги, режисера, актора.
5. Гра «Підбери епітет» – добери яскраві художні визначення до сцен чи героїв.
6. Усне малювання або вираження вражень у формі вірша, нарису, короткого оповідання.
7. Порівняння малюнків до літературного твору та його екранізації.

Зазвичай третьокласники та четвертокласники з задоволенням виконують такі завдання, активно беруть участь у дискусіях, вчать висловлювати свої думки конкретно та аргументовано.

Наприкінці уроку можна використати діаграми Венна, щоб знайти спільне та розбіжне в графіці та тексті.

На уроках української мови учні 3–4-х класів працюють над проєктами, в яких використовують власні малюнки, самостійно накреслені мовні схеми, відео картинки тощо.

Здобувачі початкової освіти готуються вдома з допомогою їхніх батьків, у результаті чого задіюється й родинне виховання; молодші школярі знаходять багато цікавого матеріалу з теми, який демонструють під час уроку.

Медіаграмотність надає здобувачам початкової освіти базові знання, щоб боротися із стереотипами, та знайомить їх з методами пошуку надійних джерел інформації в процесі знайомства із чимось новим.

На уроках української мови вчитель виховує не лише грамотну мовну особистість, а й компетентного читача, телеглядача, який розпізнає та піддає критиці різні упередження, розуміє, що подання матеріалу в популярних медіа не завжди точне та вичерпне. Особливо це стосується тем, на яких вивчаються інші культури та країни.

Викладання предметів мовно-літературної освітньої галузі має свою специфіку, яка обов'язково передбачає вплив на емоційну сферу здобувача початкової освіти. У зв'язку з цим актуальним є використання на уроках можливостей сучасного медіа (комп'ютерна графіка, відеофайли, презентації, анімація, ілюстративний матеріал). Це забезпечує підключення до процесу переробки інформації механізмів образного сприйняття.

Застосування медіа на уроках дає нову якість у передачі та засвоєнні системи знань. Принциповим при цьому стає одночасне підвищення медіакомпетентності, як здобувачів освіти, так і вчителя.

Медіаграмотність відрізняється від ширшого застосування технології наголосом на елементі розслідування і аналізу самими здобувачами початкової освіти. У нашому підході до медіаграмотності виконання завдань у класі пов'язано, насамперед, з виконанням програми та потребами здобувачів освіти.

Деякі вправи для формування медіаграмотності «Класифікатор». Молодшим школярам надається перелік дій (наприклад, чи можна писати свою адресу у соцмережах, повідомляти, коли ви з родиною плануєте відпустку і вас не буде вдома тощо). Діти розподіляють дії у дві колонки. Старші самостійно прописують, що, на їхню думку, можна постити в соцмережах. Потім обмінюються інформацією в парах, а наприкінці обговорюють разом з учителем.

Груповий аналіз. Досить смілива вправа, можна застосовувати лише в класі, де панує тепла атмосфера. За бажанням один із здобувачів освіти показує свою сторінку в соцмережах. Діти у класі аналізують цю сторінку на безпечність (чи немає «зайвої» інформації). Створення сторінки для персонажа твору чи автора (для пари чи групи) з подальшим груповим аналізом.

Сьогодні надзвичайно важливо формувати медіасвідомість, адже діти мають не лише читати чи створювати контент, а й аналізувати змішану інформацію (відео, фото, текст тощо). Безперечно, медіапростір впливає на нас – ми можемо регулювати потік інформації, або ж змирися з ним та сприймати все, як даність. Медіаосвіта дозволить розвивати інформованих, вдумливих та активних громадян демократичного суспільства.

Отже, педагогічними умовами роботи з візуальними медіа в процесі вивчення предметів мовно-літературної галузі в 3–4 класах, на наш погляд, є:

- 1) проєктування педагогічно комфортного освітнього середовища на уроках мовно-літературної галузі з урахуванням розвивальних можливостей візуальних медіа;
- 2) мотивація молодших школярів до роботи з візуальними медіа в процесі ігрової діяльності;
- 3) формування особистісної візуальної медіакультури молодших школярів.

Як відомо, найпродуктивнішим методом педагогічного дослідження є педагогічний експеримент. Експеримент (від лат. *experiment* – спроба, досвід) – це один із основних методів наукового дослідження, при якому явища вивчаються у спеціальних умовах.

Педагогічний експеримент – цілеспрямований вплив на педагогічні явища, перетворення педагогічного процесу в точно врахованих умовах. У рамках педагогічного експерименту використовується комплекс теоретичних та емпіричних методів. Педагогічний експеримент найчастіше

проводиться в умовах реального навчального процесу, у звичній для здобувачів освіти обстановці.

Педагогічний експеримент у контексті нашого дослідження мав короточасний характер і проводився у 4-А та 4-Б класах Миколаївська гімназія №50 ім. Г.Л.Дівіної Миколаївської міської ради Миколаївської області

Проведено діагностику рівня пізнавальної активності молодших школярів під час роботи з візуальними медіа в процесі вивчення предметів мовно-літературної галузі.

Здобувачі початкової освіти контрольної групи (4-А клас) навчалися за традиційною методикою з застосуванням прийнятих раніше форм, методів та засобів навчання.

В експериментальній групі (4-Б клас) освітній процес будувався за методичними рекомендаціями, спрямованими на підвищення рівня пізнавальної активності здобувачів початкової освіти під час роботи з візуальними медіа.

У 4-Б класі, який обрано експериментальною групою, на уроках мовно-літературної галузі було створено педагогічно комфортне освітнє середовище (з урахуванням розвивальних можливостей візуальних медіа), що забезпечило необхідні умови, засоби й технології для навчання здобувачів освіти, вчителів і батьків.

У контексті нашого дослідження в процесі експериментальної роботи було використано методи, відображені в таблиці 2.2.

Таблиця 2.2

Методи дослідження в процесі експериментальної роботи на констатувальному етапі експерименту

Методи	Об'єкт вивчення
Опитування (анкетування, бесіда)	Діагностика пізнавальних інтересів молодших школярів; зацікавленість дітей молодшого шкільного віку; готовність співпрацювати з учителем та однокласниками.

Самооцінка, самоаналіз, метод рейтингу	Самооцінка молодшими школярами власної обізнаності з певними фактами, наявність у них знань, прагнення молодших школярів до пізнання чогось нового, раніше невідомого.
Педагогічне тестування	Виявлення ціннісного ставлення до знань, до нової інформації, спрямування на збагачення пізнавальних інтересів.
Спостереження	Визначення рівня зацікавленості; ступінь особистісного самовираження молодших школярів; індивідуальні особливості та можливості молодших школярів; виявлення міри прагнення молодших школярів до збагачення знань, активності; самостійності тощо.
Експеримент	Виявлення на різних етапах дослідження рівня готовності батьків до взаємодії з дошкільним закладом у вихованні дітей.

У Державному стандарті початкової освіти для кожної освітньої галузі спершу вказується загальна ціль, на реалізацію якої спрямовані «загальні очікувані результати» (ЗОР) та «конкретні очікувані результати» (КОР) [15].

Ці загальні цілі виписані одразу після назви освітньої галузі. Загальні очікувані результати (ЗОРи) вказують на рівень розвитку кожного вміння на завершення циклу навчання (1–2 клас і 3–4 відповідно).

ЗОРи є життєво важливими вміннями та навичками, які вчитель розвиває інструментами своєї галузі. Вони є орієнтирами для вчителя в навчальному процесі. Конкретні очікувані результати (КОРи) описують ядро знань здобувача початкової освіти. Саме по КОРах буде проводитись підсумкове оцінювання здобувачів освіти після закінчення 4 класу.

Змістові лінії. Виписані для кожної освітньої галузі – вони окреслюють її внутрішню структуру та систематизують КОРи галузі. Змістові лінії кожної освітньої галузі в межах I циклу реалізуються паралельно та розкриваються через «Пропонований зміст», який окреслює можливий навчальний матеріал, на підставі якого будуть формуватися

очікувані результати навчання та відповідні обов'язкові результати навчання.

З урахуванням мети і завдань мовного компонента освітньої галузі виділяються такі змістові лінії: мовленнєва, мовна, соціокультурна і діяльнісна.

Основною змістовою лінією є мовленнєва. При цьому мовна, соціокультурна і діяльнісна змістові лінії спрямовані на забезпечення мовленнєвої.

Розрізняють чотири види мовленнєвої діяльності: два з них утворюють текст – говоріння, письмо, а інші – слухання (аудіювання) і читання – здійснюють сприйняття.

З урахуванням зазначеної мети і завдань мовного компонента освітньої галузі виділяються такі змістові лінії: коло читання, навичка читання, досвід читацької діяльності і літературна діяльність.

У контексті реалізації змістових ліній мовно-літературної освітньої галузі усне мовлення забезпечується через лінію «Взаємодіємо усно», читання – через «Читаємо», письмова продукція – через «Взаємодіємо письмово». Розвиток дослідницьких і творчих умінь відбувається за допомогою таких змістових ліній, як «Досліджуємо медіа», «Досліджуємо мовлення» та «Театралізуємо».

Змістова лінія «Досліджуємо мовлення», що передбачає оволодіння основами мовної грамотності, а також розвиток навичок читання і письма, потребує проведення окремих тематичних уроків. Водночас інші змістові лінії — «Взаємодіємо усно», «Читаємо», «Взаємодіємо письмово», «Досліджуємо медіа», «Театралізуємо» — органічно інтегруються в межах єдиного навчального простору, забезпечуючи цілісність освітнього процесу.

Використання візуальних медіа в рамках зазначених змістових ліній сприяє ефективному досягненню ключових цілей мовно-літературної освіти, а саме:

1. формування вміння усно взаємодіяти в різних комунікативних ситуаціях, сприймати та використовувати інформацію відповідно до життєвих потреб;

2. розвиток здатності аналізувати, інтерпретувати та критично оцінювати інформацію з різних типів текстів і медіа; формування емоційно-чуттєвого досвіду на основі сприйняття художніх творів;

3. удосконалення умінь письмового самовираження, у тому числі у цифровому форматі, та дотримання мовних норм;

4. оволодіння навичками дослідження мовлення – як власного, так і чужого – для розвитку мовної творчості.

Реалізація першої цілі забезпечується завдяки розвитку навичок слухання і говоріння. Здобувачі початкової освіти навчаються сприймати, відбирати, аналізувати та інтерпретувати інформацію, критично її оцінювати, висловлювати та аргументувати власні думки, застосовувати мовні й невербальні засоби комунікації, керувати емоційним станом.

Друга ціль досягається через опрацювання текстів у процесі читання. Здобувачі вчаться обирати тексти, осмислювати їх, переосмислювати зміст, трансформувати інформацію, виражати емоції, здійснювати творче читання.

Третя ціль реалізується через письмову діяльність у межах змістової лінії «Взаємодіємо письмово». Здобувачі початкової освіти залучаються до реальних ситуацій писемної комунікації, зокрема із використанням цифрових інструментів та онлайн-ресурсів. У результаті формуються вміння створювати, редагувати й опрацьовувати тексти в різних форматах.

У процесі педагогічного експерименту в обох досліджуваних класах — 4-А (експериментальна група) та 4-Б (контрольна група) — учні опановували однакові змістові уміння (див. табл. 2.3). Основна відмінність полягала у засобах навчання: в експериментальному класі активне місце

займали візуальні медіа, які були інтегровані в навчальний процес, тоді як у контрольному класі переважали традиційні словесні методи та паперові види наочності.

У межах педагогічного експерименту, на констатувальному етапі, було зосереджено увагу на формуванні у здобувачів початкової освіти конкретних умінь відповідно до змістових ліній мовно-літературної галузі, що передбачають активне використання візуальних медіа.

Змістова лінія «Взаємодіємо письмово».

У процесі вивчення предметів мовно-літературної галузі здобувачі початкової освіти опановували базові писемні навички. Особлива увага приділялася формуванню умінь працювати з інформацією у цифровому середовищі та створювати письмові висловлювання різних типів.

Таблиця 2.3

Навчання здобувачів освіти у контексті змістової лінії «Взаємодіємо письмово» в процесі експериментальної роботи на констатувальному етапі

№ п/п	Уміння, що формувалися
1	Створення простих медіатекстів, коротких дописів для захищених ресурсів
2	Обмін короткими письмовими повідомленнями
3	Створення письмових висловлювань (розповідь, опис, міркування), текстів для письмового спілкування (запрошення, оголошення, афіша)
4	Дослідження впливу елементів медіатексту на сприйняття
5	Інтерпретація медіаповідомлень на основі власного досвіду

Ця змістова лінія сприяла розвитку в здобувачів освіти умінь формулювати думки письмово, редагувати власні тексти, а також застосовувати медіаресурси для письмової взаємодії у навчальному середовищі.

Змістова лінія «Досліджуємо медіа».

Четверта ціль, яка реалізується у процесі формування медіаграмотності, охоплює критичне мислення, аналітичні навички та вміння працювати з візуальними матеріалами. Змістова лінія «Досліджуємо медіа» спрямована на усвідомлення здобувачами початкової освіти специфіки сучасного медіапростору, відмежування реального світу від інформаційної реальності мас-медіа, а також формування навичок аналізу та створення медіа.

Таблиця 2.4

Формування здобувачів освіти умінь у контексті вивчення змістової лінії «Досліджуємо медіа» в процесі експериментальної роботи

№ п/п	Уміння, що формувалися
1	Аналіз візуальних медіа (фільми, мультфільми, реклама, фотографії тощо)
2	Оцінювання візуальних медіа за заданими критеріями
3	Інтерпретація змісту візуальних повідомлень у контексті власного досвіду
4	Створення простих візуальних медіапродуктів

Практична реалізація цієї змістової лінії потребувала від учителя ґрунтовної підготовки: добору якісного візуального контенту, розроблення алгоритмів аналізу й інтерпретації, створення умов для рефлексії та творчого переосмислення інформації.

Змістова лінія «Досліджуємо мовлення».

У процесі вивчення змістової лінії «Досліджуємо мовлення» в здобувачів освіти 4 класу відбувалося цілеспрямоване формування мовленнєвої грамотності, що включає орфоепічні, лексичні, граматичні, правописні, стилістичні та словотвірні вміння. Особлива увага приділялася розумінню і застосуванню виражальних засобів художнього мовлення.

Завдяки реалізації цієї змістової лінії здобувачі початкової освіти не лише розвивали мовну компетентність, а й формували індивідуальний стиль письмового й усного висловлювання.

Реалізація змістової лінії «Театралізуємо» та підготовка до оцінювально-результативного етапу експерименту.

У процесі реалізації змістової лінії «Театралізуємо» відбувався розвиток комунікативної компетентності молодших школярів. Зокрема, здобувачі початкової освіти набували вмінь моделювати різноманітні ситуації спілкування, добирати адекватні комунікативні стратегії, а також аналізувати і використовувати несловесні засоби комунікації. Варто зазначити, що увага до міміки, жестів, інтонації була посиленою не лише в межах цієї змістової лінії, а й у процесі роботи за змістовими лініями «Взаємодіємо усно» та «Досліджуємо медіа». Прийоми театралізації активно застосовувалися також у змістовій лінії «Читаємо» — наприклад, під час інсценізації художніх творів, емоційного читання в ролях тощо.

Запроваджений Новий Державний стандарт початкової освіти надає педагогічним працівникам широкі можливості у виборі засобів, форм і методів навчання, водночас висуваючи вимоги до якості навчального забезпечення, яке повинно відповідати таким ключовим орієнтирам:

- ідеї інтеграції навчального матеріалу;
- дослідницький підхід у формуванні умінь;
- конструювання знань (а не лише їх репродуктивне відтворення);
- пошук і обробка інформації з різних джерел;
- розвиток критичного та творчого мислення.

З огляду на це, у процесі експериментальної роботи було акцентовано підвищення пізнавальної активності здобувачів освіти шляхом активного залучення до інтерактивних форм навчання, діалогічної взаємодії та ігрової діяльності.

Використання навчальних ігор сприяло створенню позитивної навчальної атмосфери, допомагало здобувачам початкової освіти подолати скутість, зняти психологічну напругу, покращити вимову, активізувати інтерес до змісту уроків. Це відповідає основоположному принципу Концепції Нової української школи – *навчання через гру*. [35].

Оцінювально-результативний етап експерименту.

На оцінювально-результативному етапі педагогічного експерименту було здійснено поточний і підсумковий контроль, який дозволив встановити рівень сформованості в здобувачів освіти ключових умінь та виявити ефективність педагогічних умов, визначених у дослідженні.

Метою контрольного етапу було підтвердження гіпотези щодо доцільності впровадження візуальних медіа як ефективного засобу підвищення пізнавальної активності здобувачів освіти у процесі вивчення предметів мовно-літературної галузі у 3–4 класах.

На контрольному етапі педагогічного експерименту було оцінено ефективність трьох ключових педагогічних умов, що забезпечували організацію роботи з візуальними медіа в процесі вивчення предметів мовно-літературної галузі у 3–4 класах, а саме:

1. проєктування педагогічно комфортного освітнього середовища на уроках мовно-літературної галузі з урахуванням розвивальних можливостей візуальних медіа;
2. мотивація молодших школярів до роботи з візуальними медіа в умовах ігрової діяльності;
3. формування особистісної візуальної медіакультури здобувачів освіти початкової школи.

Для підтвердження доцільності запропонованих педагогічних умов було здійснено:

- контрольний зріз знань;
- аналіз, узагальнення та порівняння вихідних і підсумкових результатів експерименту;

- формулювання загальних висновків.

Оцінювання рівня сформованості пізнавальних інтересів молодших школярів здійснювалося за такими чотирма критеріями:

- мотиваційний – рівень зацікавленості та внутрішньої мотивації до навчання;
- когнітивний – ступінь сформованості знань і уявлень;
- діяльнісний – активність та самостійність у навчальній діяльності;
- рефлексивний – здатність до самоаналізу, оцінювання власної діяльності та навчального результату.

З метою підвищення надійності експерименту, ми дотримувалися єдиної методики діагностики як на констатувальному, так і на підсумковому етапах, що дало змогу простежити динаміку змін у рівнях пізнавального інтересу здобувачів освіти контрольної (4-А клас) та експериментальної (4-Б клас) груп.

Отримані дані переконливо засвідчують, що системне використання візуальних медіа позитивно впливає на формування пізнавальних інтересів молодших школярів. Це проявилось у стійкому зростанні навчальної мотивації, підвищенні активності та залученості здобувачів освіти, розвитку їхньої самостійності, умінь критично аналізувати інформацію та здатності до осмисленого її сприймання.

Запровадження інформаційних, мультимедійних і зокрема візуальних засобів у процес опанування предметів мовно-літературної галузі істотно підвищило якість освітнього процесу, зробило його більш динамічним, інтерактивним і змістовно насиченим. Незважаючи на окремі організаційні чи технічні труднощі, досягнуто головного результату — зростання інтересу дітей до навчання, активізація їхньої творчої ініціативи, формування навичок самостійного здобуття знань, а також відчутне розширення їхнього пізнавального досвіду.

Отже, можна стверджувати, що візуальні медіа за умови методично виваженого й педагогічно доцільного використання є дієвим інструментом формування сталого пізнавального інтересу учнів до предметів мовно-літературної галузі. Їх застосування сприяє не лише кращому засвоєнню змісту навчального матеріалу, а й розвитку ключових компетентностей молодших школярів, зокрема критичного мислення, креативності та інформаційної культури.

У підпункті 2.2 наведено детальний аналіз кількісних результатів дослідження, які підтверджують зазначені висновки та демонструють статистично значущі позитивні зрушення у рівнях сформованості пізнавальних інтересів здобувачів освіти в експериментальних умовах.

2.2. Узагальнення результатів дослідження щодо ефективності педагогічних умов формування медіаграмотності молодших школярів у процесі вивчення мовно-літературних предметів

Формування суспільно значущих цінностей в особистості можливе двома основними шляхами: по-перше, через перехід ситуативних спонук у стійкі мотиваційні структури особистості; по-друге, шляхом ознайомлення особистості з певними цілями, ідеалами й цінностями у вже сформульованому, завершеному вигляді. Обидва підходи особливо актуальні в контексті усвідомлення молодшими школярами значущості пізнавальної активності в умовах використання візуальних медіа під час вивчення предметів мовно-літературної галузі.

У структурі пізнавальної активності молодших школярів виокремлено чотири ключові компоненти: мотиваційний, когнітивний, діяльнісний та рефлексивний.

Мотиваційний компонент, зокрема, передбачає такі критерії:

1. наявність самомотивації до навчальної діяльності;

2. сформованість внутрішньої потреби досягати успіхів у навчанні;

3. усвідомлення системи життєвих цінностей.

Саме мотиваційний компонент визначає загальний напрямок пізнавальної активності молодших школярів, виступаючи фундаментом для їх навчальних дій.

Мотивація до пізнання нового, ще невідомого виявляється у молодших школярів як природна потреба в отриманні знань, що допомагає орієнтуватися в навколишньому світі й спонукає до активного пошуку способів задоволення «спраги знань».

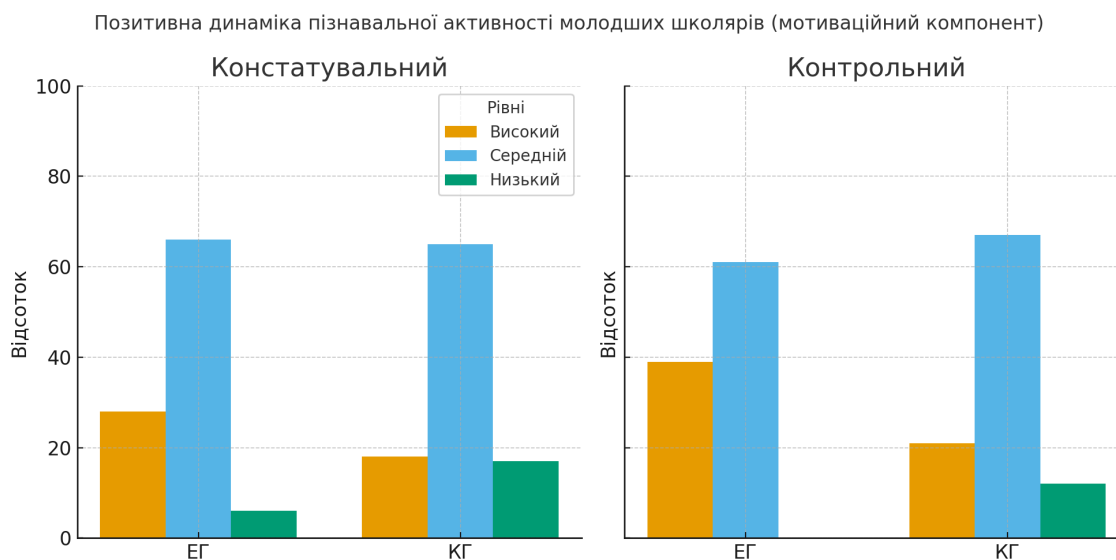
Концептуальні засади Нової української школи передбачають розвиток в здобувачів освіти здатності самостійно здобувати знання впродовж усього життя, вдосконалювати свої інтелектуальні, творчі, комунікативні вміння, а також формувати цілісну наукову картину світу.

Позитивна динаміка мотиваційного компонента пізнавальної активності здобувачів освіти експериментального класу (4-Б) у процесі вивчення предметів мовно-літературної галузі з використанням візуальних медіа відображена в таблиці 2.5.

Таблиця 2.5

Динаміка пізнавальної активності молодших школярів в ЕГ у процесі процесі вивчення предметів мовно-літературної галузі за мотиваційним компонентом, %

Компонент	Етап експерименту	Група	Рівні		
			Висо-кий, %	Серед-ній, %	Низь-кий, %
Мотиваційний	Констатувальний	ЕГ	28	66	6
		КГ	18	65	17
	Контрольний	ЕГ	39	61	-
		КГ	21	67	12

пп2.1 Динаміка пізнавальної активності молодших школярів (мотиваційний компонент).

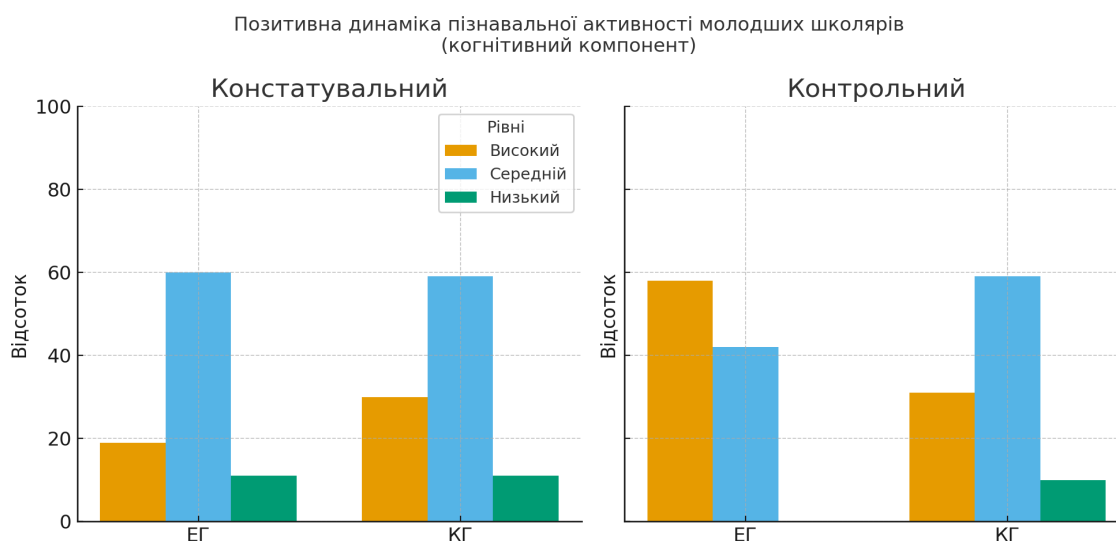
Подібні зміни спостерігалися і в когнітивному компоненті сформованості пізнавальної активності молодших школярів, що наочно у відсотковому відношенні відтворює таблиця.

Таблиця 2.6

Динаміка пізнавальної активності молодших школярів в ЕГ у процесі вивчення предметів мовно-літературної галузі за когнітивним компонентом, %

Компонент	Етап експерименту	Група	Рівні		
			Високий	Середній	Низький
Когнітивний	Констатувальний	ЕГ	19 %	60 %	11 %
		КГ	30 %	59 %	11 %
	Контрольний	ЕГ	58 %	42 %	-%
		КГ	31 %	59 %	10%

Рис.2.2 Динаміка пізнавальної активності молодших школярів (когнітивний компонент).

У нашому дослідженні «когнітивний» передбачає володіння знаннями, необхідними для повноцінного всебічного розвитку молодших школярів.

Показник пізнавальної активності може бути дуже високим, розмитим, що поширюється на отримання інформації взагалі, на пізнання нового про різні сторони предметного світу і поглибленням в певну область пізнання, в її теоретичні основи, в її істотні зв'язки та закономірності.

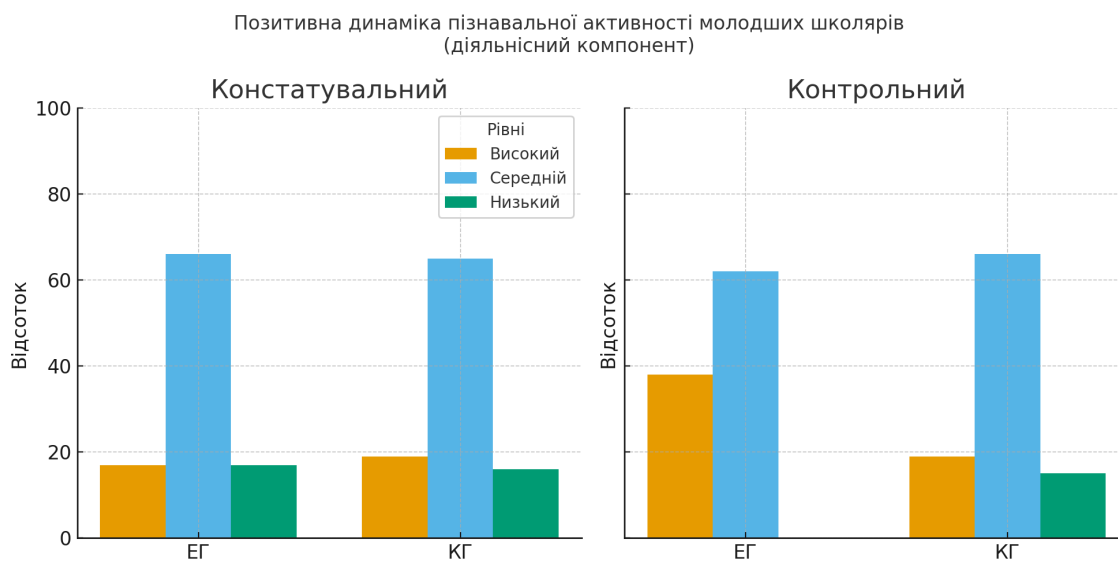
Когнітивний компонент у навчанні виражався через спрямованість освітнього процесу на розвиток ключових компетентностей молодших школярів і наскрізних умінь особистості, застосування теоретичних знань на практиці.

Надамо розрахунки за діяльнісним компонентом рівні сформованості пізнавальних інтересів молодших школярів, де також спостерігаються позитивні зміни (табл. 2.7).

Таблиця 2.7

Динаміка пізнавальної активності молодших школярів в ЕГ у процесі вивчення предметів мовно-літературної галузі за діяльнісним компонентом, %

Компоненти	Етап експерименту	Група	Рівні		
			Високий	Середній	Низький
Діяльнісний	Констатувальний	ЕГ	17	66	17
		КГ	19	65	16
	Контрольний	ЕГ	38	62	-
		КГ	19	66	15

**Рис.2.3 Динаміка пізнавальної активності молодших школярів
(діяльнісний компонент).**

Діяльнісний компонент у формуванні пізнавальної активності молодших школярів пов'язаний з діяльністю як засобом становлення та розвитку дитини. Тобто, під час використання форм, прийомів і формувальних заходів у процесі педагогічного експерименту народжується особистість молодшого школяра, яка обирає, оцінює, програмує і конструює різні види діяльності, що задовольняють потреби в саморозвитку й самореалізації в освітньому процесі Нової української школи.

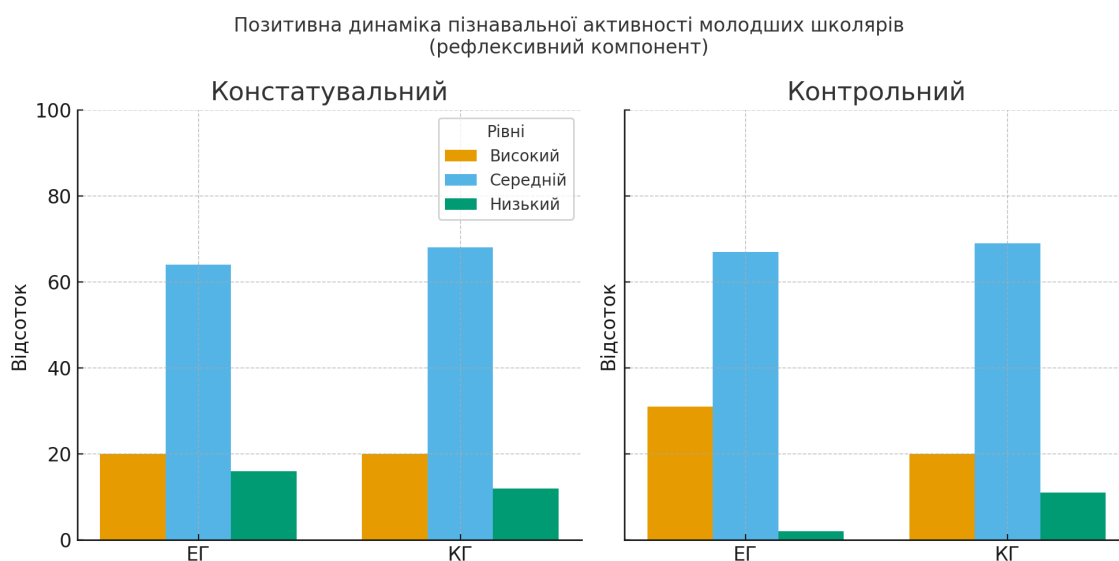
Рівні сформованості пізнавальної активності молодших школярів за рефлексивним компонентом відображено в таблиці 2.8.

Таблиця 2.8

Динаміка пізнавальної активності молодших школярів в ЕГ у процесі

вивчення предметів мовно-літературної галузі за рефлексивним компонентом, %

Компоненти	Етап експерименту	Група	Рівні		
			Високий	Середній	Низький
Рефлексивний	Констатувальний	ЕГ	20 %	64 %	16 %
		КГ	20 %	68 %	12 %
	Контрольний	ЕГ	31 %	67 %	2 %
		КГ	20 %	69 %	11 %

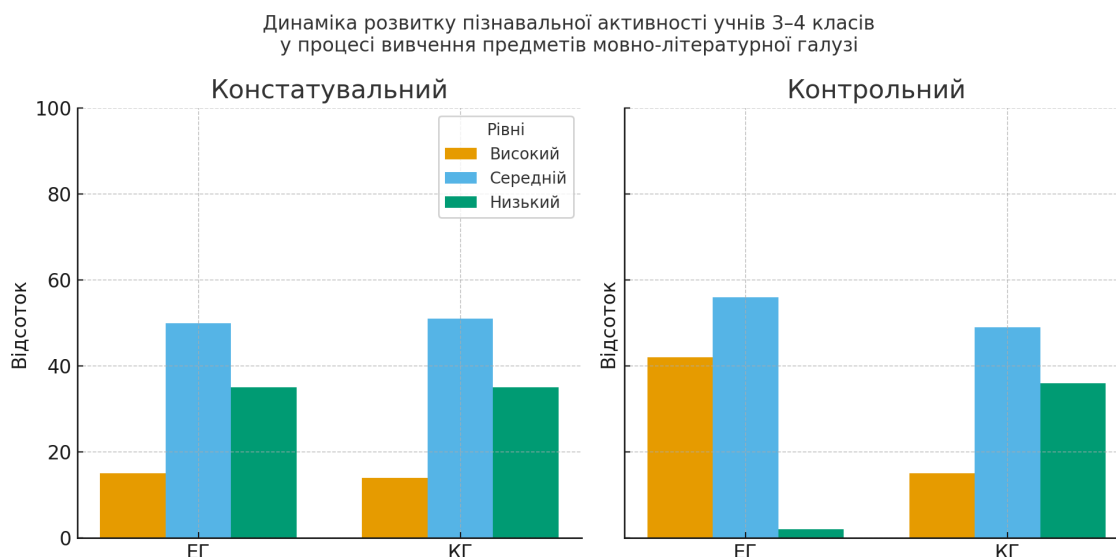

Рис.2.4 Динаміка пізнавальної активності молодших школярів (рефлексивний компонент).

Таблиця 2.9

Динаміка розвитку пізнавальної активності здобувачів освіти 3–4 класів у процесі вивчення предметів мовно-літературної галузі

Група	Рівні розвитку пізнавальних інтересів молодших школярів		
	Високий	Середній	Низький
за результатами констатувального етапу експерименту			
ЕГ	15%	50%	35%
КГ	14%	51%	35%
за результатами контрольного етапу експерименту			
ЕГ	42%	56%	2%
КГ	15%	49%	36%

Рис. 2.5. Динаміка розвитку пізнавальної активності учнів 3-4 класів у процесі вивчення предметів мовно-літературної галузі

У процесі вивчення предметів мовно-літературної галузі важливим напрямом розвитку пізнавальних інтересів молодших школярів була організація виховних заходів із пізнавальним змістом. Значну роль у цьому відігравали такі чинники, як фасилітація, налагодження ефективної педагогічної взаємодії між учителем і здобувачами освіти, а також використання перевірених на практиці методик, зокрема з формування екологічної культури.

Проведення контрольного етапу педагогічного експерименту, що передбачав повторну діагностику рівнів сформованості компонентів пізнавальних інтересів в експериментальній (ЕГ) і контрольній (КГ) групах, дало змогу підтвердити ефективність визначених педагогічних умов:

1. створення педагогічно комфортного освітнього середовища на уроках мовно-літературної галузі з урахуванням розвивального потенціалу візуальних медіа;
2. формування мотивації здобувачів освіти до роботи з візуальними медіа через ігрову діяльність;

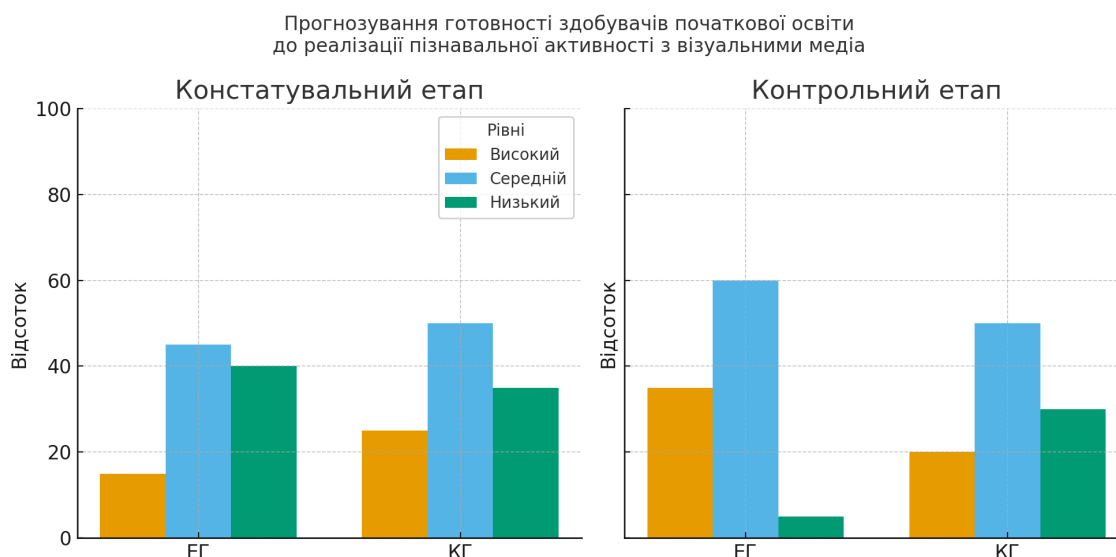
3. розвиток особистісної візуальної медіакультури молодших школярів.

Отримані результати дають підстави прогнозувати готовність молодших школярів до активної реалізації власного пізнавального потенціалу під час взаємодії з візуальними медіа в процесі вивчення предметів мовно-літературної галузі (табл. 2.10).

Таблиця 2.10.

Прогнозування готовності здобувачів початкової освіти до реалізації пізнавальної активності під час роботи з візуальними медіа у процесі вивчення предметів мовно-літературної галузі за результатами експерименту.

Група	Рівні готовності здобувачів початкової освіти до реалізації та задоволення пізнавальних інтересів		
	Високий	Середній	Низький
	Констатувальний етап		
ЕГ	15%	45%	40%
КГ	25%	50%	35%
	Контрольний етап		
ЕГ	35%	60%	5%
КГ	20%	50%	30%

Рис.2.6. Прогнозування готовності здобувачів початкової освіти до реалізації пізнавальної активності під час роботи з візуальними медіа у процесі вивчення предметів мовно-літературної галузі за результатами експерименту.

Як засвідчило проведене експериментальне дослідження, використання візуальних медіа під час вивчення предметів мовно-літературної галузі позитивно впливає на розвиток пізнавальної активності молодших школярів. Залучення інтерактивних засобів навчання та елементів ігрової діяльності також сприяє формуванню стійкого інтересу до навчального матеріалу, підвищенню залученості здобувачів освіти та активізації їхньої пізнавальної діяльності. Навчальні ігри, інтегровані у процес засвоєння знань, роблять освітній процес у початкових класах динамічним, цікавим і продуктивним.

За результатами контрольного етапу педагогічного експерименту, в межах якого було проведено повторне діагностування рівня пізнавальної активності здобувачів освіти експериментальних і контрольних груп, отримано об'єктивні кількісні та якісні показники. Вони підтвердили ефективність реалізації визначених педагогічних умов:

1. проєктування педагогічно комфортного освітнього середовища на уроках мовно-літературної галузі з урахуванням потенціалу візуальних медіа;
2. формування в здобувачів освіти внутрішньої мотивації до навчання через ігрову діяльність;
3. розвиток особистісної візуальної медіакультури молодших школярів.

2.3. Аналіз результатів формувального етапу педагогічного експерименту

Формувальний етап педагогічного експерименту був спрямований на перевірку ефективності методики формування медіаграмотності у здобувачів початкової освіти в процесі мовно-літературного навчання. Як зазначає О. Бондаренко [8], розвиток критичного мислення й уміння працювати з інформацією у молодших школярів можливий лише за умови систематичного включення вправ медіаосвітнього спрямування у навчальний процес. Саме тому на етапі формувального експерименту було інтегровано комплекс завдань, спрямованих на формування вміння аналізувати художні та інформаційні тексти, розвиток навичок критичної оцінки медіаповідомлень, створення власних простих медіапродуктів (малюнків-коміксів, усних і письмових повідомлень), формування комунікативних умінь у процесі обговорення побаченого й прочитаного.

Діагностика здійснювалася за чотирма критеріями, які виділяють у своїх дослідженнях Д. Бакінгем [91] та Дж. Поттер [106]: інформаційний, критичний, комунікативний і творчий.

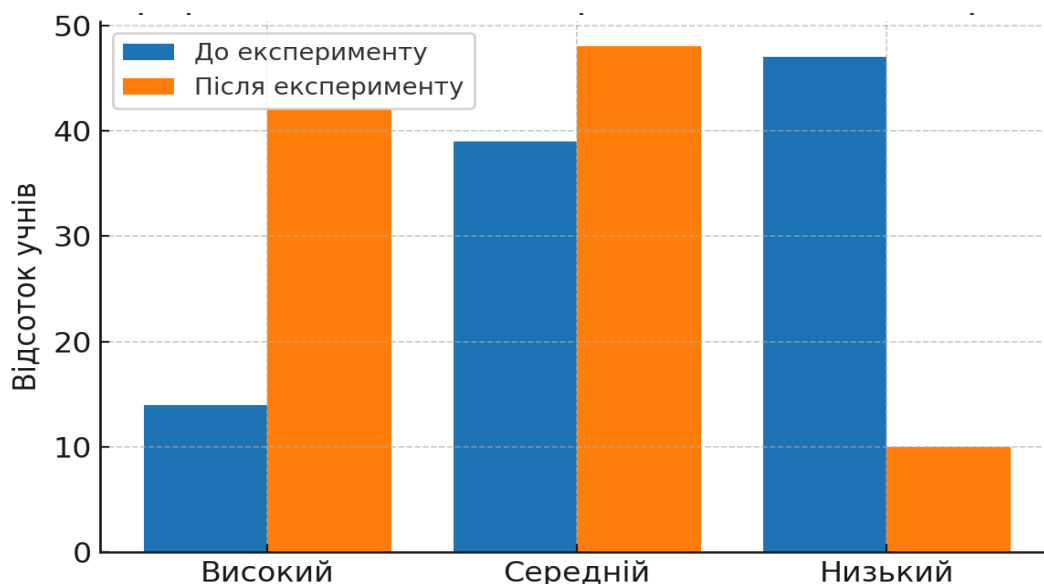
У ході повторного зрізу було отримано результати, подані у таблиці 2.11.

Таблиця 2.11.

Рівні сформованості медіаграмотності здобувачів освіти (у %)

Група	Рівень	Констатувальний зріз	Формувальний зріз	(змiна)
Експериментальна	Високий	14	42	+28
	Середній	39	48	+9
	Низький	47	10	-37
Контрольна	Високий	12	18	+6
	Середній	41	44	+3
	Низький	47	38	-9

Аналіз даних показує, що в експериментальних класах спостерігається значне зростання рівня сформованості медіаграмотності, тоді як у контрольних зміни є мінімальними.

Рис. 2.7. Динаміка рівнів сформованості медіаграмотності (експериментальна група)

Таким чином, результати формувального етапу підтвердили ефективність запропонованої методики: кількість здобувачів освіти із високим рівнем медіаграмотності зростає майже утричі, а кількість із

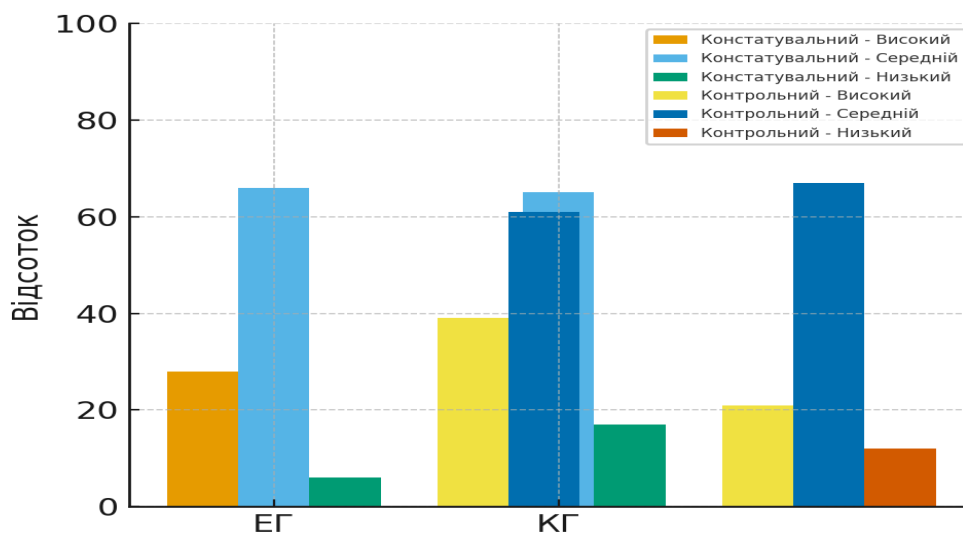
низьким рівнем скоротилася більш ніж утричі. Отримані дані узгоджуються з висновками сучасних досліджень [91; 103], які підкреслюють необхідність інтеграції елементів медіаосвіти у традиційну мовно-літературну освіту як умови розвитку інформаційної та читацької грамотності молодших школярів.

По-перше, за мотиваційним компонентом (див. табл. 2.12) у здобувачів початкової освіти ЕГ спостерігається зростання частки школярів із високим рівнем мотивації з 28 % до 39 %. Водночас кількість учнів із низьким рівнем зменшилася до нуля.

Таблиця 2.12.

Динаміка мотиваційного компонента сформованості медіаграмотності здобувачів початкової освіти

Ком.	Етап	Група	Високий		Середній	Низький
5	Констатувальний	ЕГ	28		66	6
5	Констатувальний	КГ	18		65	17
5	Контрольний	ЕГ	39		61	0
5	Контрольний	КГ	21		67	12

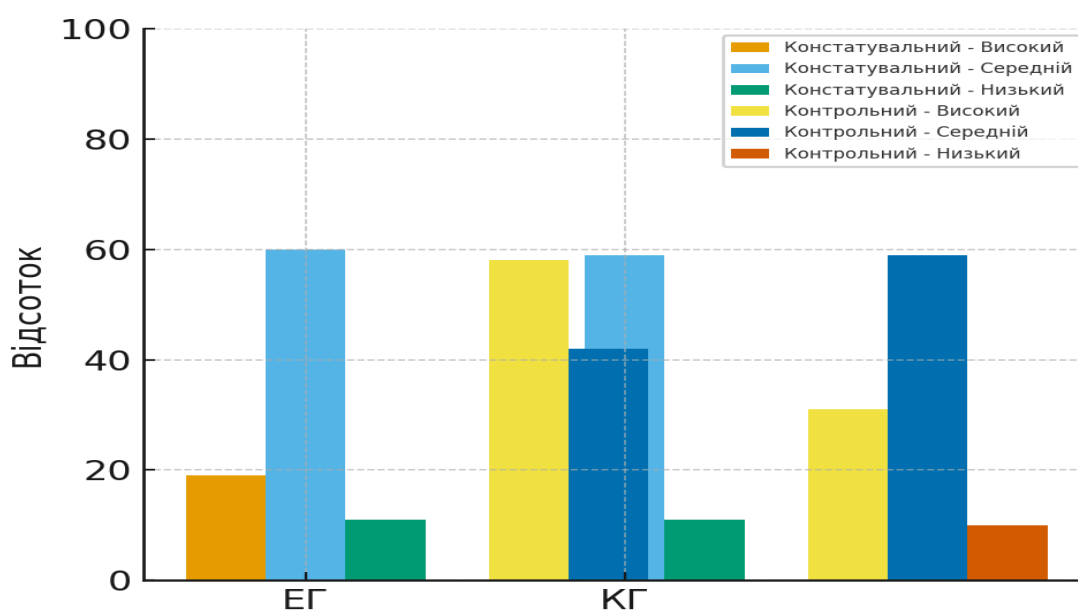
Рис. 2.8. Динаміка мотиваційного компонента сформованості медіаграмотності здобувачів початкової освіти

По-друге, за когнітивним компонентом (див. табл. 2.13) в ЕГ високий рівень зріс із 19 % до 58 %, тоді як низький повністю зник. Це підтверджує позитивний вплив інтерактивних методів роботи з візуальними медіа⁴.

Таблиця 2.13.

Динаміка когнітивного компонента сформованості медіаграмотності здобувачів початкової освіти

Комп.	Етап	Група	Високий	Середній	Низький
7	Констатувальний	ЕГ	19	60	11
7	Констатувальний	КГ	30	59	11
7	Контрольний	ЕГ	58	42	0
7	Контрольний	КГ	31	59	10

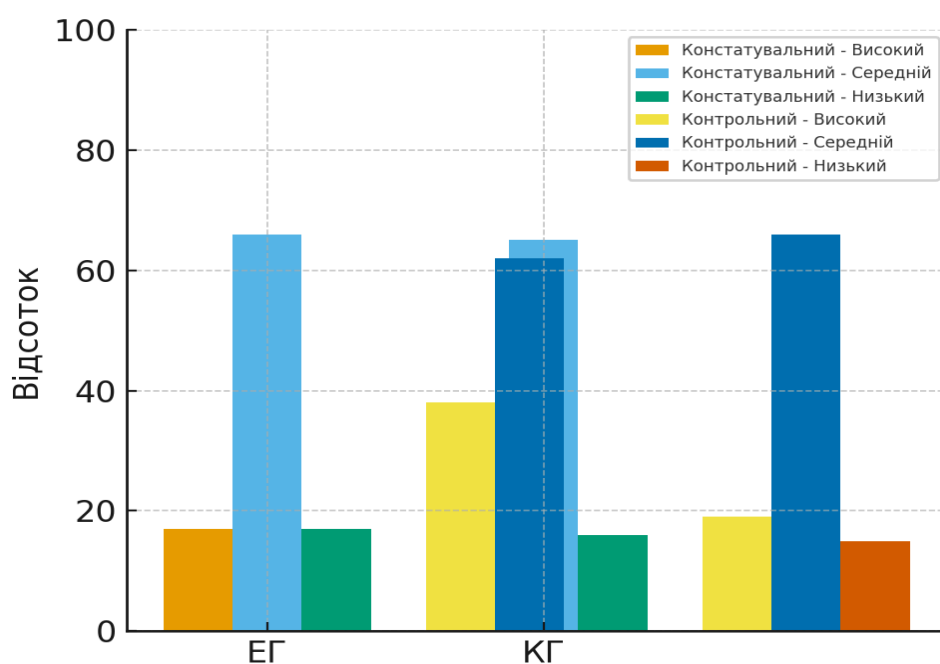
Рис. 2.9. Динаміка когнітивного компонента сформованості медіаграмотності здобувачів початкової освіти

По-третє, у межах діяльнісного компонента (див. табл. 2.14) кількість школярів з високим рівнем підвищилася з 17 % до 38 %. Це демонструє, що діти почали активніше застосовувати здобуті знання на практиці.

Таблиця 2.14.

**Динаміка діяльнісного компонента сформованості медіаграмотності
здобувачів початкової освіти**

Комп	Етап	Група	Високий	Середній	Низький
8	Констатувальний	ЕГ	17	66	17
8	Констатувальний	КГ	19	65	16
8	Контрольний	ЕГ	38	62	0
8	Контрольний	КГ	19	66	15

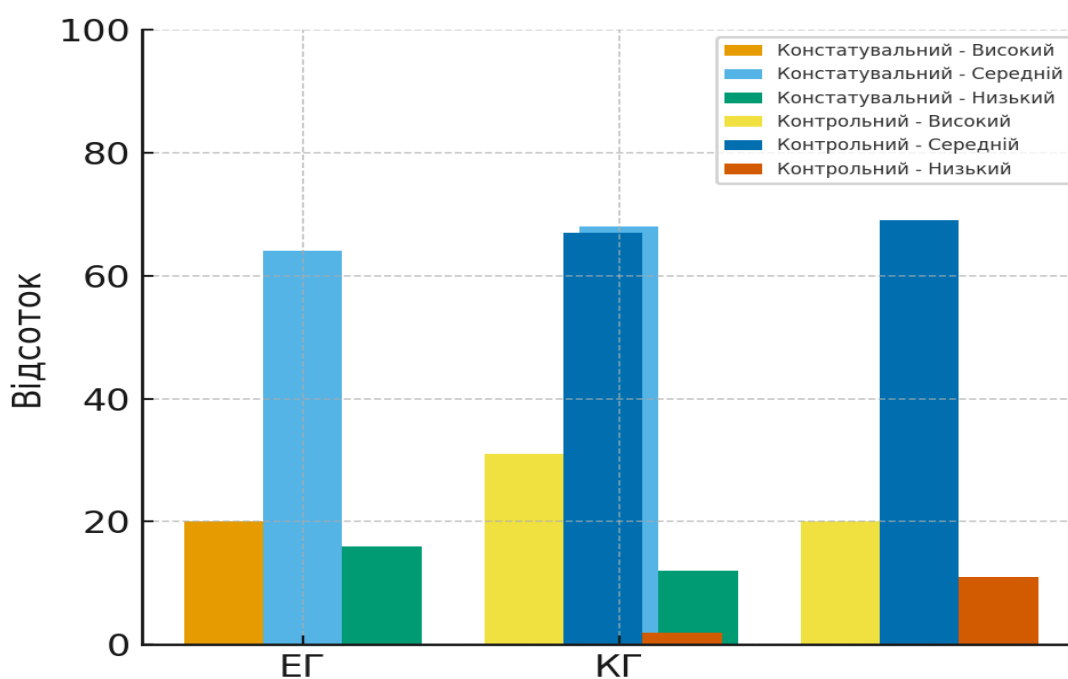
**Рис.2.10 Динаміка діяльнісного компонента сформованості
медіаграмотності здобувачів початкової освіти**

По-четверте, за рефлексивним компонентом (див. табл. 2.15) в ЕГ спостерігається зростання високого рівня з 20 % до 31 %, а низький рівень знизився до 2 %.

Таблиця 2.15.

**Динаміка рефлексивного компонента сформованості медіаграмотності
здобувачів початкової освіти**

Комп.	Етап	Група	Високий	Середній	Низький
9	Констатувальний	ЕГ	20	64	16
9	Констатувальний	КГ	20	68	12
9	Контрольний	ЕГ	31	67	2
9	Контрольний	КГ	20	69	11

**Рис.2.11 Динаміка рефлексивного компонента сформованості
медіаграмотності здобувачів початкової освіти**

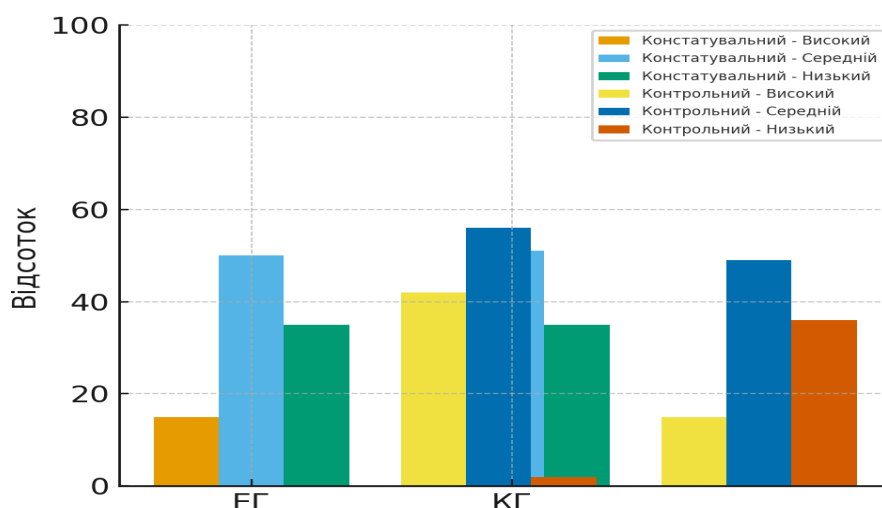
Особливої уваги заслуговує узагальнений аналіз динаміки розвитку пізнавальної активності (див. табл. 2.16). У ЕГ кількість учнів із високим

рівнем зросла з 15% до 42%, а з низьким рівнем – зменшилася з 35% до 2%.

Таблиця 2.16.

Динаміка пізнавальної активності здобувачів початкової освіти

Комп.	Етап	Група	Високий	Середній	Низький
10	Констатувальний	ЕГ	15	50	35
10	Констатувальний	КГ	14	51	35
10	Контрольний	ЕГ	42	56	2
10	Контрольний	КГ	15	49	36

Рис.2.12. Динаміка пізнавальної активності здобувачів початкової освіти

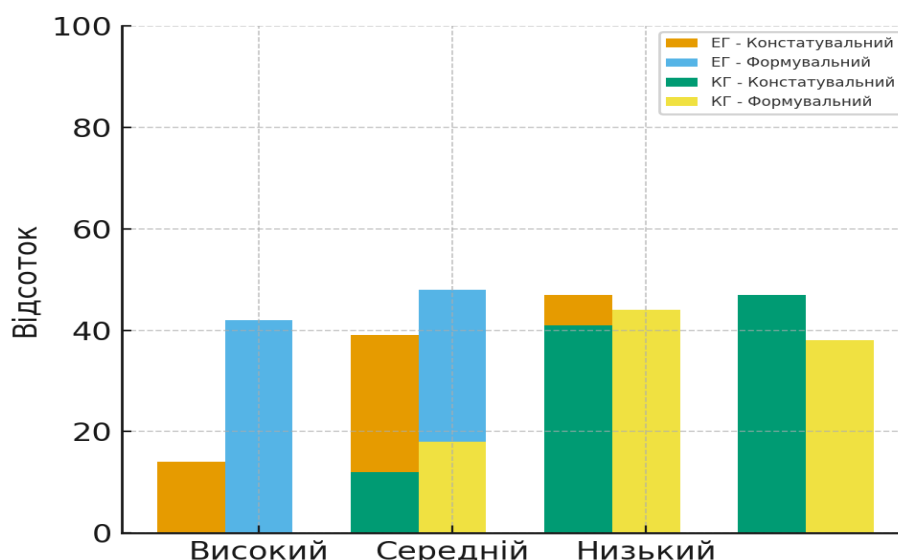
Результати рівнів сформованості медіаграмотності (див. табл. 2.17) підтвердили ефективність упроваджених умов. У ЕГ частка учнів із високим рівнем зросла з 14 % до 42 % (+28 %), тоді як кількість із низьким рівнем скоротилася з 47 % до 10 % (–37 %). У КГ зміни були незначними.

Таблиця 2.17.

Динаміка рівнів сформованості медіаграмотності здобувачів початкової освіти

Група	Рівень	Констатувальний, %	Формувальний, %	Δ
ЕГ	Високий	14	42	28

ЕГ	Середній	39	48	9
ЕГ	Низький	47	10	-37
КГ	Високий	12	18	6
КГ	Середній	41	44	3
КГ	Низький	47	38	-9

Рис.2.13. Динаміка рівнів сформованості медіаграмотності здобувачів початкової освіти

Аналіз результатів формувального етапу педагогічного експерименту дозволяє зробити низку узагальнень.

Зростання мотиваційної сфери. У здобувачів початкової освіти експериментальної групи зафіксовано істотне підвищення інтересу до навчання: кількість учнів із високим рівнем мотивації збільшилася майже на третину, тоді як низький рівень було повністю подолано. Це свідчить, що запропоновані педагогічні умови (створення комфортного освітнього середовища, використання ігрових та інтерактивних методів) є дієвими для стимулювання пізнавальної активності молодших школярів.

1. **Покращення когнітивного розвитку.** Значне зростання частки учнів із високим рівнем когнітивних умінь (із 19 % до 58 %) демонструє, що систематичне використання візуальних медіа у процесі

мовно-літературної освіти сприяє розвитку критичного мислення, уміння аналізувати та інтерпретувати інформацію. Контрольна група при цьому показала мінімальні зміни, що підтверджує перевагу експериментальної методики.

Формування діяльнісних умінь. Учні експериментальної групи стали значно активніше застосовувати знання на практиці: створювати медіапродукти, працювати в команді, брати участь у колективних формах діяльності. Показник високого рівня зріс більш ніж удвічі, а низький рівень зник. Це підтверджує ефективність впровадження діяльнісного підходу.

Розвиток рефлексивних умінь. Позитивна динаміка спостерігається і в розвитку самоконтролю та самоаналізу: зростання високого рівня з 20 % до 31 % та суттєве скорочення низького рівня до 2 %. Це свідчить, що учні експериментальної групи почали усвідомлювати власні навчальні досягнення та вміти оцінювати результати діяльності.

Загальна пізнавальна активність. Сукупний аналіз рівнів розвитку пізнавальних інтересів підтверджує ефективність впроваджених педагогічних умов: у ЕГ кількість школярів із високим рівнем зросла з 15 % до 42 %, тоді як із низьким рівнем – зменшилася з 35 % до 2 %. У контрольній групі зміни виявилися незначними, що підтверджує вирішальну роль використаних методів у формуванні пізнавальної активності.

2. **Рівні медіаграмотності.** Найбільш показовим результатом є зростання високого рівня сформованості медіаграмотності в експериментальній групі на 28 % та зменшення низького рівня на 37 %. У контрольній групі динаміка виявилася значно скромнішою (відповідно +6% та -9 %). Це доводить, що саме запропонована методика забезпечила якісний стрибок у розвитку медіаграмотності молодших школярів.

Отже, результати педагогічного експерименту переконливо свідчать, що впровадження комплексу педагогічних умов, спрямованих на формування медіаграмотності молодших школярів, забезпечує відчутні

позитивні зміни в їхньому навчальному розвитку. Створення комфортного й безпечного освітнього середовища, використання ігрових видів діяльності, інтерактивних методів, рольового моделювання комунікативних ситуацій, а також активне залучення візуальних медіа сприяли підвищенню рівня пізнавальної активності учнів, розвитку їхньої здатності аналізувати інформацію, виявляти ключові смисли та критично ставитися до змісту медіаповідомлень.

Важливо підкреслити, що запропоновані педагогічні умови не лише урізноманітнили освітній процес, а й забезпечили створення ситуацій успіху, у яких учні могли проявити власні інтелектуальні та творчі можливості. Вони посилили мотивацію до навчання, сприяли формуванню навичок самостійного пошуку інформації, уміння ставити запитання й аргументувати власну думку. Саме ці показники є ключовими індикаторами зростання рівня медіаграмотності та критичного мислення.

Таким чином, сформульована гіпотеза дослідження отримала повне підтвердження: використання мовно-літературної освіти як інтеграційної основи для розвитку медіаграмотності молодших школярів є ефективним і педагогічно обґрунтованим підходом. Застосування методично продуманих медіаосвітніх технологій забезпечує суттєве підвищення рівня підготовленості здобувачів початкової освіти до взаємодії з інформацією та медіа в сучасному цифровому освітньому середовищі, формує їхню стійкість до маніпуляцій, розвиває критичне мислення та здатність усвідомлено сприймати медіатексти.

Висновки до другого розділу

У другому розділі кваліфікаційної роботи було детально представлено та теоретично обґрунтовано організацію педагогічного експерименту, спрямованого на перевірку ефективності педагогічних умов формування медіаграмотності здобувачів початкової освіти в процесі опанування предметів мовно-літературної галузі. Особливу увагу приділено вибору оптимальних форм і методів роботи, визначенню критеріїв та показників сформованості медіаграмотності, а також аналізу динаміки змін, що відбуваються під впливом запропонованої методики.

У ході роботи було встановлено, що важливими педагогічними умовами, які забезпечують результативність формування медіаграмотності молодших школярів, є:

1. **Проектування педагогічно комфортного освітнього середовища**, що враховує вікові та психологічні особливості учнів і забезпечує максимальне використання розвивальних можливостей візуальних медіа — зображення, фото, відео, інфографіки та інших засобів візуальної комунікації.

2. **Створення мотиваційного простору**, орієнтованого на пізнавальну активність школярів, залучення їх до взаємодії з різними медіатекстами та розвитку інтересу до аналізу інформаційних повідомлень.

3. **Формування особистісної візуальної медіакультури** в межах мовно-літературної освіти, що передбачає вироблення в учнів умінь критичного сприймання, інтерпретації та створення візуальних медіапродуктів, а також усвідомлення етичних норм поведінки у медіапросторі.

Проведення констатувального та формувального етапів експерименту дало змогу простежити чітку динаміку розвитку пізнавальної активності молодших школярів у контрольних та експериментальних класах. Порівняльний аналіз рівнів сформованості мотиваційного, когнітивного, діяльнісного та рефлексивного компонентів показав, що в учнів

експериментальної групи спостерігаються суттєві позитивні зміни — зростання інтересу до навчання, активізація пізнавальної діяльності, підвищення здатності до аналізу медіатекстів та усвідомлене застосування здобутих умінь у практичних ситуаціях.

У процесі експериментальної роботи було апробовано методику інтеграції елементів медіаосвіти в мовно-літературну освітню галузь. Вона ґрунтується на змістових лініях типових освітніх програм («Досліджуємо медіа», «Читаємо», «Взаємодіємо усно», «Театралізуємо» та ін.) і відповідає ключовим положенням Концепції Нової української школи, що підкреслює важливість розвитку критичного мислення, комунікативних умінь та відповідальної взаємодії з інформацією.

Отримані результати переконливо підтверджують ефективність використання візуальних медіа як засобу підвищення пізнавальної активності та розвитку медіаграмотності молодших школярів. Педагогічний експеримент засвідчив доцільність і практичну значущість впровадження визначених педагогічних умов і запропонованих методичних підходів у сучасну практику початкової школи.

ВИСНОВКИ

1. У кваліфікаційній роботі розкрито теоретичні засади використання візуальних медіа у процесі вивчення предметів мовно-літературної галузі в початковій школі. Підкреслено, що завдання Нової української школи полягають не лише у забезпеченні успішності здобувачів освіти у навчальній діяльності, а й у створенні умов для їхнього особистісного розвитку та формування навичок самостійного здобуття знань. Важливим показником ефективності освітнього процесу визначено пізнавальну активність школярів. Мова виступає не тільки навчальним предметом, а й провідним засобом навчання, виховання й розвитку особистості, що опановує інші освітні галузі. Основною метою школи є навчити дитину впродовж життя самостійно здобувати знання, розвивати творчі, інтелектуальні та комунікативні здібності, формувати цілісний світогляд. Медіаосвіта покликана допомогти здобувачеві початкової освіти усвідомлено взаємодіяти з медіакультурним середовищем, а тому проблема формування медіаграмотності молодших школярів у процесі мовно-літературного навчання набуває особливої актуальності.

2. Визначено психолого-педагогічні особливості сприйняття молодшими школярами медіазасобів у навчанні та окреслено специфіку формування їхньої медіаграмотності за допомогою візуальних медіа. Підкреслено, що ці особливості мають універсальний характер і повинні враховуватися під час викладання предметів усіх освітніх галузей, визначених у Державному стандарті початкової освіти. Вони тісно взаємодіють із методичними підходами, які відповідають вимогам навчальних програм, зокрема з іноземних мов. На уроках мовно-літературної галузі відкриваються широкі можливості для використання медіа, що сприяє глибшому зануренню школярів у зміст творів, співпереживанню емоцій героїв і розумінню авторського задуму. Саме медіатексти здатні забезпечити необхідні умови для розвитку емоційно-ціннісної сфери здобувачів освіти .

3. Доведено доцільність використання дидактичного потенціалу коміксів у процесі вивчення предметів мовно-літературної галузі в початкових класах. Комікси виступають сучасним, ефективним та доступним інструментом у роботі вчителя, який сприяє розвитку творчої, ініціативної та критично мислячої особистості школяра. Завдяки поєднанню візуального та ігрового компонентів вони відповідають особливостям психічного розвитку дітей, знижують стресове навантаження, роблять уроки цікавими та мотивуючими. Серед їхніх переваг варто відзначити інформаційну насиченість, образність і динамічність подачі матеріалу. Структура коміксу дозволяє здобувачам початкової освіти дозувати сприйняття інформації, що полегшує когнітивну обробку та сприяє позитивному емоційному ставленню до навчання.

4. У ході дослідження визначено та експериментально перевірено педагогічні умови ефективної організації роботи з візуальними медіа в процесі вивчення предметів мовно-літературної галузі у 3–4 класах. З'ясовано, що важливою передумовою є створення такого освітнього середовища, яке забезпечує активну позицію здобувачів освіти у здобутті знань: учитель не подає готову інформацію, а організовує навчальну діяльність так, щоб школярі самостійно її відкривали та ставали активними учасниками освітнього процесу.

До педагогічних умов роботи з візуальними медіа віднесено:

- проєктування комфортного освітнього середовища на уроках мовно-літературної галузі з урахуванням потенціалу візуальних медіа;
  - мотивацію молодших школярів до роботи з медіаматеріалами через ігрову діяльність;
  - формування особистісної візуальної медіакультури здобувачів освіти, що передбачає розвиток їхнього критичного та творчого мислення.
- Створення педагогічно комфортного освітнього середовища забезпечує якісно новий рівень взаємодії між усіма учасниками освітнього процесу та

сприяє врахуванню різноманітних чинників розвитку здобувача початкової освіти — його вікових особливостей, індивідуального темпу навчання, емоційного стану та пізнавальних інтересів. Особливу роль у цьому відіграють навчальні ігри та ігрові методики, які роблять заняття цікавими й емоційно насиченими, допомагають знижувати втому і тривожність, підвищують рівень залучення учнів, стимулюють розвиток комунікативних умінь та підтримують їхню пізнавальну активність.

Важливим компонентом комфортного середовища є також формування в учнів умінь розрізняти реальність та ті візуальні інтерпретації, які пропонуються різними видами медіатекстів. Така здатність є необхідною для розвитку критичного сприймання інформації, оскільки вона допомагає школярам усвідомлювати можливі маніпуляції, приховані смисли й емоційні впливи, характерні для сучасних медіа. Розуміння специфіки візуального коду, усвідомлене ставлення до побаченого та здатність аналізувати медіавпливи сприяють формуванню особистісної медіакультури молодших школярів і створюють підґрунтя для безпечної та відповідальної взаємодії з інформаційним простором.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Антонова О. Нова українська школа: дидактичні основи формування медіаграмотності в учнів початкової школи: навчально-методичний посібник для педагогічних працівників. Київ: Генеза, 2020. 96 с.
2. Баранова Н. Ф. Формування читацької компетентності в контексті медіаосвіти // Теорія і практика початкової освіти. 2020. №2. С. 30–34.
3. Барановська В. Г. Психологічні передумови медіаосвіти молодших школярів // Педагогічна думка. 2021. №1. С. 25–28.
4. Биков В.Ю., Литвинова С.Г. Медіаосвіта і медіаграмотність: методологія та технології. К.: ПІТО НАПН України, 2021. 223 с.
5. Богданець-Білокаленко Н. І. Методика літературного читання в НУШ. Київ : Генеза, 2021. 208 с.
6. Большакова І. О. Формування медіаграмотності молодших школярів: навчально-методичний посібник. Київ: Генеза, 2019. 128 с.
7. Бондар О. Ф. Медіаграмотність як базова компетентність сучасної людини // Інформаційні технології і засоби навчання. 2021. №3(83). С. 5–10.
8. Бондаренко О. В. Медіаосвітні технології в початковій школі : навч.-метод. посіб. Київ : Генеза, 2020. 112 с.
9. Вашуленко М. С., Дубовик С. Г. Методика навчання української мови в початковій школі. Київ : Освіта, 2016. 320 с.
10. Виготський Л. С. Мислення і мова. Київ : Вища школа, 2005. 287 с.
11. Волошенюк Л. В., Іванов В. Ф. Основи медіаосвіти та медіаграмотності : навч. посіб. / Київ : Академія української преси, 2021. 272 с.
12. Гриневич Л. Медіаграмотність як компонент цифрової компетентності учнів початкової школи. Початкова освіта. 2020. № 9. С. 12–17.
13. Гудзь, М., Грицак, Н. (2024). Формування медіаграмотності учнів на уроках української літератури в 6 класі. *Studia Methodologica*, 57, 279–287. URL: <https://doi.org/10.32782/2307-1222.2024-57-29>

14. Гудима, Н. В., Мелекесцева, Н. В., Ковальчук, О. В. (2021). Формування медіаграмотності молодших школярів на уроках мовно-літературної освітньої галузі як одне із актуальних завдань нової української школи. Психолого-педагогічні науки, 1, 32–42. URL: [http://lib.ndu.edu.ua/dspace/bitstream/123456789/2912/1/макет_НЗ_№1_2023_%20\(1\)-32-42.pdf](http://lib.ndu.edu.ua/dspace/bitstream/123456789/2912/1/макет_НЗ_№1_2023_%20(1)-32-42.pdf)
15. Державний стандарт початкової загальної освіти постановою Кабінету Міністрів України від 21 лютого 2018 р. № 87 URL: <https://www.kmu.gov.ua/ua/npas/pro-zatverdzhennya-derzhavnogo-standartu-pochatkovoyi-osviti>.
16. Драновська І. І. Медіаосвіта в системі шкільного навчання: український контекст // Педагогічна освіта: теорія і практика. 2020. Вип. 27. С. 18–21.
17. Ельконін Д. Б. Психологія навчання молодшого школяра : навч. посіб. Київ : Либідь, 1994. 208 с.
18. Задорожна І. Т. Медіаосвіта / ред. В. Г. Кремень. Київ : Юрінком Інтер, 2008. 481 с.
19. Задорожна І. Т., Кузнецова Т. В. Енциклопедія освіти. Київ : Юрінком Інтер, 2010. 347 с.
20. Закон України «Про освіту» від 05.09.2017 № 2145-VIII. Відомості Верховної Ради України. 2017. № 38–39.
21. Закон України «Про повну загальну середню освіту» від 16.01.2020 № 463-IX. Відомості Верховної Ради України. 2020. № 16.
22. Зарєчна І., Моделі інтеграції навчального змісту для розвитку цілісного світогляду в дітей молодшого шкільного віку Початкова освіта: сучасні перспективи розвитку: матеріали з проблем початкової освіти, вищої освіти і науки (м. Миколаїв, Україна, 2025 року). Методичний вісник кафедри початкової освіти / за заг. ред. д.пед.н., проф. С. І. Якименко. Випуск 14. Миколаїв: Національний університет кораблебудування імені адмірала Макарова, 2025. С. 44–47

23. Зарєчна Інна, Формування медіаграмотності здобувачів початкової освіти в процесі мовно-літературного розвитку: інноваційні підходи та методики. X Міжнародної науково-практичної Інтернет-конференції «Актуальні проблеми формування творчої особистості педагога в контексті наступності дошкільної та початкової освіти» (26-27 березня 2025 року, м. Вінниця). URL: <https://sites.google.com/vspu.edu.ua/2023/%D1%81%D0%B5%D1%80%D1%82%D0%B8%D1%84%D1%96%D0%BA%D0%B0%D1%82%D0%B8>
24. Іванов В. Ф., Волошенюк О. В. Медіаосвіта та медіаграмотність. Київ : Центр Вільної Преси, 2012. 256 с.
25. Іванов В. Ф., Шкоба О. Я. Медіаосвіта та медіаграмотність: визначення термінів. Інформаційне суспільство. 2012. № 16. С. 41–52.
26. Іванова Т. В. Медіаграмотність у початковій школі. Київ : Генеза, 2020. 128 с.
27. Іванова Т. Формування медіаграмотності учнів у мовно-літературній освіті. Педагогічний дискурс. 2021. № 29. С. 56–62.
28. Іваненко, Л., & Баришовець, Н. «Медіаграмотність як пріоритетний напрямок розвитку інформаційної компетентності у суспільства». / Збірник статей Восьмої міжнародної науково-методичної конференції «Критичне мислення в епоху токсичного контенту». Київ: Центр Вільної Преси, Академія української преси, 2020. С. 47-51.
29. Ісаєва О. О. Формування сучасного читача засобами медіаосвіти. URL: <http://isaieva.kiev.ua/downl-f/prez-2-4-medosvita.pdf>
30. Кабінет Міністрів України. (2019). Державний стандарт початкової освіти. Взято 27 квітня 2024 з <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/688-2019-%D0%BF#Text>
31. Каневська Л. В., Коваленко О. М. Підготовка майбутніх учителів до інтеграції медіаосвітніх технологій у шкільну освіту // Ukrainian Educational Journal. 2024. № 2. С. 94–102. URL: <https://uej.undip.org.ua/index.php/journal/article/view/764>

32. Кирилович О. Ф., Сойко І. М. Шляхи формування медіаграмотності учнів початкових класів на уроках мовно-літературної освітньої галузі. Вісник Міжнародного економіко-гуманітарного університету імені акад. Степана Дем'янчука. Серія «Педагогіка та психологія». 2025. № 1. С. 57–63.
33. Коневщинська О. Е. Розвиток медіаосвіти і медіакультури в умовах сучасного інформаційного суспільства // Інформаційні технології і засоби навчання. 2016. Т. 54, № 4. С. 32–41. DOI: 10.33407/itlt.v54i4.1481.
34. Концепції впровадження медіаосвіти в Україні, затвердженій Наказом Міністерства освіти і науки № 1222 від 20.10.2010.
35. Концепція «Нова українська школа». Київ : МОН України, 2016. 40 с.
36. Концепція впровадження медіаосвіти в Україні : нова редакція / за ред. Л. А. Найдьонової, М. М. Слюсаревського. Київ, 2016. 16 с. URL: <http://mediaosvita.org.ua/book/kontseptsiya-vprovadzhennya-mediaosvity/>.
37. Корицька, Г., Богдзієвич, С. (2021). Можливості інтеграції елементів медіадидактики у шкільну мовно-літературну освіту. Український педагогічний журнал, 4, 171–179. URL: <https://doi.org/10.32405/2411-1317-2021-4-171-179>
38. Котенко О. О. Медіаграмотність молодших школярів: методичний аспект. Київ : Ранок, 2020. 96 с.
39. Кузьма, І. І. (2019). Формування медіаграмотності дітей старшого дошкільного віку: теорія і технологія (монографія). Тернопіль: URL: http://dspace.tnpu.edu.ua/bitstream/123456789/13340/1/Kuzma_monograf.pdf
40. Купрійчук Л. В. Медіаосвітнє середовище початкової школи: особливості та підходи // Освіта і розвиток обдарованої особистості. 2019. №6. С. 58–62.
41. Лапушкіна, Н., Падалка, Р. (2021). Медіаосвіта на уроках української літератури та мови. Актуальні проблеми гуманітарних наук, 2 (41), 195–200. URL: <https://doi.org/10.24919/2308-4863/41-2-29>

42. Литвинова С. Г. Медіаосвіта і медіаграмотність: теорія і практика // Освітній простір України. 2020. №1. С. 11–17.
43. Литвинова С. Г. Цифрова компетентність молодших школярів: теорія і практика. Київ : Педагогічна думка, 2020. 212 с.
44. Маслова Н. М. Педагогічна майстерність учителя: компетентнісний підхід : монографія. Київ : Слово, 2019. 240 с.
45. Мацько Л. І. Текст у системі мовної освіти молодших школярів // Українська мова і література в школі. 2020. №6. С. 25–29.
46. Медіаграмотність на уроках: вправи та сценарії. Київ : АУП, 2019. 68 с.
47. Медіаграмотність у початковій школі: посібник для вчителя / Волошенюк О. В. та ін.; за ред. Волошенюк О. В., Іванова В. Ф. Київ: ЦВП, АУП, 2018. 234 с.
48. Медіакультура особистості: соціально-психологічний підхід: навчальний посібник / О.Т.Баришполець, ЛюА.Найдьонова, Г.В.Мироненко, О.Є.Голубєва, В.В.Різун та ін.; За ред.. Л.А.Найдьонової, О.Т.Баришпольця. К.: Міленіум, 2009. 440 с.
49. Медіаосвіта в школі : методичний посібник / за ред. О. Волошенюк. Київ : Центр вільної преси, 2020. 112 с.
50. Медіаосвіта та медіаграмотність: підручник / Ред.-упор. В. Ф. Іванов, О. В. Волошенюк; за науковою редакцією В. В. Різуна. Київ: Центр вільної преси, 2012. 352 с.
51. Мельник О. Розвиток електронних освітніх ресурсів для організації навчально-виховного процесу в системі початкової освіти. Початкова школа. № 5. 2015. С. 40–43.
52. Мелекесцева, Н., Гудима, Н. (2022). Формування навичок медіаграмотності здобувачів початкової освіти на уроках мовно-літературної галузі під час роботи з медіатекстами. *Acta Paedagogica Volyniensis*, 3, 61–67. URL: <https://doi.org/10.32782/apv/2022.3.9>
53. Морзе Н. В. Цифрова компетентність вчителя початкової школи: концепція та практика // Комп'ютер у школі та сім'ї. 2019. №7. С. 14–17.

54. Найдьонова Л. А. Психологія медіаосвіти. Київ : Міленіум, 2018. 224 с.
55. Найдьонова Л. Інформаційна безпека дитини: медіапсихологічний аспект. Психологія і суспільство. 2019. № 1. С. 34–40.
56. Овчарук О. В. Медіаграмотність і цифрова грамотність: сучасні підходи в освіті. Київ : НАН України, 2021. 148 с.
57. Овчарук О. Медіаграмотність як умова демократичного розвитку суспільства. Освітологічний дискурс. 2020. № 1. С. 21–28.
58. Озолиниш К. Використання технології Bring You Own Device (BYOD) на уроках інформатики. URL: <https://vseosvita.ua/library/vikoristannatehnologii-bring-you-own-devicebyod-na-urokah-informatiki-3779.html>
59. Онкович Г. В. Основи медіаосвіти. Київ : Либідь, 2014. 312 с.
60. Остапйовська І. «The phenomenon of information activity of modern primary school teachers». Balkan Scientific Review, 4, 1(7): 33–36.
61. Падалка Г. І. Формування медіакомпетентності учнів засобами мовно-літературної освіти // Актуальні питання гуманітарних наук. 2021. Вип. 41 (ч. 2). С. 109–114. URL: https://www.aphn-journal.in.ua/archive/41_2021/part_2/31.pdf
62. Петрунько О. В. Діти і медіа: соціалізація в агресивному медіасередовищі: монографія. Полтава : Укрпромторсервіс, 2010. 480 с.
63. Пилипчук, С., Скапа, А. (2020). Впровадження медіаосвіти на уроках української мови та літератури. Академія української преси. Портал медіаосвіти та медіаграмотності. URL: <https://medialiteracy.org.ua/vprovadzhennya-mediaosvity-na-urokah-ukrayinsko-yi-movy-ta-literatury/>
64. Пометун Г. О. Критичне мислення в початковій школі: практичні підходи // Початкова школа. – 2021. – №1. – С. 12–16.
65. Пометун О. І. Критичне мислення у навчанні. Київ : Освіта, 2014. 128 с.
66. Пометун О. І., Пироженко Л. В. Інтерактивні методи навчання. Київ : АПН України, 2012. 140 с.

67. Прокопенко Т. О. Медіаграмотність як складова інформаційної культури молодших школярів // Педагогіка і психологія. 2021. №2(57). С. 32–36.
68. Про Національну стратегію розбудови безпечного і здорового освітнього середовища у Новій українській школі : Указ Президента України від 25 трав. 2020 р. № 195/2020 // Офіційний вісник Президента України. 2020.
69. Рибак О. П. Медіаосвітні технології в початковій школі // Матеріали Другої Всеукраїнської науково-практичної конференції студентів, аспірантів та молодих учених (24–25 лютого 2022 р.). – Львів : ЛНУ імені Івана Франка, 2022. – С. 117–119.
70. Савченко О. Я. Дидактика початкової школи. Київ : Алатон, 2019. 368 с.
71. Сакалюк О. П. Медіаосвітні технології як засіб розвитку професійної компетентності майбутніх учителів початкової школи // Вітчизняна наука на зламі епох: проблеми та перспективи розвитку. 2019. Вип. 51. С. 113–116.
72. Семенова, Н. В. (2020). Вправи для розвитку медіаграмотності учнів в Новій Українській Школі. На урок. URL: <https://naurok.com.ua/vpravi-dlya-formuvannya-mediagramotnosti-uchniv-159559.html>
73. Соколова І. Є. Розвиток критичного мислення учнів у контексті медіаосвіти // Початкова школа. 2020. №4. С. 43–47.
74. Старигіна І. В. Формування умінь з медіаграмотності на заняттях з предметів мовно-літературної галузі в початковій школі // Академія української преси. 2022. URL: <https://medialiteracy.org.ua/nova-ukrayinska-shkola-metodyka-formuvannya-um-in-z-mediagramotnosti-na-zanyattiah-z-predmetiv-movno-literaturnoyi-galuzi-v-pochatkovij-shkoli-iryna-staragina/>
75. Тараненко І. Г. Медіакультура особистості. Харків : Основа, 2016. 156 с.

76. Типова освітня програма, розроблена під керівництвом О. Я. Савченко 3–4 класи від 12 серпня 2022 року / Міністерство освіти і науки України. Офіц. вид. Київ: КабМін України, 2022. 107 с.
77. Федоров О.В. Медіаосвіта в зарубіжних країнах URL: http://www.mediagram.ru/netcat_files/108/110/h_195c5ec966be673da12db717e55e3c3f
78. Федоров О.В. Медіаосвіта: Історія, теорія і методика. URL: http://topreferat.znate.ru/pars_docs/refs/31/30243/30243.pdf
79. Хомич С. Використання мультимедійних засобів у навчально-виховному процесі початкової школи. Початкова школа. № 11. 2010. С. 41–43.
80. Цік, І. (ред.). (2021). Методичний путівник Нової української школи: мовно-літературна освітня галузь (збірник науково-практичних матеріалів). Краматорськ: Відділ інформаційно-видавничої діяльності. https://znayshov.com/FR/14231/Metod_nush_5.pdf
81. Черешнюк І. О. Методичні рекомендації використання медіатехнологій в початковій школі. URL: <http://www.osvita-verh.dp.ua/files/2016/Media.pdf>
82. Шандор, Ф. Ф., Афанасьєв, Д. М. (2023). Основи медіаграмотності: навчально-методичний посібник для здобувачів вищої освіти за спеціальністю 054 «Соціологія» першого (бакалаврського) рівня вищої освіти. Ужгород. URL: <https://dspace.uzhnu.edu.ua/jspui/bitstream/lib/55584/1/Основи%20медіаграмотності.pdf>
83. Шарко В. Медіакомпетентність як складова методичної підготовки вчителя та її діагностування. Інформаційні технології в освіті. URL: http://ite.kspu.edu/webfm_send/349
84. Шинкар І. О. Методи формування медіаграмотності здобувачів освіти в курсі української мови // Освітній простір України. 2023. № 1(105). С. 123–129. URL: <https://www.researchgate.net/publication/393299788>

85. Шуневич, О. (2017). Шляхи формування медіаграмотності в процесі навчання учнів української мови. Український педагогічний журнал, 4, 103–110.
86. Щербань Т. П. Письмо як інструмент формування критичного мислення // Початкова освіта. 2021. №3. С. 40–44.
87. ЮНЕСКО опублікувала п'ять принципів медійної та інформаційної грамотності. URL: http://www.osvita.mediasapiens.ua/mediaprosvita/mediaosvita/yunesko_opublikuvava_pyat_printsipiv_mediynoi_ta_informatsiynoi_gramotnosti/.
88. Яценко Н. В. Медіаосвітні технології в початковій школі/ Київ : Техніка, 2021. 260 с.
89. Ballagas R., Ringel M., Stone M., Borchers J.«iStuff: A Physical User Interface Toolkit for Ubiquitous Computing Environments» // Proceedings of CHI 20032004. ACM Press.
90. Beck, U., Giddens, A., & Lash, S. (1994). Reflexive modernization: Politics, tradition and aesthetics in the modern social order. - Stanford University Press 225 с.
91. Buckingham D. Media Education: Literacy, Learning and Contemporary Culture. Cambridge : Polity Press, 2003. 219 p.
92. Buckingham D., Sefton-Green J. Multimedia Education : Media Literacy in the Age of Digital Culture. Media Literacy in the Information Age / Kubey, R. (Ed.). New Brunswick and London: Transaction Publishers, 1997. P. 290.
93. Canada's Key Concepts of Media Literacy by John Pungente : Center for Media Literacy. URL: <http://www.medialit.org/reading-room/canadas-key-concepts-media-literacy>.
94. Dictionary of Media Literacy / Ed. Art Silverblatt, Ellen M. Enright Eliceiri. Westport, Connecticut – London: Greenwood Press, 1997. 234 p.
95. EU Kids Online. Internet Safety Manual for Teachers. Brussels, 2018.
96. European Parliament. Resolution on Media Literacy in a Digital World. Brussels, 2008.

97. Framework for Media and Information Literacy. UNESCO, 2018.
98. Hart A. Textual Pleasures and Moral Dilemmas : Teaching Media Literacy in England. Media Literacy in the Information Age / Kubey R. (Ed.). New Brunswick and London: Transaction Publishers, 1997. Pp. 199 – 211.
99. Hobbs R. Digital and Media Literacy. Thousand Oaks : Corwin Press, 2011. 232 p.
100. Jenkins H. Confronting the Challenges of Participatory Culture. Cambridge : MIT Press, 2009. 145 p.
101. Kubey R. Media Literacy in the Information Age. New Brunswick & London: Transaction Publishers, 1997. 484 p.
102. Kubey R. Media Literacy in the Information Age. New Brunswick : Transaction Publishers, 2001. 349 p.
103. Masterman L. Teaching the Media. London : Routledge, 1985. 341 p.
104. Media and information literacy: policy and strategy guidelines / A. Grizzle et al. Paris : UNESCO, 2013. 196 p.
105. Media educational approach to forming information literacy of lyceum students in Ukrainian language lessons // ResearchGate. 2024 : URL: <https://www.researchgate.net/publication/382092531>
106. Potter W. J. Media Literacy. Thousand Oaks : SAGE, 2016. 504 p.
107. Pungente J. J., Duncan B. Media Literacy in Canada. Toronto : Jesuit Communication Project, 2010.
108. Safe Internet for Kids: Teacher Guidelines. Luxembourg : European Commission, 2019.
109. Secondary Media Education : A Curriculum Statement / Bowker J. (Ed.). London: British Film Institute, 1991. 144 p.
110. Silverblatt A. Media Literacy: Keys to Interpreting Media Messages. Westport : Praeger, 2014. 356 p.
111. UNESCO. Media and Information Literacy Curriculum for Teachers. Paris : UNESCO, 2011. 196 p.

ДОДАТКИ

Додаток А

ВИТЯГ З ТИПОВОЇ ОСВІТНЬОЇ ПРОГРАМИ

Типова освітня програма, розроблена під керівництвом Шияна Р. Б.

3–4 клас

(затверджена наказом Міністерства освіти і науки України

08 жовтня 2019 р. № 1273)

**Типовий навчальний план для 3–4 класів початкової школи з
навчанням українською мовою**

Навчальні предмети	Кількість годин на		
	тиждень у класах		
	3	4	Разом
Українська мова	5	5	10
Іноземна мова	3	3	6
Математика	4	4	8
Я досліджую світ	7	7	14
Інформатика	1	1	2
Мистецтво	2	2	4
Фізична культура	3	3	6
Усього	22 + 3	22 + 3	44 + 6
Додаткові години на вивчення предметів інваріантної складової, курсів за вибором, проведення індивідуальних консультацій та групових занять	1	1	2
Гранично допустиме тижневе навчальне навантаження на учня	23	23	46
Сумарна кількість навчальних годин інваріантної і варіативної складових, що фінансується з бюджету (без урахування поділу класів на групи)	26	26	52

Орієнтовний розподіл годин між освітніми галузями в рамках цього інтегрованого предмета: мовно-літературна - 2; математична - 1; природнича, технологічна, соціальна і здоров'я зберезувальна, громадянська та історична - разом 4

Інтегрований предмет або окремі предмети "Образотворче мистецтво" і "Музичне мистецтво"

Години, передбачені для фізичної культури, не враховуються під час визначення гранично допустимого навчального навантаження здобувачів освіти, але обов'язково фінансуються

Мовно-літературна освітня галузь

Рідномовна освіта (українська мова і література, мови і літератури корінних народів та національних меншин)

Пояснювальна записка

Освітню програму з рідномовної освіти створено на основі Державного стандарту початкової освіти.

Метою рідномовної освіти для загальної середньої освіти є розвиток здатності спілкуватися українською мовою для духовного, культурного й національного самовияву, послуговуватися нею в особистому і суспільному житті, у міжкультурному діалозі, бачити її передумовою життєвого успіху; плекання здатності спілкуватися рідною мовою; формування шанобливого ставлення до культурної спадщини; збагачення емоційно-чуттєвого досвіду.

Відповідно до окресленої мети, головними **завданнями** рідномовної освіти у початковій школі є:

- виховання стійкої мотивації до читання та прагнення вдосконалювати своє мовлення;
- сприяння індивідуальному самовияву здобувачів освіти та взаємодії між ними через розвиток комунікативних умінь, зокрема діалогічного мовлення, театралізацію;
- розвиток уміння вдумливого читання і базових правописних умінь;
- збагачення духовного світу здобувачів освіти через естетичне сприймання творів художньої літератури та медіапродуктів;
- розвиток уяви та творчого мислення здобувачів освіти за допомогою творів літератури та мистецтва, медіатекстів, театралізації, гри;
- формування умінь опрацьовувати тексти різних видів (художні, науково-популярні, навчальні, медіатексти);

- розвиток здатності спостерігати за мовними явищами, експериментувати зі звуками, словами, фразами, зокрема і в мовних іграх, для опанування початкових лінгвістичних знань і норм української мови;
- створення сприятливого мовного середовища у школі, зокрема й через пізнання сучасної дитячої літератури різної тематики та жанрів.

Відповідно до окреслених завдань, у початковому курсі рідномовної освіти виокремлено такі **змістові лінії**: "Взаємодіємо усно", "Читаємо", "Взаємодіємо письмово", "Досліджуємо медіа", "Досліджуємо мовлення", "Театралізуємо".

Комунікативна компетентність, зокрема вільне володіння українською мовою та спілкування рідною мовою (якщо вона не українська), виявляється в безпосередньому та опосередкованому спілкуванні.

Для формування комунікативної компетентності в умовах безпосереднього спілкування програма пропонує розгортати навчальну діяльність у межах змістової лінії **"Взаємодіємо усно"** (мовець/слухач - слухач/мовець). Ця змістова лінія передбачає залучення здобувачів освіти до дій зі сприймання, перетворення, виокремлення, аналізу й інтерпретації, оцінювання та використання усної інформації в реальній мовленнєвій практиці (бесіда, дискусія у класі, мікродискусія в групі, обговорення в парі тощо).

Для становлення комунікативної компетентності в умовах опосередкованого спілкування (на відстані у просторі та часі) запропоновано змістові лінії **"Читаємо"** (читач - автор), **"Взаємодіємо письмово"** (автор - читач), **"Досліджуємо медіа"** (читач/глядач/слухач - автор). Ці змістові лінії забезпечують здобуття досвіду опосередкованого спілкування, опанування кола знань (понять, уявлень) та вмінь, що дають змогу учням удосконалювати комунікативну компетентність.

Змістова лінія **"Читаємо"** спрямована на розвиток мотивації дітей до читання, залучення їх до читацької діяльності, яка ґрунтується на

здобувачів освіти ській ініціативності та самостійності у доборі текстів для читання та інтерпретації прочитаного. Під час читання учні розвивають уміння сприймати та аналізувати текст, оцінювати прочитане та перетворювати інформацію, уявляти, мислити творчо.

Змістова лінія **"Взаємодіємо письмово"** передбачає залучення здобувачів освіти до реальної писемної практики, зокрема за допомогою цифрових пристроїв та в режимі онлайн. Результатом такої роботи є базові вміння створювати писемні висловлювання у реальному та віртуальному просторі та редагувати їх.

Змістова лінія **"Досліджуємо медіа"** передбачає ознайомлення школярів з основами медіаграмотності. Діти формують уявлення про межу між реальним світом і світом мас-медіа. Вони вчаться інтерпретувати, аналізувати, оцінювати медіатексти (фільм, мультфільм, реклама, фотографія тощо) та створювати прості медіапродукти. Змістова лінія "Досліджуємо медіа" пропонує інструмент для активного критичного освоєння комунікативного медіасередовища.

Змістова лінія **"Досліджуємо мовлення"** забезпечує дослідження мовних закономірностей і формування на цій основі свідомих мовленнєвих умінь (орфоепічних, лексичних, граматичних, правописних, стилістичних, словотвірних). Також у межах цієї змістової лінії учні опановують виражальні засоби художніх текстів, що в цілому сприяє творенню індивідуального стилю мовлення.

Змістова лінія **"Театралізуємо"** слугує розвитку комунікативних умінь здобувачів освіти, зокрема вміння моделювати різні ситуації спілкування, обирати відповідні комунікативні стратегії, досліджувати несловесні засоби спілкування. Увага до несловесних засобів приділятиметься і в змістових лініях "Взаємодіємо усно" та "Досліджуємо медіа", а сам прийом театралізації може використовуватися й у змістовій лінії "Читаємо".

Специфіка змістової лінії "Театралізуємо" пов'язана з формуванням уявлення про театр як місце, де учні здобувають досвід співчуття та співпереживання. Тому в межах змістової лінії "Театралізуємо" учні досліджують чужу (глядач) та власну (актор) експресію. Ця змістова лінія передбачає залучення здобувачів освіти до сценічної творчості, в умовах якої школярі набувають акторського досвіду, зокрема імпровізації, що забезпечує розвиток у дитини емоційного інтелекту, творчого мислення, ініціативності, самосвідомості й самоефективності, уміння мобілізувати інших, долати бар'єри, пов'язані з неоднозначністю, невизначеністю та ризиками, співпрацювати з іншими особами.

Результати навчання і пропонований зміст

3 - 4-й класи

Обов'язкові результати навчання	Очікувані результати навчання
1	2
1. Змістова лінія "Взаємодіємо усно"	
Критично сприймає інформацію для досягнення різних цілей; уточнює інформацію з огляду на ситуацію	Учень/учениця: - <i>зважає</i> на ситуації спілкування: враховує умови, учасників, мету [4 МОВ 1-1.1-1]; - з увагою <i>сприймає</i> усні репліки діалогу, <i>перепитує, уточнює</i> з огляду на ситуацію спілкування [4 МОВ 1-1.1-2]; - <i>обговорює</i> усне повідомлення в парі або групі для пошуку додаткових аргументів або спростування наведених [4 МОВ 1-1.1-3]; - <i>зіставляє</i> почуте з власним досвідом [4 МОВ 1-1.1-4]
На основі почутого створює асоціативні схеми, таблиці; стисло і вибірково передає зміст почутого; переказує текст за різними завданнями	Учень/учениця: - <i>перефразовує</i> репліки в діалозі [4 МОВ 1-1.2-1]; - <i>передає</i> зміст усного повідомлення (послідовність подій у розповіді; перелік ознак в описі; наведені аргументи в міркуванні) [4 МОВ 1-1.2-2]; - <i>переказує</i> текст творчо (зміна оповідача в тексті-розповіді; зміна послідовності переліку наведення ознак у тексті-описі; зміна послідовності аргументів у тексті-міркуванні) [4 МОВ 1-1.2-3]; - <i>передає</i> зміст повідомлення за допомогою асоціативних схем, таблиць [4 МОВ 1-1.2-4]

Виокремлює необхідну інформацію з різних усних джерел, зокрема медіатекстів, для створення власного висловлювання з конкретною метою	Учень/учениця: - виокремлює інформацію для створення власного висловлення з конкретною метою (усне оголошення, усний відгук, усний стислий переказ) [4 МОВ 1-1.3-1]; - прогнозує, як відібрану інформацію можна використати корисно [4 МОВ 1-1.3-2]; - систематизує та. узагальнює необхідну інформацію [4 МОВ 1-1.3-3]
Визначає та обговорює цілі, основні ідеї та окремі деталі усної інформації; пояснює зміст і форму текстів, зокрема медіатекстів, пов'язує, зіставляє із власними спостереженнями, життєвим досвідом, враховує думки інших осіб	Учень/учениця: - визначає тему усного повідомлення [4 МОВ 1-1.4-1]; - визначає головну думку тексту [4 МОВ 1-1.4-2]; - зіставляє тему і головну думку усного повідомлення з власними спостереженнями, поведінкою, досвідом [4 МОВ 1-1.4-3]; - пояснює можливий вплив висловлення на слухача [4 МОВ 1-1.4-4]
Висловлює своє ставлення до усного повідомлення, простого тексту, медіатексту, обґрунтовує думки, спираючись на власний досвід; визначає позицію співрозмовника, погоджується з нею або заперечує її	Учень/учениця: - висловлює своє ставлення до усного повідомлення (наприклад, прагнення спростувати або шукати додаткові аргументи на захист) [4 МОВ 1-1.5-1]; - обґрунтовує своє ставлення до усного повідомлення, наводячи приклади з власного досвіду, а також спираючись на набуті наукові знання [4 МОВ 1-1.5-2]; - визначає позицію мовця (категоричність чи невпевненість; дотримання етикету (ввічливість) чи порушення етикетних норм), аргументовано погоджується з нею або заперечує її [4 МОВ 1-1.5-3]
Висловлює власні погляди, підтверджує їх прикладами, враховує думки інших осіб; дотримується найважливіших правил літературної вимови, висловлюючи власні погляди	Учень/учениця: - вступає і підтримує діалог на теми, пов'язані з важливими для дитини життєвими ситуаціями [4 МОВ 1-1.6-1]; - наводить аргументи на захист власної думки та ілюструє її прикладами [4 МОВ 1-1.6-2]; - ініціює дискусію, висловлюючи власні погляди і слухаючи інших [4 МОВ 1-1.6-3]; - висловлює доброзичливо своє ставлення до думок інших (поділяє їх повністю, частково чи аргументовано відхиляє) [4 МОВ 1-1.6-4]; - дотримується правил літературної вимови у власному висловлюванні [4 МОВ 1-1.6-5];

	- <i>створює</i> власне висловлення на основі почутого/побаченого/прочитаного [4 МОВ 1-1.6-6]
Обирає вербальні та невербальні засоби спілкування, доречно використовує їх для спілкування та створення простих медіатекстів відповідно до комунікативної мети; вимовляє з правильною інтонацією різні за метою висловлювання речення; використовує у власному мовленні засоби художньої виразності у творах різних жанрів	Учень/учениця: - <i>добирає</i> словесні й несловесні засоби спілкування з огляду на мету та умови спілкування, враховуючи наявність варіантів [4 МОВ 1-1.7-1]; - <i>робить висновок</i> про узгодженість або неузгодженість словесних і несловесних засобів спілкування та намірів у поведінці співрозмовника [4 МОВ 1-1.7-2]; - <i>використовує</i> різні форми візуалізації (малюнки, графіки, схеми, таблиці) для супроводу своїх поглядів під час презентації, щоби привернути увагу слухачів [4 МОВ 1-1.7-3]; - <i>створює</i> есе для висловлювання власних поглядів та усної презентації [4 МОВ 1-1.7-4]; - <i>використовує</i> засоби художньої виразності для досягнення комунікативної мети (привітання, побажання, вияв співчуття, захоплення) [4 МОВ 1-1.7-5]; - <i>правильно інтонує</i> різні види речень за метою висловлювання та емоційним забарвленням [4 МОВ 1-1.7-6]
Описує власні емоції та емоції співрозмовника від прослуханого/побаченого. Доречно використовує у власному мовленні формули мовленнєвого етикету	Учень/учениця: - <i>передбачає й описує</i> свої емоції та емоції співрозмовника, коли пропонує для читання або перегляду книгу, фільм, гру тощо [4 МОВ 1-1.8-1]; - <i>доречно використовує</i> у власному мовленні формули мовленнєвого етикету, зважає на різні види тональності (звичайна, фамільярна, вульгарна) [4 МОВ 1-1.8-2]
Пропонований зміст Діалогічне та монологічне мовлення. Уявлення про ситуацію міжособистісного спілкування (умови, учасники, мета). Репліка в діалозі: порада, співчуття, комплімент тощо. Перепитування як спосіб уточнення почутої інформації в діалозі. Перефразування. Мовні засоби вираження запитань (інтонація, займенники, прислівники, частки, сполучники, порядок слів). Позиція мовця (категоричність чи невпевненість; дотримання мовленнєвого етикету чи порушення етикетних норм). Дискусія як зіставлення різних поглядів на проблему. Розповідь, опис та міркування як види монологічного мовлення. Інтонація розповідного, спонукального, питального речення. Інтонаційне забарвлення окличного речення. Есе як висловлення довільної форми. Робота з інформацією. Явна і прихована інформація. Перетворення інформації: види асоціативних схем, таблиця.	

Мовленнєвий етикет. Норми спілкування в різних комунікативних ситуаціях (знайомі та незнайомці). Сфери спілкування: навчання, сім'я, дозвілля, послуги тощо. Різні види тональності (звичайна, фамільярна, вульгарна).

2. Змістова лінія "Читаємо"

1	2
Прогнозує зміст дитячої книжки за обкладинкою, заголовком, ілюстраціями та анотацією; володіє повноцінними навичками читання (вголос і мовчки), що дає змогу зрозуміти тексти різних видів	Учень/учениця: - прогнозує орієнтовний зміст тексту на основі заголовка, ключових слів, анотації, невербальної інформації (ілюстрації, таблиці, схеми, графіки тощо) [4 МОВ 2-2.1-1]; - читає подумки та виразно вголос тексти різних видів та з різною метою [4 МОВ 2-2.1-2]; - розповідає (докладно, стисло або вибірково), про що йдеться в тексті [4 МОВ 2-2.1-3]; - ставить запитання різної спрямованості: до змісту твору, до автора, до читача [4 МОВ 2-2.1-4]; - знаходить у тексті відповіді на поставлені запитання [4 МОВ 2-2.1-5]; - відтворює фактичну інформацію з тексту [4 МОВ 2-2.1-6]; - добирає і впорядковує потрібну інформацію з таблиць, графіків, схем тощо [4 МОВ 2-2.1-7]; - установлює послідовність дій персонажів художніх творів [4 МОВ 2-2.1-8]; - зіставляє прочитане із власним життєвим досвідом [4 МОВ 2-2.1-9]
Пов'язує елементи інформації в цілісну картину; розрізняє факти і думки про ці факти; формулює прямі висновки на основі інформації, виявленої в тексті; визначає форму і пояснює зміст простих медіатекстів	Учень/учениця: - виявляє в тексті неочевидну інформацію, узагальнює її [4 МОВ 2-2.2-1]; - виділяє ключові слова та пояснює, як вони допомагають зрозуміти зміст тексту [4 МОВ 2-2.2-2]; - виявляє зв'язки в текстах: між окремими частинами тексту, між частинами тексту і темою або головною думкою [4 МОВ 2-2.2-3]; - досліджує елементи тексту (слова автора, діалог персонажів, опис, виражальні засоби мови) [4 МОВ 2-2.2-4]; - розрізняє в тексті факти і судження, знаходить між ними зв'язок [4 МОВ 2-2.2-5]; - висловлює припущення про наміри автора тексту, обґрунтовує свої думки [4 МОВ 2-2.2-6]; - формулює під час і після читання тексту запитання для можливої дискусії [4 МОВ 2-2.2-7]; - установлює причиново-наслідкові зв'язки між подіями, вчинками персонажів та їхніми стосунками з іншими персонажами [4 МОВ 2-2.2-8];

	- <i>виявляє</i> деталі тексту, важливі для розуміння ідей; - <i>розпізнає</i> стиль тексту і пояснює, як він впливає на сприймання інформації [4 МОВ 2-2.2-9]; - <i>формулює</i> ідеї тексту, <i>пов'язує</i> їх із власним досвідом [4 МОВ 2-2.2-10]
Описує емоційний стан персонажів, співпереживає	Учень/учениця: - <i>описує</i> свої емоції, пережиті під час читання художнього твору, <i>наводить приклади</i> вчинків персонажів, які викликали відповідні емоції [4 МОВ 2-2.3-1]; - <i>аналізує</i> емоційний стан персонажів, <i>пояснює</i> причини відповідних переживань персонажів [4 МОВ 2-2.3-2]; - <i>використовує</i> власний емоційний досвід для оцінювання емоційного стану персонажів художнього твору [4 МОВ 2-2.3-3]; - <i>пояснює</i>, кому з літературних персонажів співчуває і чому [4 МОВ 2-2.3-4]
Висловлює власне ставлення до творів, літературних персонажів, об'єктів мистецтва і навколишнього світу, наводить прості аргументи щодо власних думок, використовуючи текст, власний досвід та інші джерела; описує враження від змісту і форми медіатексту	Учень/учениця: - <i>оцінює</i> правдоподібність описаних подій і тверджень із тексту, спираючись на свої уявлення про світ і власний досвід [4 МОВ 2-2.4-1]; - <i>висловлює</i> свій погляд на предмет обговорення (тему, головну думку, висновки тощо) [4 МОВ 2-2.4-2]; - <i>оцінює</i> надійність джерела інформації, обґрунтованість висновків [4 МОВ 2-2.4-3]; - <i>визначає</i> роль елементів форми (слова автора, діалог персонажів, опис, виражальні засоби мови) для розуміння змісту [4 МОВ 2-2.4-4]; - <i>виражає</i> свої почуття та емоції щодо прочитаного мовою мистецтва [4 МОВ 2-2.4-5]
Визначає мету читання (для задоволення, розваги, пошуку потрібної інформації) та обирає відповідні тексти	Учень/учениця: - <i>визначає</i> мету читання й <i>обирає</i> відповідно до неї тексти (книжки) (для задоволення, розваги, знаходження потрібної інформації) [4 МОВ 2-2.5-1]; - <i>пояснює</i>, наскільки обрані тексти допомогли досягнути мети читання [4 МОВ 2-2.5-2]; - <i>добирає</i> необхідну інформацію з різних джерел: <i>шукає</i> її у словниках, довідниках, енциклопедіях, бібліотеці, Інтернеті [4 МОВ 2-2.5-3]
На основі тексту створює план, таблицю, модель	Учень/учениця: - <i>добирає</i> та <i>створює</i> ілюстративний матеріал до художнього тексту [4 МОВ 2-2.6-1]; - <i>складає</i> план тексту [4 МОВ 2-2.6-2];

	- узагальнює, систематизує, класифікує інформацію з тексту у вигляді таблиць, схем [4 МОВ 2-2.6-3]
Експериментує з текстом (змінює сюжет, переказує текст з іншої позиції, додає персонажів, імпровізує під час інсценізації)	Учень/учениця: - <i>переробляє</i> прочитаний твір: уводить нових персонажів, змінює події або їх час, змінює оповідача тощо [4 МОВ 2-2.7-1]; - <i>створює</i> власний художній текст, наслідуючи сюжетні та стильові особливості прочитаного тексту [4 МОВ 2-2.7-2]; - <i>створює</i> власний текст, використовуючи елементи кількох прочитаних текстів [4 МОВ 2-2.7-3]
Пропонований зміст Книжка як джерело знань і задоволення. Елементи книжки та їх призначення: обкладинка, титульна сторінка, ілюстрації, зміст, анотація тощо. Мета читання (розважитися, отримати інформацію, зрозуміти, переконатися тощо). Читання для загального, вибіркового та повного розуміння. Пошук у тексті фактів, суджень, очевидної й неочевидної інформації. Стил мовлення, види текстів, жанр, роди літератури (епос, лірика, драма), намір автора. Науково-популярні тексти. Мета, тема, головна думка. Назва, автор. Заголовки, підзаголовки. Фотографії, графіки, схеми. Поділ тексту на частини, параграфи. План тексту. Ключові слова. Головна і другорядна інформація в тексті. Довідкова література: паперова та цифрова. Тексти зі щоденного життя. Інформаційні та інструктивні тексти (рахунки, запрошення, листи, зокрема електронні, анкети, зокрема онлайн, інструкції, пам'ятки, оголошення тощо). Художні тексти. Малі фольклорні форми: загадки, скоромовки, прислів'я, приказки, ігровий фольклор, казки, пісні, легенди, міфи. Письменник як автор художнього твору. Дитячі твори українських та іноземних авторів. Теми дитячого читання: пригоди, фантастика, сім'я, дружба, патріотизм, відданість, любов до рідного краю, моя Україна тощо. Аналіз художнього тексту. Місце і час подій, персонажі (мотиви поведінки, причини переживань та емоцій, стосунки між персонажами). Елементи сюжету: зав'язка, розвиток дії, кульмінація, розв'язка. Тема, ідея. Твори, спільні за тематикою та споріднені за ідеями. Початкове уявлення про художню деталь тексту. Поняття про критичне читання. Способи критичного читання. Мова художнього твору. Слова автора та персонажів (порівняння, метафори тощо, без уведення термінів), пряме і переносне значення слів у художньому тексті. Проза, вірш та їх ознаки. Інтерпретація художнього тексту. Виразне читання, драматизація, читання в ролях, творчий переказ, створення власного тексту за аналогією, продовження тексту. Запитання до окремих абзаців і до тексту. Проблемні запитання. Оцінювання переживань та емоцій персонажів.	

Емоційний вплив творів на читача. Опис настрою, почуттів персонажів твору та власних емоцій, викликаних твором. Вплив переживань персонажів на емоції читача. Порівняння цих емоцій із почуттями, викликаними іншими творами або подіями з власного життя.

Улюблений персонаж, обґрунтування свого вподобання, причини співпереживання персонажеві.

3. Змістова лінія "Взаємодіємо письмово"

1	2
Пише рукописними буквами розбірливо в темпі, який дає змогу записати власну думку та інформацію з різних джерел; створює висловлювання, записує їх, ураховуючи мету та адресата і дотримуючися норм літературної мови, користується орфографічним словником; створює тексти різних типів і жанрів (казка, розповідь, опис, міркування); створює прості медіатексти, використовує різні форми їх презентації	Учень/учениця: - <i>затісує</i> текст (від руки чи за допомогою клавіатури - за потреби) в темпі, який дає змогу записати власну думку та інформацію з різних джерел [4 МОВ 3-3.1-1]; - <i>створює</i> самостійне письмове висловлення (розповідь, опис, міркування) на теми, які його/її цікавлять, за прочитаним твором, про ситуацію з життя в школі, сім'ї тощо, зважаючи на мету та адресата [4 МОВ 3-3.1-2]; - <i>створює</i> тексти зі щоденного життя (запрошення, оголошення, афіші тощо) з дотриманням типових ознак жанру [4 МОВ 3-3.1-3]; - <i>створює</i> художні тексти (загадки, лічилки, невеликі казки, байки, вірші тощо) [4 МОВ 3-3.1-4]; - <i>переказує</i> письмово текст розповідного змісту з елементами опису або міркування, висловлює своє ставлення до того, про що пише [4 МОВ 3-3.1-5]; - записує свою думку про предмет висловлення; формулює запитання та відповіді під час письмового спілкування [4 МОВ 3-3.1-6]; - <i>оформлює</i> власне висловлення зрозуміло, дотримуючися норм літературної мови, за потреби звертається до словників [4 МОВ 3-3.1-7]
Створює короткі дописи для захищених ресурсів, зокрема веб-сайту закладу загальної середньої освіти	Учень/учениця: - <i>створює</i> повідомлення для Інтернет-спілкування, дотримуючися норм етикету онлайнового спілкування (нетикету) [4 МОВ 3-3.2-1]; - <i>використовує</i> відповідні емотикони для вираження особистих емоцій [4 МОВ 3-3.2-2]; - <i>створює</i> документи для спілкування та поширення результатів діяльності, індивідуальної або групової роботи за допомогою цифрових пристроїв та програм [4 МОВ 3-3.2-3]
Знаходить і виправляє орфографічні помилки, зокрема із застосуванням	Учень/учениця: - <i>визначає</i>, чи відповідає створений текст меті, <i>перевіряє</i> грамотність написаного [4 МОВ 3-3.3-1];

знань про будову слова; аналізує та вдосконалює створений текст відповідно до мети спілкування, перевіряє грамотність написаного	- <i>удосконалює</i> власний письмовий текст, знаходить і виправляє помилки, редагує зміст тексту [4 МОВ 3-3.3-2]; - <i>обговорює</i> письмові роботи (власні й однокласників) у парі, малій групі, відзначає позитивні характеристики [4 МОВ 3-3.3-3]; - висловлює, за підтримки вчителя, поради щодо можливого вдосконалення тексту [4 МОВ 3-3.3-4]

Пропонований зміст

Комунікативна спрямованість процесу письма. Адресат, мета, ситуація. Особливості сучасного письма: письмо від руки та за допомогою клавіатури. Словесні та графічні засоби (емотикони, піктограми, схеми, графіки, фото, карти тощо). Норми онлайнового спілкування (нетикет).

Графіка, орфографія та пунктуація. Алфавіт. Орфограми, пунктограми, правила слововживання та словозміни (у межах вивченого). Словники як довідкове джерело зі слововживання та правопису (тлумачний, орфографічний).

Редагування рукописного та електронного тексту.

Жанри писемного мовлення. Оголошення, афіша, пам'ятка, інструкція, коментар у захищеній онлайнівій спільноті, загадка, лічилка, казка, байка, вірш, оповідання, есе тощо як писемні висловлення. Типи тексту: опис, розповідь, роздум. Тема та підтеми. Заголовок і підзаголовки. План тексту. Абзац. Емотикон як засіб вираження реакції на допис у захищеній онлайнівій спільноті.

4. Змістова лінія "Досліджуємо медіа"

1	2
Визначає та обговорює цілі, основні ідеї та окремі деталі усної інформації; пояснює зміст і форму текстів, зокрема медіатекстів, пов'язує, зіставляє із власними спостереженнями, життєвим досвідом, враховує думки інших осіб	Учень/учениця: - <i>визначає</i> мету простого медіатексту (усна реклама, аудіокнига, мультфільм, комп'ютерна гра), пояснює, кому він адресований [4 МОВ 4-1.4-1]; - <i>визначає</i> правдоподібність описаних подій і тверджень з медіатексту, виходячи з власного досвіду [4 МОВ 4-1.4-2]; - <i>визначає</i> роль елементів форми (голос, музичний супровід, фонові шуми, кольори, спецефекти тощо) для розуміння змісту [4 МОВ 4-1.4-3]; - <i>розрізняє</i> факти й судження в простому медіатексті, виокремлює цікаву для себе інформацію [4 МОВ 4-1.4-4]
Висловлює власне ставлення до творів, літературних персонажів, об'єктів мистецтва і навколишнього світу, наводить прості аргументи щодо власних думок, використовуючи	Учень/учениця: - <i>описує</i> враження від змісту і форми медіатексту [4 МОВ 4-2.4-1]; - <i>висловлює</i> власні погляди на події, явища, предмети, цінності, представлені в простому медіатексті [4 МОВ 4-1.5-2]; - <i>оцінює</i> вплив на власне сприйняття окремих елементів медіатексту [4 МОВ 4-1.5-3];

текст, власний досвід та інші джерела; описує враження від змісту і форми медіатексту	- <i>пояснює</i> , чи змінилося під впливом медіатексту власне уявлення або думки про предмет повідомлення і як саме [4 МОВ 4-1.5-4]
Обирає вербальні та невербальні засоби спілкування, доречно використовує їх для спілкування та створення простих медіатекстів відповідно до комунікативної мети; вимовляє з правильною інтонацією різні за метою висловлювання речення; використовує у власному мовленні засоби художньої виразності у творах різних жанрів	Учень/учениця: - <i>створює</i> прості аудіальні медіапродукти (презентує роботу групи, робить оголошення зі сцени, повідомляє новини через гучномовець тощо) самостійно та в групі [4 МОВ 4-1.7-1]; - <i>створює</i> прості візуальні медіапродукти (фото, листівка, комікс, книжечка, стіннівка, колаж тощо) самостійно та в групі, ураховує мету й аудиторію [4 МОВ 4-1.7-2]; - <i>створює</i> прості аудіовізуальні медіатексти (відеозапис виступу, вистави, екскурсії, інтерв'ю) з допомогою вчителя/вчительки, враховує мету й аудиторію [4 МОВ 4-1.7-3]; - використовує різні форми презентації простих медіатекстів [4 МОВ 4-3.1-4]
Пропонований зміст Уявлення про медіа, медіаграмотність. Мета і цільова аудиторія. Зіставлення інформації з різних джерел. Правдива і неправдива інформація. Емоційно-ціннісне навантаження медіатекстів. Візуальні медіа. Паперова та електронна книжка. Інтернет-ресурси для дітей (зокрема сайти дитячих журналів). Засоби масової інформації: газета, журнал. Елементи форми (колір, фото, шрифт). Аудіальні медіа. Засоби масової інформації: радіо. Аудіокнижка, онлайн радіо. Засоби впливу на радіослухачів (інтонація, тембр, фоонові шуми, музичний супровід). Аудіовізуальні медіа. Засоби масової інформації: телебачення. Види телевізійних програм (новинні, розважальні, ток-шоу, ігрові, спортивні, просвітницькі, дитячі). Мультфільм. Елементи форми (рухомі образи, звукові засоби). Інтернет. Комп'ютерні ігри, розроблені за мотивами відомих дитячих книжок, фільмів тощо. Реклама у друкованих виданнях, на радіо та телебаченні. Маніпуляція в медіа. Уявлення про маніпуляцію.	
5. Змістова лінія "Досліджуємо мовлення"	
1	2
Аналізує значення слів з урахуванням контексту, будови слова, перевіряє власне розуміння значення слова за словниками; використовує у власному мовленні слова з переносним значенням, синоніми та антоніми,	Учень/учениця: - <i>з'ясовує будову слова; утворює</i> нові слова, <i>пояснює</i> роль закінчень, значення префіксів і суфіксів для правильного вживання слів усно та на письмі [4 МОВ 5-4.1-1]; - <i>перевіряє</i> орфограми доречним способом (за орфографічним словником; зміною форми слова або добором споріднених слів, за правилом) у процесі письма та пояснює свій вибір [4 МОВ 5-4.1-2];

фразеологізми для досягнення мети спілкування; правильно вживає граматичні форми частин мови; правильно записує різні види речень за метою висловлювання	- <i>удосконалює</i> свою вимову, зважаючи на фонетичні закономірності (збіг приголосних, кінцевий приголосний, наголошені та ненаголошені голосні тощо) [4 МОВ 5-4.1-3]; - <i>утворює</i> в процесі мовлення відповідні граматичні форми слів різних частин мови [4 МОВ 5-4.1-4]; - <i>вправно будує</i> речення, зважаючи на мету висловлювання [4 МОВ 5-4.1-5]; - поширює речення різними членами відповідно до комунікативної стратегії [4 МОВ 5-4.1-6]; - <i>доречно використовує</i> у власних висловленнях слова з переносним значенням, синоніми, антоніми, багатозначні слова й пояснює таке слововживання [4 МОВ 5-4.1-7]; - <i>обґрунтовує</i> пунктограми (у межах вивченого) для правильного оформлення висловлення на письмі [4 МОВ 5-4.1-8]
Створює прості мовні ігри, кросворди, ребуси, експериментуючи зі звуками, словами, фразами; виокремлює характерні риси свого мовлення (улюблені слова, фрази); спостерігає за їх впливом на співрозмовників; коригує своє мовлення	Учень/учениця: - <i>створює</i> ігри зі словами на основі запропонованих [2 МОВ 5-4.2-1]; - <i>творює</i> власні художні тексти (усмішки, вірші, казки, оповідання тощо) на основі відомих [2 МОВ 5-4.2-2]; - <i>експериментує</i> із власними текстами, стилізує їх, наприклад, трансформуючи речення, додаючи епітети, порівняння тощо [2 МОВ 5-4.2-3]; - <i>розпізнає</i> уривок із власного тексту серед запропонованих уривків і пояснює характерні ознаки власного мовлення [2 МОВ 5-4.2-4]; - пояснює вплив власного мовлення на співрозмовника [2 МОВ 5-4.2-5]
Пропонований зміст Звуковий аналіз слова. Голосні та приголосні звуки. Склад. Наголос. Голосні наголошені та ненаголошені. Приголосні тверді, м'які та пом'якшені; дзвінкі та глухі; подовжені. Орфоепічний словник як довідкове джерело норм літературної вимови. Чергування звуків (заміна наголошеного голосного звука ненаголошеним, глухого приголосного дзвінким, твердого приголосного м'яким або пом'якшеним), яке не впливає на зміну значення слова. Історичне чергування у формах слова та споріднених словах. Закономірності позначення звуків буквами. Позначення твердості та м'якості приголосних на письмі. Позначення звука [й] у різних позиціях. Позначення звуків, що чергуються, на письмі. Орфограми, пов'язані з чергуванням звуків. Орфографічний словник як довідкове джерело щодо норм правопису. Будова слова. Основа та закінчення. Значущі частини основи слова: префікс, корінь, суфікс. Спільнокореневі слова. Уявлення про способи словотворення. Складні слова. Лексичне значення слова. Уявлення про власне українські слова та слова,	

запозичені з інших мов. Слова однозначні і багатозначні. Переносне значення слова. Багатозначні слова і омоніми. Синоніми. Антоніми. Фразеологізми. Тлумачний і фразеологічний словники як довідкове джерело щодо лексичного значення слова та значення фразеологізму. Словник іншомовних слів.

Граматичне значення слова. Частини мови. Самостійні та службові частини мови. Граматичні значення самостійних частин мови. Іменник, прикметник, числівник, займенник, дієслово, прислівник як самостійні частини мови. Роль службових частин мови в реченні. Прийменник, сполучник, частка як службові частини мови. Вигук як частина мови, яка не є самостійною або службовою.

Речення та словосполучення. Словосполучення та речення. Зв'язок слів у словосполученні. Члени речення як слова, що пов'язані граматичним зв'язком. Головні та другорядні члени речення.

Граматична основа речення. Підмет і присудок як головні члени речення.

Однорідні члени речення Слова, що не є членами речення. Просте і складне речення (загальні уявлення). Види речення за метою висловлення. Роль розділових знаків у позначенні речення на письмі.

6. Змістова лінія "Театралізуємо"

1	2
Описує емоційний стан персонажів, співпереживає	Учень/учениця: - <i>обговорює</i> враження від драматизації, зосереджуючи увагу на тому, як словесні і несловесні засоби доповнюють один одного для зображення емоційного стану персонажа, його намірів [4 МОВ 6-2.3-1]; - <i>добирає</i> , працюючи в групі, аудіосупровід до вистави серед запропонованих музичних фрагментів [4 МОВ 6-2.3-2]
Експериментує з текстом (змінює сюжет, переказує текст з іншої позиції, додає персонажів, імпровізує під час інсценізації)	Учень/учениця: - <i>створює</i> , працюючи в групі, п'єсу на основі відомого твору (інсценізована казка, казка, казка на новий лад тощо) [4 МОВ 6-2.7-1]; - <i>імпровізує</i> , використовуючи голос і мову тіла (міміку, жести, поставу, рухи) для виконання запропонованої/обраної ролі, <i>надає варіанти</i> несловесних засобів (міміку, жести, поставу, рухи) і пояснює, чому обраний один із них [4 МОВ 6-2.7-2]
Пише рукописними буквами розбірливо в темпі, який дає змогу записати власну думку та інформацію з різних джерел; створює висловлювання, записує їх, ураховуючи мету та адресата і дотримуючися норм літературної мови, користується	Учень/учениця: - <i>передає своє враження</i> від побаченої вистави у письмових відгуках (наприклад, запис у щоденнику вражень або в класному альманасі) [4 МОВ 6-3.1-1]; - <i>створює</i> , працюючи в групі, фотозвіт для шкільної газети чи сайту про підготовку вистави або про виставу [4 МОВ 6-3.1-2] - <i>створює</i> в групі театральну програмку, запрошення [4 МОВ 6-3.1-3]

орфографічним словником; створює тексти різних типів і жанрів (казка, розповідь, опис, міркування); створює прості медіатексти, використовує різні форми їх презентації	
Створює прості мовні ігри, кросворди, ребуси, експериментуючи зі звуками, словами, фразами; виокремлює характерні риси свого мовлення (улюблені слова, фрази); спостерігає за їх впливом на співрозмовників; коригує своє мовлення	Учень/учениця: - описує характерні риси мовлення персонажа п'єси після перегляду вистави (повторювані слова, швидкість, гучність тощо) [4 МОВ 6-4.2-1]; - устанавлює зв'язок між характерними рисами мовлення персонажа п'єси та реакцією його співрозмовника [4 МОВ 6-4.2-2]
Пропонований зміст Театр і література. П'єса - літературний твір, призначений для театру. Я - драматург (сценарист). Персонажі п'єси. Головні персонажі. Характери персонажів, вчинки персонажів. Діалог між персонажами. Ремарка, роль ремарок у п'єсі. Драма і комедія. Театр і гра. Вистава. Неповторність вистави у часі. Дійові особи та виконавці. Словесні і несловесні засоби для створення образу персонажа на сцені. Режисер. Репетиція вистави. Роль художника-декоратора, композитора у створенні вистави. Декорації та театральний реквізит, театральний костюм, театральна афіша. Тематична група слів "театр": імпровізація, репліка, репертуар, драма, комедія, сценарист, драматург, фонограма, декоратор, гример, костюмер.	

Мовно-літературна освітня галузь

Іншомовна освіта (англійська, німецька, французька, іспанська та інші мови)

Пояснювальна записка

Освітню програму з іншомовної освіти створено на основі Державного стандарту початкової освіти.

Метою іншомовної освіти для загальної середньої освіти є формування іншомовної комунікативної компетентності для безпосереднього та опосередкованого міжкультурного спілкування, що забезпечує розвиток інших ключових компетентностей і задоволення різних життєвих потреб дитини.

Відповідно до окресленої мети, головними **завданнями** іншомовної освіти у початковій школі є:

- здійснювати спілкування в межах сфер, тем і ситуацій, визначених цією програмою;
- розуміти на слух зміст автентичних текстів;
- читати і розуміти автентичні тексти різних жанрів і видів із різним рівнем розуміння змісту;
- здійснювати спілкування у письмовій формі відповідно до поставлених завдань;
- адекватно використовувати досвід, набутий під час вивчення рідної мови та інших навчальних предметів;
- використовувати в разі потреби невербальні засоби спілкування за умови дефіциту наявних мовних засобів;
- критично оцінювати інформацію та використовувати її для різних потреб;
- висловлювати свої думки, почуття та ставлення;
- ефективно взаємодіяти з іншими усно, письмово та за допомогою засобів електронного спілкування;
- обирати й застосовувати доцільні комунікативні стратегії відповідно до різних потреб;
- ефективно користуватися навчальними стратегіями для самостійного вивчення іноземних мов.

Зміст навчання забезпечується єдністю предметного, процесуального та емоційно-ціннісного компонентів і створюється на засадах опанування іноземної мови в контексті міжкультурної парадигми, що передбачає ознайомлення з культурою народу, чю мову вивчають учні. Такий підхід зумовлює формування готовності до міжкультурної комунікації в межах типових сфер, тем і ситуацій спілкування, визначених навчальною програмою. На кінець 4-го класу учні загальноосвітніх навчальних закладів досягають рівня А1. Ці рівні характеризують результати навчальних досягнень у кожному виді мовленнєвої діяльності та узгоджуються із "Загальноєвропейськими рекомендаціями з мовної освіти"⁴.

⁴ Йдеться про документ: Common European Framework of reference for language learning, teaching and assessment.

Відповідно до мети іншомовної освіти та завдань у початковій школі, виокремлено такі **змістові лінії**: "Сприймання на слух", "Зорове сприймання", "Усна взаємодія", "Усне висловлювання", "Писемна взаємодія", "Писемне висловлювання", "Онлайн взаємодія".

Іншомовна комунікативна компетентність виявляється в безпосередньому та опосередкованому міжкультурному спілкуванні. Для формування комунікативної компетентності в умовах безпосереднього спілкування програма пропонує розгортати навчальну діяльність у межах змістових ліній **"Сприймання на слух"**, **"Усна взаємодія"**, **"Усне висловлювання"**. Змістова лінія **"Сприймання на слух"** передбачає залучення здобувачів освіти до дій зі сприймання коротких простих запитань, тверджень, вказівок, інструкцій та реагування на них вербально і/або невербально. Змістова лінія **"Усна взаємодія"** спрямована на розвиток умінь розпізнавати знайомі слова повсякденного вжитку у знайомому контексті; ставити запитання та давати відповіді про себе та щоденні справи. Змістова лінія **"Усне висловлювання"** передбачає творення коротких фраз про себе, надавання базової персональної інформації (наприклад, ім'я, адреса, родина, національність).

Для становлення комунікативної компетентності в умовах опосередкованого спілкування (на відстані у просторі та часі) запропоновано змістові лінії **"Зорове сприймання"** (читач - автор), **"Писемна взаємодія"**, **"Писемне висловлювання"**, **"Онлайн взаємодія"**. Усі перелічені змістові лінії забезпечують для здобувачів освіти здобуття досвіду опосередкованого спілкування та опанування низки комунікативних умінь, що дасть змогу розвивати комунікативну компетентність. Змістова лінія **"Зорове сприймання"** передбачає сприймання та розпізнавання знайомих слів у супроводі малюнків. У рамках змістової лінії **"Писемне висловлювання"** учні навчаються писати короткі фрази для надання базової інформації. Результатом опрацювання змістової лінії **"Онлайн взаємодія"** є оволодіння вміннями встановлювати базовий соціальний контакт онлайн, вживаючи найпростіші ввічливі форми вітання та прощання, та розміщувати прості твердження про себе у форматі онлайн.

Результати навчання і пропонований зміст

3 - 4-й класи

Обов'язкові результати навчання	Очікувані результати навчання (відповідно до Загальноєвропейських рекомендацій з мовної освіти: вивчення, викладання, оцінювання) <i>Рівень A1</i>
1	2
1. Змістова лінія "Сприймання на слух"	
Визначає в усному повідомленні інформацію за різними завданнями на знайомі повсякденні теми	Учень/учениця: - розпізнає основний зміст усного повідомлення у знайомій ситуації [4 ІНО 1-1.1-1]; - виконує вказівки, розуміє інформацію щодо розташування предметів тощо [4 ІНО 1-1.1-2]; - розпізнає значення кількісних і порядкових числівників (ціна, дата, час) в усних оголошеннях [4 ІНО 1-1.1-3]

Розуміє зміст усного висловлення у знайомому повсякденному контексті	Учень/учениця: - <i>розуміє</i> конкретну інформацію у знайомому повсякденному контексті, якщо мовлення повільне та чітке [4 ІНО 1-1.2-1]; - <i>здогадується</i> про значення слів із контексту усного повідомлення [4 ІНО 1-1.2-2]
2. Змістова лінія "Зорове сприймання"	
Розпізнає знайомі імена/назви, слова та елементарні фрази в коротких, простих текстах	Учень/учениця: - <i>розпізнає</i> знайомі слова і прості фрази [4 ІНО 2-2.1-1]; - <i>здогадується</i> про основний зміст прочитаного, якщо він супроводжується малюнком або символом [4 ІНО 2-2.1-2]
Визначає в тексті інформацію за різними завданнями на знайомі повсякденні теми	Учень/учениця: - <i>знаходить і розуміє</i> базову інформацію в коротких простих текстах [4 ІНО 2-2.2-1]; - <i>виявляє</i> конкретну інформацію в коротких простих текстах відповідно до окресленого завдання [4 ІНО 2-2.2-2]
3. Змістова лінія "Усна взаємодія"	
Спілкується на добре знайомі теми, реагує на прості твердження щодо задоволення нагальних потреб та висловлює ці потреби	Учень/учениця: - <i>ставить і відповідає</i> на прості запитання, які стосуються знайомих тем [4 ІНО 3-3.1-1]; - <i>ініціює</i> і вербально <i>реагує</i> на прості твердження щодо нагальних потреб і знайомих тем [4 ІНО 3-3.1-2]; - <i>бере</i> участь у розмові фактологічного характеру на передбачувану тему (наприклад, рідна країна, родина, школа) [4 ІНО 3-3.1-3]
4. Змістова лінія "Усне висловлювання"	
Розповідає про людей, навколишній світ та побут простими, окремими фразами та висловлює своє ставлення	Учень/учениця: - <i>описує</i> прості аспекти свого повсякденного життя за допомогою низки простих речень, використовуючи прості слова та фрази, якщо має змогу заздалегідь підготуватися [4 ІНО 4-3.2-1]; - <i>описує</i> свої емоції та емоції співрозмовника [4 ІНО 4-3.2-2]
5. Змістова лінія "Писемна взаємодія"	

Запитує та надає особисту інформацію у письмовій формі, використовуючи прості слова, короткі речення та сталі вирази	Учень/учениця: - <i>використовує</i> прості слова, короткі речення та сталі вирази <i>для написання</i> коротких простих повідомлень (наприклад, СМС) друзям, надаючи їм інформацію або запитуючи про щось [4 ІНО 5-3.3-1]; - <i>запитує</i> (письмово) друзів елементарну особисту інформацію [4 ІНО 5-3.3-2]'; - <i>пише</i> короткі прості листи та листівки-вітання [4 ІНО 5-3.3-3]
6. Змістова лінія "Писемне висловлювання"	
Надає у письмовій формі інформацію про себе, навколишній світ, побут, використовуючи прості слова та вирази	Учень/учениця: - <i>використовує</i> прості слова, сталі вирази для опису предметів та явищ, із якими стикається у повсякденному житті [4 ІНО 6-3.4-1]; - <i>пише</i> прості фрази та речення про себе та інших [4 ІНО 6-3.4-2]
7. Змістова лінія "Онлайн взаємодія"	
Створює в режимі реального часу прості повідомлення за допомогою кількох коротких речень	Учень/учениця: - <i>обмінюється</i> елементарними письмовими повідомленнями, наприклад, про побут, сім'ю, улюблені заняття та вподобання, використовуючи допоміжні засоби [4 ІНО 7-3.5-1]; - <i>створює</i> елементарні онлайн дописи, <i>використовує</i> прості форми медіатекстів [4 ІНО 7-3.5-2]; - <i>оформлює</i> під наглядом дорослих заявки онлайн, надаючи основну інформацію про себе (наприклад, ім'я, електронну адресу або номер телефону) [4 ІНО 7-3.5-3]
Пропонований зміст Тематика ситуативного спілкування та лексичний діапазон: Я, моя родина і друзі • члени родини • числа до 100 • вік старших членів родини	

- місце проживання
- щоденні обов'язки
- населені пункти
- Відпочинок і дозвілля
- захоплення розваги
- спорт
- улюблені дитячі герої
- крамниці і покупки
- Людина
- зовнішність людини
- професії
- гігієна
- стан здоров'я
- Помешкання
- види помешкань
- дім
- квартира
- моя кімната
- меблі
- Харчування
- посуд
- назви продуктів харчування

Природа та навколишнє середовище України і країн виучуваної мови

- погода та вибір одягу
- довкілля
- природні явища.

Подорож Україною та країнами виучуваної мови

- поїздка на канікулах
- види транспорту
- назви столиць, населених пунктів.

Свята і традиції України та країн виучуваної мови

- місяці
- місце, дата, час проведення
- свята, події
- святкування в кафе.
- Школа
- навчальні предмети
- розклад

- улюблений предмет
- шкільні події

Мовленнєві функції:

- привітатися
- попроситися
- попросити вибачення
- подякувати
- представити себе/когось
- називати / описувати когось / щось
- ставити запитання і відповідати на них
- розуміти та виконувати прості вказівки/інструкції/команди
- розуміти прості інформаційні знаки
- вітати зі святом
- висловлювати вподобання
- виражати настрій

Мовний інвентар

Мовний інвентар (лексика та граматики) орієнтовний і дібраний відповідно до комунікативної ситуації, потреб здобувачів освіти та принципу концентричного навчання. Він не є метою навчання, тому його не розглядаємо як окремі лексичні або граматичні теми, а вивчаємо в контексті тематики ситуативного спілкування. Граматичний матеріал подано здебільшого на рівні лексичних одиниць: учні засвоюють окремі граматичні явища в мовленнєвих зразках без пояснення морфологічних та синтаксичних зв'язків між частинами мови або структурними одиницями, що входять до цього зразка.